

BAPTISTAE
CODRONCHII PHI-
LOSOPHI, AC MEDICI
IMOLENSIS, DE VITIIS
VOCIS, LIBRI DVO. 404062

In quibus non solum vocis definitio traditur, & explicatur, sed illius differentia, instrumenta, & causa aperiuntur. Ultimo de vocis conseruatione, praeseruatione, ac vitiorum eius curatione tractatur.

Opus ad vtilitatem concionatorum praecipue editum.

Cui accedit Consilium de Raucedine, ac Methodus testificandi, in quibusuis casibus medicis oblati, postquam formulæ quaedam testationum proponantur.

Opusculum non modo neotericis medicis, sed & Iurisperitis, ac iudicibus vtilissimum.

FRANCOFVRTI,
Apud heredes Andreae Wechelt, Claudium
Marnium, & Ioannem Acbrum
ANNO MDCXCVII.

ILLVSTRISSIMO,
AC REVERENDISSIMO DO-
MINO, DOMINO GABRIELI
*Palaeo, S. R. E. Cardinali amplissimo, Ba-
ptista Codronchius felicitatem.*

H LVCVRAVI superioribus
mensibus (Illustrissime, ac
Reuerēdissime Antistes) ho-
ris quasi succisiuis, opuscu-
lum hoc, de vocis vitio, curatione, ac præ-
seruatione, eo potissimum consilio, vt sa-
cri verbi concionatoribus rem gratam fa-
cerem, atque aliquid vtilitatis afferrem;
sæpenumero etenim iis vox imminuitur,
deprauatur, ac etiam omnino deficit, non
sine maxima christiani gregis iactura, ac
detrimento. sed illud suppressendum es-
se ducebam, & blattis, ac tineis deuoran-
dum relinquere, quippe qui mei ingenii
tenuitatem considerans, illud non solum
sapientum aspectu, sed hac aura ætherea
indignum existimabam. Nonnullorum
autem concionatorum hortatu, ac etiam
aliorum doctorum impulsu, & edere de-
creui, & tuo Illustrissimo nomini nuncu-

EPIT. DEDICAT.

pare volui, non solum quia cum sublimi ista tua dignitate, qua mirificè præfulges, summa est coniuncta probitas, religio, ac sanctitas, quarum virtutum exemplo christianam Rempublicam quotidie iuuas, tueris, sustines, verum etiam quia summa es rerum omnium notitia insignitus, quod plurima, quæ edidisti opera, omni quidem religione, ac sapientia referta testantur: Adeo ut iam tamquam virtutum omnium exemplar, admirandus potius, quam imitandus esse videaris. Huc accedit eximia quædam cõmitas, beneficentia, ac humanitas, qua omnium tibi gratiam concilias, & studiosos præcipuè amas, foves, & cõplecteris. Quamobrem maiori ne sapientia, an humanitate sis decoratus, non facilè est iudicare. Ipse autem illud testari possum, quod licet me de facie non noscas, attamen multis studiis me semper sis prosequutus, quæ è mea memoria nullum nec tempus, nec obliuio delere poterit. Munusculum igitur hoc, læto, quo datur, animo accipe, & quemadmodum tuæ Amplitudini sum addictissimus, si Deum semper exorabo, ut omnia tua tibi fortunet, & ad maiora quoque euehat. vale.

IN LIBROS DE
VITIIS VOCIS, BAPTISTÆ
CODRONCHII, M.B.D.

Præfatio.

*X*omnibus rebus, quibus Deus Opt.
Max. humanum genus donare, &
decorare voluit, nihil præstantius,
nihil excellentius (anima excepta)
adde etiam nil magis necessarium sermone ei
tributum fuisse, & periti viri testantur, & ipse
rerum usus quotidie nos edocet: Hoc enim abdi-
ta nostra mentis sensa alteri communicamus,
nostras exponimus necessitates, scientias indo-
ctis impertimus, de gravissimis natura, & Dei
mysteriis differimus, & anima ipsa, qua aliqui
inuisibilis, & incorporea creata fuit, visibilis
quodammodo, & audibilis sensui redditur. Hoc
tandem à bestiis differimus, qua licet vocem
quandam emittant, ea tamen inarticulata est,
ac imperfecta. Quare si ab homine sermo au-
ferretur, humanitas ipsa quodammodo auferri vi-
deretur, frigerent scientia omnes, periret præ-
clara omnium hominum inuenta, delitescerent
omnes anima virtutes ac potentia, si sermo

P R Æ F A T I O.

mentis index cōticesceret. sed ex omnibus, quæ ex sermone percipiuntur utilitatibus, potior ea est, utilior, ac præstantior, quæ ex diuini verbi prædicatione proficiscitur, ex ipsa enim addiscimus Deum cognoscere, mādāta eius, & Ecclesia uniuersalis seruare mysteria, & sacramenta legis, beatorum felicitatem, pœnas, & supplicia improborum, & omnia denique ad vltimum finem consequendum, qui Deus est, necessaria nobis suadet, hortatur, impellit: uiuus enim (inquit Apostolus) est sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens vsque ad anima, & spiritus diuisionem: & quamuis multi ex lectiōne librorum ea addiscere possint, pauci tamen ex ipsa operari sciunt, & multo plures ex verbi Dei prædicatione excitantur ac inflammantur, habet enim, ait D. Hieronymus, nescio quid latentis energia uia vox, & in aures discipuli de auctoris ore transfusa fortius sonat, & D. Bernardus: solet, inquit, acceptior esse sermo uiuus, quàm scriptus, & efficacior lingua, quàm littera, nec tam affectum exprimit scribēs digitus, quàm uultus. Hac est lux improborum hominum, qui ambulant in tenebris, quia Domino peccauerūt, ut ait Sophonias propheta, nō enim

abse-

Hebr. c. 4

ad Pauli.
num. c. 1.

epist. 66.

cap. 1.

P R A E F A T I O

obtenebrati, ubi errores proprios, ac scelera, & pericula magis cernunt, nisi in sacris concionibus? & nisi esset verbum Dei enunciatum, nulla esset virtus, nullus, qui faceret bonum; omnes erroribus, ac peccatis coinquinati essent, nullum verae fidei fundamentum, cum fides sit ex auditu, auditus autem per verbum Dei, ut Apostolus scribit, cuius praedicatio quanti sit ponderis, quantique sit magnificienda, insinuat nobis idem Apostolus adiurans Timotheum per Deum Patrem, per Christum eius Filium, per aduētum, ac regnū ipsius, quibus nec maior, nec excellentior alia res excogitari potest, ut praedicet Dei verbum, & de se ipso scribens, va mihi si non euangelizauero. Hac verbi Dei praedicatione, nō potentia timore, nō armorum strepitu, non diuitiarum munere, non carnis voluptate, fidei imperio totum mundum Deus subiecit: unde ait D. Bernardus, tanta lux fidei in toto orbe, & tam subita, nisi de praedicato Iesu verbo, cuius tanta est utilitas, ac necessitas, ut nunquam ecclesia ita in improbos animaduertat, quod facultatem illis adimat audiendi verbum Dei: quamuis excommunicati, schismatici, & interdicti sint. Quis peccatorem, ac vitiosum hominem in spem subleuat, ut veniam

Epist. 2.
cap. 4.

1. Co-
rinth. c. 9.

P R A E F A T I O.

consequatur? verbum Dei. quis pœnitentem ad fortitudinem reuocat, & corroborat? quis iustum de ardua virtutis premio securum facit? verbum Dei. Quid inter tot aduersa, tantasq; exagitationes tutius animã defendit, co-
 nat usq; omnes demoniacos infringit, ac irritos reddit? verbum Dei. Infelices homines ita sunt his terrenis, fragilibusq; bonis addicti, ita propriis affectionibus obcecati, ut in Dei, ac proximi dilectione admodũ frigeant, & nisi verbum Dei tenebras discuteret, cordaque calefa-
 ceret, eosq; excitaret perpetuò in suis prauis affectibus, ac miserabili cecitate iacerent. Sicut
 cibus materialis vitæ corporali necessarius est, ita anima quæ est nobilioris cõditionis, cibo nobilissimo, ac spiritali, qui est verbum Dei, indiget, ideo Christus Saluator noster dixit, non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, quod
 procedit ex ore Dei, ex eo etenim ipsa quotidiana spiritalium cognitio crescit, & in bona ipse homo conseruatur voluntate, ut ab instituto nã recedat. Quam plurimi reperiuntur mortales, qui peccato animam sauciatam habent, & inter multa remedia, quæ pro illius curatione adhiberi solent, nullum efficacius, ac magis præsentaneum, quàm verbum Dei, reperitur, & hoc
 est, quod

P R A E T I O

est, quod Prophetagloriosus psalmarum libro
 decantare solebat, misit verbum suum, & sa-
 nauit eos. Sed quid amplius in probanda verbi
 Dei necessitate, utilitate, ac efficacitate labora-
 mus? cum multarum haresium in vnaquaque
 tempestate extinctio, peccatorum plurimorum
 cōuersio, martyrum voluntaria mors, & ipsius
 Ecclesie Dei cōseruatio, diuini verbi utilita-
 tem, ac praestantiam satis superque testatam fa-
 ciant. Et quamuis non desint viri religiosi, qui
 vt diuina maiestatis gloria magis augeatur, &
 pereuntes animas ex teterrimi draconis fauci-
 bus eripiāt, ac ad sempiterna felicitatis pascua
 traducant, sacrarum concionum munus susci-
 piunt, ac illud prodignitate exequi adnituntur,
 cum sepe usu eueniat, vt vox illas deficiat, vel
 saltem imminuatur, qua orationis est materia:
 hinc fit, vt etiam cōciones magno cum anima-
 rū detrimento minimè habere possint, & cum
 inter precipua egregii oratoris euangelici offi-
 cia sit ipsa pronuntiatio, ad quam pertinet, vt
 vocem, gestū, ac vultum rebus ipsis, quas dicit,
 appositissimè accōmodet, cum vox potissimum
 propriam vim, vt ait Fabius, adiciat rebus, si
 vox praconis verbi Dei erit rauca, vel aspera,
 vel gracilis, vel obscura, vel rigida, & perpe-

P R A E F A T I O.

ram rebus, quae dicuntur, accommodata, quamvis ipse eruditione, rerum scientia, & ingenio acumine sis praestans, tantum abest, ut eius oratio auditores iuuet, ut potius tadio, ac fastidio afficiat, & potissimum imperitam multitudinem, quae rem non pro illius dignitate, ut ait P. Granatensis, sed pro explicandi, atque pronuntiandi ratione concipit: videmus enim multos, & rerum optimarum scientia, & dicendi ratione insignes, qui quoniam hac pronuntiandi facultate carent, nullos affectus utiles animis auditorum excitent, imo etiam cōtemptui habeantur, cum gestus, oculos, teste Fabio, vox vero aures moueat, per quos duos sensus omnis ad animam penetrat affectus; Cum autem medicorum officium sit, huic spiritali, ac corporali iactura prospicere, & hac, aliaque mala, quae in republica christiana maiora inferunt damna, diligenter exacteque cognoscere, ac prudenter, & cum ratione curare, & nihilominus hucusque de vocis natura, differentiis, vitiorum ipsius cognitione, ac curratione parum rectè, ac breviter admodum fuerit scriptum, sapè, ac multum mecum cogitavi, si hac in parte ab aliis quodammodo neglecta, non nihil pro ingenioli mei facultate ipsi cationatoribus possem praedesse.

tandem

P R Æ F A T I O.

tandem Dei Opt. Max. auxilio fretus decreui rem hanc, quamvis difficilem, aggredi, & cum multa non paucis laboribus ad vocem spectantia collegissem, & quamplura problemata scitu digna enucleassem, ea omnia in eum ordinem, de quo in primo capite agam, digessi, & nonnulla medicamenta, vocis raucedini conferentia, experimentis quam plurimis comprobata addidi, qua ut optatum finem consequi possent, typis mandavi. spero enim ex his meis lucubrationibus ecclesiasticos concionatores, non solum pro curandis vocis affectibus, verum etiam pro voce sana conseruanda, & in malum habitum vergente, praeseruanda, non modicam utilitatem fore percepturos, quod tamen peritorum iudicio, ac experientia probandum relinquo.

INDEX CAPITVM

LIBRI PRIMI DE VI- TIIS VOCIS.

V ox de quibus propriè, ac impropriè dicatur, cuius variis adductis definitionibus, propria ex Aristotele sigillatim, eius causa efficiens, & quomodo fiat, explicatur, simulq; instrumenta vocem efficiencia numerantur	cap. 1
De constructione, ac nominibus aspera arteria	2
De laryngis apellationibus, & constructione	3
De lingua laryngis, ac eius operculo	4
De gurguliano, ac palato	5
Quenam sit causa materialis vocis, & quibus animalibus vox insit	6
De vocis causa formali, ac finali, & quomodo fiat.	
De vocis differentiis, & utrum una tantum sit vox, an plures	8
Quid sit vox acuta, & gravis, & eius causa explicatur	9
De voce magna, ac parua, & causis eius	10
De voce leni, & aspera, & de causis eius	11
De causis vocum præternaturalium, & accidentalium, & primo de causis longa, & brevis	12
De voce dura, ac molli: de voce constanti, & inconstanti: de voce gracili, & exili: de voce subtili, & crassa	13
De voce tenebrosa, de tremula, de clara, & sonora, de parua & obscura	14

INDEX CAPITVM.

De voce abrupta, de tarda, de clangosa, de luctuosa

15

De voceranca, vel arteriaca affectione, qua à gracie
branchos dicitur

16

De voce imminuta, ac deficiente, singulisque eius
caussis

17

De quibusdam vocum praternaturalium presagiis

18

Secundi Libri.

De vocis conseruatione, ac preseruatione cap. 1

De cura vocis rancae, ac deprauatae, extensiuæ seu in-
flammatae dispositione

2

De cura rancae, ac deprauatae vocis ex catarrho

3

De gargareonis inflammatione vocem ledente

4

De laxata columella

5

De cura vocis laesæ ob vlcus, vel os amotum, & à
caussis externis

6

Remedia ad vocem imminutam, ac deperditam

7

BAPTISTAE CODRONCHII MEDICI,
DE VITIIS VOCIS,
LIBER I.

*Vox de quibus propriè, ac impropriè dicatur, cuius
varias adductis definitionibus, propria ex Aristotele
sigillatim, eius causa efficiens, & quomodo
fiat, explicatur, simulque instrumenta vocem ef-
ficiencia numerantur.*

CAPUT I.

Qui cum ratione mederi profitentur, causas
cum actionum nostri corporis, secundum
naturam, tum affectionum præter naturam, ut illas
seruare, has verò è corpore expellere possit, scire
debent; nec modos, secundum quos fiunt actiones,
nec locos, in quibus, & instrumenta, per quæ per-
ficiuntur, ignorare oportet; actionis. n. modus, co-
gnitus, propiores ad succurrendum nos facit, & lo-
cus nobis indicat, ne illæ his partibus tanquam affectis
frustra molestiam inferamus, affectisq; tanquam sa-
nis non opitemur, instrumenta quoq; propria, ad
suam cuiusq; ostendunt curationem; cum autem nos
decreuerimus hoc commentario explicare, quo pa-
cto, ac quibus remediis vox sana seruanda, ac robo-
randa sit, vel parum à sanitate declinans præseruanda,
& vitiosa vox curanda, operæ pretium est, ut pri-
mum quid sit vox, & à quibus causis fiat: mox quo-
modo, ac quibus instrumentis, & de eorum stru-
ctura; deinde quot sint vocis differentiæ, & quot
eius læsiones; tandem quæ in hac parte à medico
prælagiri possint, aperiamus. sed priusquam demon-
strare aggrediamur, qua ratione vox ex naturæ in-

stituto perficiatur; animaduersione dignum est, *Vox, de*
 vocē improprie, vt scribit Plutarchus, etiam brutis, & anima prorsus carentibus rebus tribui; *quibus*
 proprie verò vocē articulata[m] esse, *proprie,*
 quòd ab illustrādo mētis cōceptu græcis dictā, ideo nō cuiuscūq; *Sed improprie dica-*
 animalis, sed hominis tantum. cum enim vox sit *tur.*
 voluntaria actio, & præcipua omnium animæ nostræ actionum (nam mentis nostræ cogitationes, vt dictū fuit, aperit, ac patefacit) & bruta discursu ac cogitatione careant, proprie de eorum voce non debet accipi, cum in ipsis passionum tantum naturalium, sicut & hominum nonnunquam sit nota, & hæc distinguitur ab ea, quæ vi, ac coactè, vt est vox stertentium, tussientium, ridentium, flentium, ac plorantium, quæ vox in pueris vagitus dicitur; ideo Solinus dixit, nascentium primam vocem esse vagitum; & solū Zoroastrem ea, qua natus fuit hora, risisse. improprie verò dicitur vox, cū & inarticulata sit, & syllabis nō explicata, nec ex motu cogitationis, ac deliberationis prolata. *Vocis definitio ex Platone.*
 Plato, vt auctor de historia philosophica testatur, vocē hoc pacto explicauit, vox est imperio cogitationis emissus ore spiritus, & aer impulsus, qui per aures, & cerebri neruos in animū vsq; peruenit; quā vocis definitionē aliis verbis Plutarchus scribit: vox est spiritus per os à mente ductus, aerque ictus per aures, & cerebrum, & sanguinem ad animam vsque traiectus. *lib. 4. de Plat. philosoph. c. 19.*
 Grammatici, vt idem *in cōmēt. de musica.*
 Plutarchus scriptum reliquit, vocem definiabant esse aerem percussum, cadentem sub sensum auditus, vt interim alias definitiones, seu potius descriptiones ex epicuro, stoicis, ac Pythagora relatas

*definitio
Galeni.*

silentio inuoluamus. Galenus propriam, ac veram vocis definitionem attulit tantum in commentario illo, de voce peculiariter edito, quæ ipse sæpè, ac sæpius aliis in libris citat, & iniuria temporum nobis substulit, idè illa vocis definitio ab

Cap. 2.

ipso tradita in libro, de dissectione vocalium instrumentorum, vox est aër percussus; communis quædã est vocis descriptio, in qua duntaxat causam materialem attingit. Aristoteles duas attulit de voce definitiones, vnam perfectam, & alteram imperfectam, hanc tradidit in sectione 27:

*Arist. de-
finis.*

Probl. 9.

problematum, cum dixit: vox est spiritus sursum versus elatus, partibus quibusdam veluti instrumentis conficiendus, absolendusque. quæ definitio causam duntaxat materialem explicite, &

*in text. 87
Esque ad
90.*

efficientem implicite complectitur: Vocis absoluta definitio colligitur ex libro 2. de Anima, quã Aristoteles methodo diuisiua indagauit, vox scilicet est sonus animalis ex percussione respirati aëris ab anima ad arteriam, cum imaginatione aliqua, vt ei benè sit; quæ vocis definitio omnes illius causas, efficietem nempe materialem, formalem, & finalem continet, & erit à nobis singularim explicanda, si primum nouerimus, quod

*non omnè
sonum esse
se vocem
probat.*

quamuis vox sit sonus, non omnem tamen sonum esse vocem, sicut inanimatorum, nam qui ex fluctibus, vel ventis fit strepitus, neque qui ex allisis fit lapidibus fragor, vox est, sed animati aliquis sonus vox est, at neque cuiusuis animati sonus vox est, qui enim per complosionem manuum, vel per screatum, vel per tussim fiunt, soni

sunt,

sunt, & non voces, ideò vox est sonus animati, qui per vocalia fit instrumenta, quamuis ab iis quomodocunque factus sonus vox haud fit, veluti etiam supra diximus, tussis enim ab iis erumpit, nec vocem emittere dicitur qui tussit, quando autem cum imaginatiuâ significatione hæc mouentur, tunc demum factus ab iis sonus vox dicitur, præterea cum vox sit sonus, ex aëris percussione, non omnis tamen aëris percussio vocem efficere potest; vt testatur Galenus cū opus sit symmetriam quandam, ac conuenientiam esse substantiæ rei percutientis simul, & roboris, quo aliquantisper aër resistat, neq; primo statim impetu, ac coitione victus deiciatur. hanc autem symmetriam in animalibus cartilagineam adeptam esse scribit idem Galenus, cū molliora, quàm pro ipsius natura præ imbecillitate aërem ipsum remissus percutiat, duriora verò facile ipsum euerfant, adeò vt non maneat amplius, neque resistat ad percussione excipiendam, sed subducatur se, atque aufugiat, & fluere potius, quam percuti videatur; præterea nō est ignorandum, quod cum vox sit sonus, & non quilibet sonus, sed animalis tantum ad conceptus proprios promendos, vel passiones exprimentas in animatis quidem sonare tribui posse, vocare autem nequaquam, nisi duntaxat improprie metaphoricè, & secundum similitudinem; vt quæ voci animalis simile quid habeant, sicut instrumentis musicis tribuere solemus, dicentes hanc, vel illum bonam, vel malam habere vocem, habita ad vocem humanam

quemlibet animalis sonum non esse vocem.

ex qua aëris percussione fiat vox. lib. 7. de usu part. 4.

in animalis sonare. Et non vocare tribui.

comparatione ; quemadmodū enim in voce humana numerus, harmonia, dictio, seu locutio cōsiderantur, ita & instrumenta musica hæc eadem imitantur, vt egregiè, ac multis explicarunt Philoponus, ac D. Thomas. Efficiens causa vocis est animal, anima, & organum; diuersa tamen ratione: animal, vt quod; anima, vt quo principali; organum, vt quo instrumentali: quod anima sit causa efficiens principalis vocis, probat Galenus his verbis: vox fit ab animali facultate, cum omnis voluntaria actio ab animali facultate proueniat, arbitrato verò nostro vocem tum edimus, tum sistimus, anima siquidem conceptus suos, & passionēs explicare intendens, mediante effluuio, & vocalibus instrumentis vocem gignit. Et alibi scribit; vocem fieri per instrumenta, quæ nervos à cerebro assumerent, cum sit animalis actio principalissima. Quænam autem pars sit pro causa efficiente vocis instrumentali, statuenda ex Galeno non leuis est difficultas, cum ipse quamplures diuersis in locis partes vocis instrumenta esse dixerit, laryngem enim vocis instrumentum esse asserit libro 8. 16, 7. & 13. de vsu partium, nec non libro de vocal. instr. dissectione, quod probat, primo ex ipsius laryngis compositione; nam ex nervis, qui movent, ex musculis, qui voluntati obediunt, & ex cartilaginibus, quæ percutere spiritum simulque resonare possunt, constituta est secundo experientia ipsa in libro 2. de placitis Hippocratis, & Platonis, laryngem proprium esse vocis instrumentum,

lib. 2. de Anima.
 efficiens causa vocis.
 animam esse causam primam.
 lib. de vocal. instr. dissect. cap. 2.
 lib. 16. de vsu part. cap. 3.
 Varias partes à Galeno pro voce efficienda.
 Larynx.
 cap. 1. c. 4. c. 5. & 6.
 & 13.
 cap. 4.

mentum, eo argumēto patet, si infra asperam arteriam incideris, vocale animal amplius non erit: Attamen non laryngem, sed laryngis lingulam esse proprium vocis instrumentum, in libro primo de locis affectis, & in libro septimo de usu partium scripsit, in spatio laryngis interno corpus quoddam locarum est, quod neque substantia, neque figura cuiquam eorum, quæ in toto sunt animali, est simile, & est vocis instrumentum; simile autem est linguæ alicuius fistulæ, quod cum moderatè à musculis aperitur, & committitur, vocem efficit, cuius quidem particulæ ad vocem formandam necessitatem explicat his verbis: Quod absque lingua inutilis sit fistula, ipsa per se res indicat; vox enim fieri non potest nisi transitus angustetur, nam si amplior omnino totus fuerit, relaxatis iam primis duabus cartilaginibus, & à sese distantibus, aperta verò tertia, haudquaquam fieri vox poterit, quod si leniter spiritus efferatur, expiratio fit sine sono, si verò repentiè simul, ac vehementer spiritus effundatur, vox tunc verè efficitur, ut autem vocem edat animal, indigeret omnino ea spiritus motione, quæ ab infernis repente simul erumpat, indiget autem nihilominus hæc transitu etiam angustiore, qui in larynge est, non tamen simpliciter angustiore, sed qui paulatim ex amplo ad strictius tendat, paulatimque rursus ex angustiore amplificetur, idque protinus efficit lingula id est lingua laryngis. Præterea in libro primo epidem. & in lib. 7.

*lingula
laryngis.
cap. 6.
cap. 13.*

*quomodo
fiat vox.*

aspera
arteria,
ac fauces.
com. 2.
text. 78.
cap. 1.
cap. 2. &
9.
cap. 4. &
7.
cap. 2.
pulmo,
musculi,
ac nervi.
cartilago:
cap. 4.
cap. 6.
musculi
gutturis.
instru-
mentorum
vocis & a-
ria consi-
deratio,
ex quo cō-
tradictio
in Gale-
no tolli-
tur.
cap. 2.

de comp. med. loc. asperam arteriam, & fauces
 vocis esse instrumenta statuit, & in lib. 6. de usu
 partium ac in 2. & 3. libro de plac. Hipp. ac Plat.
 pulmonem ipsum probans contra Chrysippum
 voces ex thorace, & pulmone, nō autem ex cor-
 de emitti: insuper libro de vocal. instr. dissect.
 ait, instrumenta vocis esse musculos, ac nervos,
 eo quod sit voluntaria actio ab animalis faculta-
 te proveniens, volūtarię verò actiones per mus-
 culos, ac nervos perficiantur, in lib. vero 7. de usu
 partium cartilaginem asperæ arteriæ, & in lib. 4.
 de loc. affec. gutturis musculos esse vocis instru-
 mentum, asseuerat. Nihilominus inconstantia
 minimè Galenus arguendus est, si variam de in-
 strumentis rationem animaduerramus, alia enim
 sunt longinqua, & communia, & alia propinqua,
 & propria, priora sunt expirationis, & efficio-
 nis organa, veluti thorax, pulmo, septum trans-
 uersum, inter costales interiores muscoli, idē
 ipse Galenus lib. 2. de vocal. instr. dissect. asserit,
 quod thorax, & pulmo vocem non efficiūt, cum
 percutere, comprimereque spiritum nō possint,
 qua in vocis generatione est opus, sed tanquam
 spiritus meatus existentia vocem faciunt, poste-
 riora verò instrumēta sunt aspera arteria, larynx,
 muscoli laryngem aperientes, claudentesque,
 eiusdem interior subiungens membrana, lingū-
 la, & recurrentes nerui, quæ quidem partes ad
 vocem edendam necessariæ sunt, reliqua verò vt
 palatum, & gargareon voci commodant, & ali-
 quantisper deseruiunt, adauger enim eam pala-
 tum

tum veluti ischion quoddam, id est vocis refractorium præpositum, & Columella quasi plectrum, ut est docta Galeni sententia; si organa vocis alia ratione consideremus, ut sunt composita, vel simplicia, composita erunt aspera arteria lib. 7. de usu par. cap. 5. larynx, & lingula, simplicia verò musculi, membranae, ac nervi; ideò non est mirum, si Galenus tot partes dixerit esse vocis instrumenta, cum modo de lóginquis, & communibus, modo de propinquis, ac propriis verba fecerit, & aliquando simplicia, nonnunquá verò eam cõposita vocis organa explicare voluerit; pluribus tamen in locis decrevit laryngem esse proprium, ac principalissimum vocis instrumentum, cui etiam subscripsere Auicenna, ac Philocopus.

De constructione, ac nominibus aspera arteria.

C A P. I I.

INter cæteras de vocis essentia speculationes illa de instrumentis voci famulantibus fortasse est potior, ac scitu dignior, cui quidem cum cognitio structuræ illorum non modicum lucis, ac utilitatis afferat, de ea verba facere decrevimus; quòd tamen commodè præstare non possumus, nisi etiam diuersitatem, ac confusionem nominum, quibus Galeni interpretes has, & alias viciniores nuncuparunt, explicauerimus. scite igitur operæ pretium est, quod duo insignes meatus à lato oris spaciò inferiori incipiunt, quorum lib. 7. lib. 8. lib. 13. lib. 16. de usu par. lib. 2. de plac. Hip. & Plat. lib. 3. p. 10. rr. 2. ca. 1. in li. 2. de anima.

vnus posterior ad spinam inspicitur & œsophagus, seu gulæ appellatur via, per quam cibus, & potus dilabitur in ventriculū, alter anterior iuxta pronam colli partē apparet, & aspera arteria dicitur, via aeris, ac spiritus ad pulmones, hæc enim à faucibus propendens, quibus arctissimè est adstricta, longo ductu instar caudicis cuiusdā deorsum fertur, in duas que regiones primū biuio distracta, mox in minores, deinde in minimas coangustata in pulmonis vniuersam substantiam excurrit, huius substantia magna ex parte cartilaginea est, partimq; mēbranea in orbem circumq; acta, innumeros enim ferè orbis, circulosvè quasi annulos gerit, hoc ordine inter se connexos, & adherentes, vt superiōres sint maiores, proximè verò deinceps sequentes proportione minores, quò ad fistulas mucronatas in angustissimū desinentes constituant, hæc fistulæ ex annulis cartilaginosis cōtextæ, mediæ inter venam arteriosam, & arteriam venosam in extremos vsq; pulmones decurrunt, cartilagineis cōmittuntur. primū propriè cuiusque cartilagineis membranæ interuentu, circulares enim asperæ arteriæ cartilagineis membrana quadā integuntur, quæ ex demissioribus, elatioribusq; sui partib. processus exporrigens, illorum interuentu cartilagineis inuicem connectit, velut membraneum inter duas cartilagineis sese recipientes vinculum efformans; Neq; solū inter cartilagineis, vbi æqualiter ab inuicem distant, eiusmodi consurgit vinculum, verum etiā ab extremis, tenuissimisq; cartilagineis partibus

*Aspera
arteria
fetus,
ortus, &
soposito.*

partibus membranei processus educuntur, partes eas ita colligantes, & cartilagine vnà cum ligamento à processibus illis conflato, continuū veluti efformentur circulum. His cartilaginib. membranisque aliæ duæ accedunt membranę, tunicę appellatę, atque vna quę tenuis est, externam arterię superficiem, vnde quaq; velut indumentum quoddam complectitur, membraneis illis cartilaginū vinculis pertinacissimè conata, altera internam totius arterię sedem succingit, & ad cartilaginum inter se colligationis robur plurimum auxiliatur exteriore tunica crassior, & validior, multisquę rationibus dignior, & interna superficie leuis, pinguiq; quodammodo humore oblita, quamuis non vnde quaq; eandem seruet crassitiem, in laryngis enim cavitare crassior euadit, vbi verò lingula laryngis conuiet, vtrinq; ad latera dura, callosa quę efficitur, in ramis verò per pulmonis substantiam diffusis tenuior euadit, in caudice verò medio modò se habet, & hæc tunica per vniuersam arterię cavitatem rectas quasdam in longitudinem fibras habet. Quod igitur ex cartilagine, & membrana est compositū, trachea arteria vocis simul, ac respirationis est particula, nam per hanc inspiramus, & rursus expiramus, efflamus, atq; vocem edimus, quæ arteria simpliciter à veteribus, trachea verè aspera postmodū ab inæquali, qua cõstat substãtia, fuit nuncupata, quã & alii bronchon, seu bronchū, quæ admodū, & cartilagine, quib. cõstat brõchia appellat, vt legere est apud Gale. plurib. in locis, ac

*Aspera
arteria
nomina.
lib. 7. de
anat. c. 1.
lib. 7. de
vsu par.
cap. 2.
lib. 1. de
cor. hum.
appel. c. 9.
lib. 2.
c. 5.*

Ruffum Ephesiū, posteriores verò guttur quò-
admodū, & nōnulli alii eius caput nominarunt.

De laryngis appellationibus, & constructione.

C A P. I I I.

EA pars, quæ à græcis larynx, à latinis verò pro-
priè guttur appellatur, caput est, seu supre-
ma, vel finis superior asperæ arteriæ, quâ & bron-
chi caput antiquiores appellarunt, à quam pluri-
mis verò auctoribus, & interpretibus epiglottus
perperam vocatur, qui est propriè ipsius opercu-
lum, & quibusdam in locis Galeni pro larynge
gutturis caput And. Lacuna vertit, sicut alii Gale-
ni interpretes in lib. 3. de san. tuen. cap. 2. & lib. 4.
aph. comm. 3. lib. 2. de plac. Hipp. & Plat. cap. 4.
& Paulus Crassus Ruffi Ephesii interpretes lib. 1.
cap. 9. & cap. 24. pro larynge, vel bronchi sum-
mitate guttur interpretatur. Hanc partem etiam
pharynga appellatam esse tradit Galenus, cum
tamen veteres græci hoc nomē faucibus adapta-
rint; hanc itaq; partem, quæ est primum, ac pro-
prium vocis edendæ organum, in collo extare ap-
paret, sursumque nobis transglutientibus fertur,
& constituitur, ex cartilaginibus, musculis, liga-
mentis, tunicis, nervis, venis, & arteriis, cartilagi-
nes, quibus conflatur, ex Galeno sunt tres magnæ
nihil, neque figura, neque magnitudine, iis, quæ
asperæ arteriæ insunt, similes, prima, quæ & am-
plissima & anterior est gibba, quam & tangimus
intus caua scuto quodammodo similis non ro-
tundo vndique, sed prælogo, quo antiqui in præ-
lius vti

*lib. de Ge-
cal. instr.
dissect.
cap. 4.
lib. 7. de
Esu part.
cap. 11.*

liis vti solebant, cuius ratione scuti formis cartilago vocata est, ab aliis verò epiglottalis siue eglottalis, quod longam habeat figuram exterius oblongam, interius concavam, vt mediam circuli partem efformat, hanc verò geminam obseruauit Vessalius potissimum in viris, secunda cartilago quanto priore minor est, tanto maior est tertia maximeque sui portione, in posterioribus laryngis sedibus reponitur, qua stomachus deorsum à faucibus fertur. Quantum enim scutiformis cartilago à perfecta circuli figura deficit, hoc ipsa superiori posteriorique eius parte supplet interna huius cartilaginis amplitudo exactè leuis est; posterior autem ipsius sedes stomachum spectans, longa extuberat linea, secundum cartilaginis longitudinem spinæ quasi modò exprotricta, cetera verò ad cōstructionem, situm, ac connexionem huius membranæ attinētia fusè Vessalius explicat: hęc cartilago apud antiquos nulum peculiare nomen habuit, idēd à recentioribus innominata cartilago dicitur, à quibusdam verò aliis circularis, siue annularis, eò quod circuli seu annuli quę Thraces dextro pollicis sagittantes imponūt, figuram referat, tertia cartilago laryngis, cuius oram superiorem arytenoidi anatomicorū plurimi vocant à figura superioris partis vasorum, quibus aqua funditur manibus similitudine hęc ab omnibus vnica, ac simplex describitur, duplex verò à Vessalio cōstituitur, quarum vna dextro secundæ cartilaginis lateri, altera sinistro innititur sinum leuem, & altè laus cæla

*lib. 1. de
corp.
hum.
Tab. cap.
38.*

tum obtinens, quo secundæ cartilaginis tuberculum excipit: itaque articulatur, vt ad internam laryngis amplitudinē, ac rursus extra illam moueri possit, hæcque cæteris laryngis cartilaginibus maximè mobilis existat: vtriusque cartilaginis basis ampla est, & anteriori sede in longum processum sinit in interiora laryngis exporrectū, superiores verò harum cartilaginum partes sensim à basi inuicem dehiscentes, ac dein tenuiores, mollioresque, & adiposæ redditæ, mutuo vniuntur, & dexteræ cartilaginis superior pars sinisteræ cartilaginis parti coniuncta, eam laryngis sedem extruit, quæ illi vasorum parti cōgruit, qua manibus aqua effundi solet: hæc laryngis sedes adeò mollis flexibilisque est, vt vomentibus in internam laryngis amplitudinem antrosum reclinetur, asperamque arteriam adeò exquisitè integat, vt ne minimum quidem ex vomitu arteriæ ipsi illabatur: Rectissime laryngem ex cartilaginibus, & iis plurimis esse constitutam testatur Galenus, vt ad edendam vocem resonaret, ad spirandum non concideret, & ad voluntatem nostram moueri posset; non enim vt meatus solus, sed vt instrumentum voluntarium inseruit, tribus verò, & non pluribus cartilaginibus esse conflatum ad duplices genere illius motiones dilatationis, videlicet, ac constrictionis, clausionis, & apertionis Galenus explicat. Aduersus tamen Galeni, Vessalii, ac Falloppii sententiam Realdus Columbus peritissimus Anatomicus laryngem ex ossibus; non autem ex cartilagi-

tilagi-

*lib. de Vo-
cal. instr.
dissec. e. 6.*

Laryngem non esse ossæ probatur.

tilaginibus constructam esse arbitratur sola sua
 experientia nixus, cuius opinionem probare non
 possumus, cum rationes allatæ à Galeno hac in *lib. de vo-*
 re contrarium persuadeant; si enim laryngis cor- *cal. instr.*
 pus ex ossibus factum fuisset, primum quidem *diss. c. 6.*
 duritie gulam tibi proximam comprimeret, de-
 glutioniq; impedimēto esset, deinde pōdere suo
 linguam, ac os hyodes traheret, eorumq; actio-
 nes oblāderet, præterea maioribus musculis, vt-
 pote grauius corpus moturis indigeret, ob idque
 multa angustia, ac turpitudine in hac parte contin-
 geret; si verò extenuibus ossibus fuisset constru-
 ctum, facilè ea essent contracta, quippe quæ fra-
 gilia, rebusque omnibus extrinsecis exposita es-
 sent, præterquam quod si hæc pars ossea fuisset
 facta, vocis aptum instrumentū nequaquam es-
 set; duram enim, ac sæuam in aëra percussionem
 faceret: nam quod aded molle est corpus, vt ce- *lib. 7. de*
 dat ac consentiat, vocem facere non potest, neq; *vsu par.*
 quod durum est, quodque promptè aërem, tum *cap. 4.*
 secat, tum euertit, verum quod moderate cedit,
 blandeq; spiritum pulsat, id certè vocis caussa ef-
 ficitur, cartilagine verò mediam sortitz sunt in-
 ter carnem, & ossa, naturam; caro enim à spirita
 euerti potest, & os sæuam percussionem face-
 re solet, ided ex illis compositum instrumen-
 tum ad vocem edendam fit aptissimum. Porro
 quod primum in larynge vox formeretur, quodq;
 dilateretur plurimum, ac comprimeretur, aperia-
 turque, ac claudatur ad vnguem, nonnunquã su-
 pernum eius orificium aptior ei fieri constructio

nulla poterat, quàm ea, quam nūc habet ex hisce
 cartilaginibus mutuo applicatis, quas moueri per
 musculos oportuit, ob id muscoli cū proprii, tum
 communes in larynge facti sunt, de quorum nu-
 mero scriptores inter se non consentiunt, nam
 proprios musculos duodecim habere humanam
 laryngem vna cum Galeno asserit Vessalius, de-
 cem verò tātum esse arbitratur Valuerda, ac Pic-
 colhominus, & nouē Columbus, ac Fallopius
 reperiri existimant: communes musculos, octo
 habere scribunt Galenus Vessalius, ac Valuerda,
 sex Fallopius, quinque Columbus, & quattuor
 tantum Piccolhominus statuunt: ex peculiaribus
 laryngis musculis, auctore Galeno, decem tribus
 cartilaginibus sunt cōmunes, quorum quattuor
 primam cartilaginem secundę cōnectunt, in ani-
 malibus magna voce præditis, alii quattuor in
 omnibus animalibus secundam tertię commit-
 tunt, alii duo primam tertię copulāt, reliqui duo
 ex duodeno numero in basi tertię cartilaginis
 sedem habent: iam primi duo ex commemoratis
 partes laryngis anteriores coniungunt, & magnā
 laryngis cartilaginē claudunt, sublequentes verò
 duo eas, quę in intimis sunt abditę, referant, alio-
 rum sex quattuor cartilaginem artenoidem ape-
 riunt, reliqui duo claudūt. His auxiliantur trans-
 uersi duo muscoli in pluribus animalibus coales-
 gentes, qui basim tertię cartilaginis constringūt,
 ex duodecim verò laryngis propriis musculis re-
 statur Vessalius octo laryngem arctare, quat-
 tuor scilicet primam secundę necētes, & duo
 tertiam

tertiaſi primæ committentes, ac demum duo in
 baſi tertiz cartilaginis expoſiti: quattuor verò
 ipſam reſerant, aperiuntque, illi nimirum, qui ter-
 tiam ſecundæ iungunt. Octo communes muſcu-
 li hiſ multo maiores ſolique ſcutiformi proprii,
 qui laryngem cum vicinis partibus adnectunt,
 alterius motus ſunt duces, quo totus ſpiritualis
 meatus dilatatur, ac contrahitur, quorum duo ex
 minoribus oſſis hyodeos lateribus orti, poſt verò
 ſecundū longitudinem omnem ſcutiformis par-
 te anteriore, ac ſuperiore producti ipſam ſcuti-
 formem trahentes, à poſterioribus eam cartila-
 ginibus abducunt, meatumque amplificanc, alii
 quattuor ſequantur, quorum duo ab ipſa ſcuti-
 formi exorti, ſed ad pectus tendentes aliis duo-
 bus commiſcentur, illis ſolum animalibus, qui-
 bus magna ſunt, & totus larynx, & cartilago ſcu-
 tiformis. Hi prædictis contrariam, actionem, ac
 poſitionem habentes partes ſcutiformis inferio-
 res contrahunt, traduntque infra, cum eo leuiter
 aſperam arteriam contrahentes, ac conſtringen-
 tes, vt neque reduplicetur quicquam, neque ap-
 plicetur, cum homo vult loqui, reliqui duo trãſ-
 uerſi ex obliquis ſcutiformis partibus enati, de-
 inde in orbem œſophagum complectètes ſimul
 inter ſe coeunt, illaſque partes primæ cartilaginis
 protrahunt, ſecundæ que applicant, quo meatus
 conſtringatur. conſiderat Veſſalius tamen Gale- *lib. 8. cap.*
 num octo enumeratſe, ſex verò tantum explicat- *22.*
 ſe, qui ſoli ſcutiformi cartilagini, non autem a-
 liis duobus committuntur; ipſe verò Veſſalius

præter eos sex, alios duos obseruauit ex media interiori ossis hyodis sede explantatis, & radice laryngis operculi insertos, quibus id inunus est concreditum, vt laryngis parte anteriori, ac superiori producti ipsam scutiformem trahentes à posterioribus operculum cibus, potuque depressum, denuo eleuent. Quia verò muscoli mouere nõ possunt, nisi ad ipsos virtus motrix fluat à cerebro per neruos, idcirco neruis hanc virtutem ad ipsos deferentibus indiguerunt, quare à sexta coniugatione nerui duo, vnà cum arteriis carotidibus inferius ducuntur, collumque præterlapsi, iam per thoracem deferuntur, in duas diuiduntur partes, quarum altera vtrinque enata neruum efficit, qui per eandem reuertitur viam, qua prius descenderat; recurrit enim continuè asperæ arteriæ adhærens ad sex musculos, à quibus aperiri, ac claudilarynga contingit, eisque communicatur vocis efficiendæ gratia: nam, si quando lædantur hi nerui, vox aut vitiatatur, aut in totum aboletur, dexter neruus ad clauas permeans circum ramum arteriæ magnæ, qui ad dextram axillam fertur, veluti circa rotulam quandam obuolutus reflectitur, sursumque recurrit, & in tres laryngis musculos suæ partis dispergitur, sinister longissimè productus circum maximam arteriam obuoluitur, ea potissimum parte, qua primum à corde emergens sese ad spinam inflectit, inde ad laryngem recurrit, & in reliquos tres suæ partis musculos dispergitur. Cum autem muscoli duo, qui laryngam claudunt, fortis-

simam

firmam habeant actionem, ideò factum est, vt
 neruorum recurrentium plurimum in ipsos di-
 stribueretur, neruusque vnus solidus ad fines
 ipsorum, secundum vtrumque musculum super-
 ne deorsum descendens pertineret: Ibi igitur
 duo nerui vocales recurrentes, seu reuersiui à
 Galeno dicuntur, quorum beneficio musculi *li. de disp.*
 laryngis virtutem motiuam à cerebro acquirunt, *sec. vocah.*
 larynx etiam ex venis, & arteriis est composi- *ner.*
 ta, quas partim ab arteriis iugularibus, & venis
 internis, partim verò ab extrinsecis iugularibus,
 larynx verò rarum, aut peculiare ligamentum
 prorsus nullum obtinet, præter membrana,
 articulos orbiculatim cingentia. Postremò in
 interna parte larynx habet tunicam paulo cras-
 siorem, inter quam & cartilagine pinguedo
 quædam reposita est, quæ tunica pinguior si-
 mul cum viscido, quo vndique obtinetur hu-
 more, ad facilem aeris ductum confesse videa-
 tur, atque etiam in magnis clamoribus multif-
 que moribus exicceretur, voxque deficiat pluri-
 mum accommodare. Huc quoque faciunt as-
 peræ arteriæ ad laryngis radicem vtrinque appo-
 sitæ glandes, humore siquidem meatû imbuunt
 viscido, ac pingui, quantus verò eiusce humoris
 ad vocem vltus sit, in dies fistulas humectate oleo
 inungi videtes docemur, neq; huiusmodi humori
 procreâdo hæc tantû glandes sufficiunt, verum, &
 aliæ laryugi appositæ sunt satis insignes, & glan-
 di forma perquam similes, quæ saluam procreât,
 & asperam arteriam, ac stomachum cum tota

li. 4. epid.

oris amplitudine humectât, quæ ab Hippocrato spongiæ, & à cæteris græcis paristmiæ, & antiades, à latinis verò tonsillæ, ac amygdalæ vocatæ sunt, quamvis glandularum inflammationes antiadas, ac paristmia etiam appellarint.

De lingua laryngis, ac illius operculo.

C A P. I I I I.

Gal. lib.

7. de usu

part. 6. 23.

IN spatio laryngis interno, ex quo emittitur & recipitur spiritus, corpus quoddam locatum est, quod neque substãtia, neque figura cuiquam eorum quæ in toto sunt animali, est simile, primumque, ac principalissimum vocis instrumentum, quod duæ terriæ cartilaginis processus in media laryngis cavitare, pingui membrana obducti constituunt, in cuius etiam utraque parte natura foramen vnum prælongum supernè, infernè instar lineæ cuiusdam angustæ, ut rima, ac fissura verius, quam foramen appareat, præterea ipsi foramini, quod clausione est causa, parte interna ventriculus, seu cavitatis non parua subiicitur, ad quam cum aër vias nactus amplas, in animalingreditur, rursus que exit, nihil in ventrem pellitur. Hanc partem veteres vocarunt glottidam, id est lingulam, & glottan, seu glottin, id est linguam laryngis, ab ea lingularum similitudine, quæ ex duabus arundinum laminis compactæ, tibiis accommodantur. nostri verò laryngis rimam appellant: hanc græcè epiglottidam à Galeno nūcupari perperam asserit Guilielmus Cop-

lib. 7. de

usu part.

cap. 13. 6.

lib. 16.

cap. 4.

pus in

pus in primo libro de loc. aff. cap. 6. & Nicolaus Rhegynus, Andreasq; Lacuna in libro 16. de vsu par. cap. 4. & in lib. 7. de loc. affe. cap. 13. quo in loco ait Galenus ex versione Coppi epiglottin esse proprium vocis instrumētum; epiglottis autem est laryngis operculum, quod quidem voce, nisi fortassis ad illius aliquam modulationem accommodat, hanc verò partem laryngis, nempe firmam summè necessariam esse, & præcipuam ad vocem edendam. hinc patet, quod vox fieri non possit, ni transitus angustetur, nam si amplior omnino totus fuerit, haud quaquam fieri vox poterit. Quod si leniter spiritus efferatur, expiratio fit sine sono; sin verò repēte, simul ac vehementer spiritus effundatur, suspirium efficitur; vt autem vocem edat animal, indiget omnino etiam ea spiritus motione, quæ ab infernis repente simul erumpat; indiget autem nihilominus hac transitu etiam angustiore, qui in laringe est; non tamen similiter angustiore, sed qui paulatim ex amplo ad strictius tendat, paulatimque ex strictiore laxetur, id quod penitus efficit lingua, seu laryngis lingua, quæ non modo ad vocem est necessaria, sed etiam ad cohibitionem spiritus: Laryngis orificio epiglottis, veluti operculū quoddam rerum omnium conditor indidit, ne quando transglutimus repente in spiritus meatum, nō modo porio, sed cibus etiam incidat, de cuius quidem partis substantia nihil dicimus cum ad vocis generationem minimè conueniat, vt superius ostensum est, dumtaxat animaduertentes per-

peram hanc partem Cornelium Celsum lingu-
lam appellasse, quem errorem sequurus Realdus
Columbus agens de epiglottide, quæ fistulam te-
git. linguam etiam appellatam esse scribit; Theo-
dorus etiam Gaza hallucinatus est in exposi-
tione Arist. in lib. 2. de part. animal. ca. 3. vbi per ver-
bum epiglottida linguam vertit, cum tamen A-
rist. non linguam, sed laryngis operculum intel-
ligat, quod epiglossim, seu epiglossidam Ruffus
Ephesius nuncupauit.

*lib. 1. de
par. corp.
hum. ap-
pel. cap. 8.
& lib. 2.
cap. 4.*

De gurgulione, ac Palato.

C A P. V.

IN summa oris parte ad fauces suspensa appa-
ret carnosa, & fungosa, seu vt alii volunt, glan-
dulosa quædam pars, & oblonga superius, vbi pa-
lato continuatur latior inferius pyramidis inuer-
sæ instar acutior, venulas quasdam ex vasis pa-
lati tunicam aduentibus in ipso medio assumens,
quæ à græcis Gargareon, & Cion, à veteribus,
alq. rando Istmon, nomen faucium peculiare, à
nostris verò gurgulio, columna, columella, ab
aliis vva, vgvla, ac tintinnabulū à voce, ac sonitu
appellari consuevit, cuius primarius vsus, vt ana-
tomicorum coryphæi arbitrantur; est vocis mo-
dulatio & elegancia, vt merito quoddam vocis
plectrum, ita ad cauum palatum pendens cen-
seatur, secundario autem alium vsum præstat, vt
aër ingrediens primum ab ea incidatur, franga-
turque impetus illius vehementia, neue trinitum
frigidus

*Gal. lib.
11. de vsu
par. 6. 11.*

frigidus in pulmonem feratur, siquidem hi, quibus gargareon ad radicem præfectus est, non vocis dumtaxat læsionem, sed etiam aërem impensius frigidum, noxium experiantur, ut & nonnulli; thorace, ac pulmonibus refringeratis hac de causa interierint; tertio ad aëris expurgationem non mediocriter conducit: puluerem enim, aut eiusdem generis substantiam quandam sibi applicat, quæ alioquin in laryngem simul cum aëre erat assumenda. Quamobrem non satis mirari possum de peritissimo quodam Anatomico, qui existimauit vltum huius penduli corporis esse, ut aliquid humoris liquidi semper instillet ad humectandam laryngem, cum ea & ex pingui quadam substantia interius ipsi insita, & à circumstantibus glandibus, prout est opus, lenis, & humecta reddatur, præterquam quod gargareon nullam, qua aptè aliquid suscipiat, cavitatem nesciscatur, & quoties humore aliquo imbuatur, laxatus muris caudæ forma propendat, aut alio quopiam grauissimo malo, dum fluxionem suscipit, conflictetur. Tandem diximus ex Galeni sententia, etiam palatum veluti Ischion quoddam, id est vocis refractorium vocem ipsam adaugere, quam partem oris superiorem Yperon, vel Vraniscum, hoc est oris cælum, Ruffus Ephesius, & alii nuncuparunt. gurgulio igitur ad vocis elegantiam, palatum verò ad eiusdem magnitudinem conferunt.

*Fallop. in
anat. obs
ser.*

*lib. 7. de
sup. par.
cap. 5.*

lib. 1. c. 8.

Quenam sit, causa materialis vocis, & quibus animalibus vox insit.

C A P. V I.

*lib. 4. de
loc. affect.
cap. 6.*

CAussa materialis vocis ex Galeno est flatus, seu spiritus, qui exufflatur, ex simplici enim expiratione vox non efficitur; cum enim animal dum viuit, perpetuo expiret, perpetuo etiam vocem ederet, nec etiam sola exufflatio satisfacit, sed opus est, vt cum strepitu efferatur, & tunc vox editur, articulatur verò postmodum, & fit sermo, ita vt vox sit sermoni materia, efflatio voci, & exufflationi expiratio, vt hæc quinque sese consequantur. expiratio, exufflatio citra strepitum, strepens exufflatio, vox & loquella, quarum si prima læditur, reliquæ oranes necessariò læduntur, vltima verò læsa, aliæ non lædantur, at cum secunda reliquæ tres, cum tertia reliquæ duæ, cum quarta postrema sola offenditur; hæc verò omnes, sicut diuersæ sunt actiones, ita & diuersarum partium ope fiunt. Hæc in re Galenus naturæ prouidentiam admiratur, quod cum melius fuerit vocem homini inesse, fieri autem eam omnino sine aëre non posse quicquid superuacaneum alioquin, atque inutile erat expirandum, id in materiam vocis conuerterit. Oritur circa ea, quæ diximus ex Galeno, non leuis dubitatio, quod videlicet ea quinque sese consequantur, expiratio, exufflatio, vehemens exufflatio, vox, & sermo, quarum si prima offendatur, offendantur & reliquæ, si secunda reliquæ inferiores,

*Verum
offensa
vocalada
tur & lo-
quela.*

riores ; oppositum enim docuit Auicenna, quæ scribit, quod quando fortia sunt nocumenta, *lib. 3. fen. nemp̄ voce destructa, non oportet vt destrua-* *10. tract.*
2. cap. 1.
 tur locutio, certum enim est sæpenuero offensa voce non lædi loquelam, nam aliqui fuerunt, quibus cum recurrentes nervi secti essent, ablata fuit vox, ipsa tamen sermonis explicatione integra, adde cum submissa voce loquimur, ablata ipsa vox videtur, loquendi tamen vi illa sa, cui quidem dubitationi satisfacere possumus, Galenum sermonis nomine intellexisse altius prolarum sermonem, qui certè ablata voce aufertur, Aut cum submissa voce loquimur, seu ex morbo, seu ex industria, non prorsus amissa vox dicitur, sed crassa admodum, cui, & pressus proportionè respondet sermo. Aut etiam Auicennam per vocis destructionem magnæ, ac vehementis vocis ablationem intellexisse, vt sensus sit, aufertur quandoque vociferandi vim, non tamen submissa loquendi voce. Eandem de materiali causa vocis sententiam habuerunt, cum Galeno, Aristotel. ac cæteri Philosophi græci, aërem nemp̄ expiratum esse vocis causam materialem, quæ ex eorum principiis, ac dogmatibus, ita excipitur, sicut in omni motu tria sunt, mouens, mobile, & spaciũ, in quo fit motus, ita in omni percussione, percutiens, percussum, & medium, quo fit percussio, sed si subiectum motus secundum locum est ipsum, quod mouetur, non autem spaciũ, quod terminus potius est percussionis, non solum ipsum percussum, sed etiam

medium ipsum; quatenus est, quod pellitur, & alliditur; hic vero aër ipse est, qui pulmone inspiratus, deinde expiratur; ut igitur hic subiectum, ac materia percussiois est, ita & vocis, quæ consequitur huiusmodi percussioem; & quamvis dixerit Aristoteles, vocem esse sonum animalis, vox tamen omnibus animalibus non inest, sed duntaxat spirantibus, & sanguinem habentibus, quorum enim est vox, eorundem est & respiratio: at quæ sanguine carent, ut vermes, non egent respiratioe, cum ea ad calorem sanguinis refrigerandum sit data animalibus, quattuor autem sunt genera animalium, quæ sanguine carent, ut asserit Aristoteles, mollia scilicet, quæ mollem habent carnem exterius, ut polypi, & sepix, & animalia, quæ mollem testam habent, ut cancri, & quæ duram testam habent, ut ostrea, & animalia anulosi corporis, quæ omnia, & sanguine, & voce etiam carent: quæ etiam pulmone carent, non spirant; insecta vero, ut muscæ, apes, & cicadæ, carent pulmone, quare & spirare non possunt, quocum careant, nullam vocem emittere possunt: & si vocem edere aliquando ipsa videantur, non est vera vox, sed sonus quidam intus meante spiritu, & incluso sonante, alia enim murmur edunt, ut apes, alia canere, vel cum tractu stridorem, ut ait Plinius, edere dicuntur, ut cicadæ, recepto enim duobus sub pectore cauis spiritu, mobili occurrente membrana intus attritu eius sonare viscera, sat notum est, cætera cum volant, ut muscæ, apes, & iis similia sese attollunt, & contrahunt, & ita sonum

sonū edunt; sonus enim attritu, & interiore aura, non anima redditur, locustæ suis gubernaculis atterentes sonant. Neque omnia animalia sanguinem habentia, facultatem vocem emittendi habent, sed terrestria tantum; pisces enim, & quæ ancipitem vitam agunt, sanguinem habent, & tamen vocem nō edunt, quod duplici ratione probat Arist. Vox est sonus, sonus verò est percussio *lib. 2. de* aëris, si pisces vocem haberēt, sequeretur eos re- *anima.* spirare aërem, & in aëre degere posse: quod cum sit impossibile, fieri etiam non potest, ut vocem habeant. præterea cum pisces instrumentis respirationi, ac voci famulantibus, pulmone nempe, aspera arteria, ac gutture careant, vocem emittere nequaquam possunt, quamvis sonos quosdam stridoresque moueant, qui vocales esse existimantur, aper enim piscis, quæ Achelous amnis gignit, grunnitum habet, erica quodammodo stridet, & cuculus obstrepat, & hi omnes vocales habiti sunt, creditam tamen illam vocem emittunt, vel attritu branchiarū, quas horridiusculas cōtinent, aut suis interioribus, quæ circa ventrem habentur; spiritus enim inclusus in iis est, quem dum atterunt, atque agitant, sonos illos elidunt, neque quæcūq; utrobique sine discrimine vitam agunt, edere vocē possunt, ut quæ testaceam cutem habent, ut cochleæ, & quæ mollioris sunt testæ *Pisces, an spirare possint.* ut cæcri, ac mures aranei, quavis fluuiatilis equus, crocodilus, ac delphinus vocem emittant, sicuti Aristoteles existimat vna cum Plinio; qui tamen *lib. 9. c. 7.* credidit contra illius sententiam pisces spirare

posse, & loco pulmonis alia viscera spirabilia habere, quorum ratione emittere vocem possunt, in aqua verò posse spirare, vel spiritum in aqua penetrare posse probat, cum spiritus etiam reddatur ab his animalibus, quae semper defossa viuunt, ut talpae, & in terram tanto spissior est naturae partem penetret.

De Vocis causa formali, ac finali, & quomodo fiat.

C A P. VII.

VOCIS causa formalis est talis, vel talis articulatio aeris, facta ab anima retinente aerem, sicut digitus fistulatoris retinet eum in fistula. Quò ad causam finalem cum respiratio motus quidam sit, quem appetitus animalis moderatur, cohibere, & laxare potest, ab appetitu quoque vocem esse dicere debemus, appetitus verò animalis cum sequatur imaginationem, ab imaginatione etiam ortum ducere asserendum est, & ideò dicitur vox sonus ex imaginatione productus; quoniam verò omnis appetitio boni, cuiuspiam propter aliquam finem electio est, cum respiratio, & vocis emissio sit ab imaginatione, & appetitu, alicuius quoque gratia erit vitae scilicet ipsius seruandae causa, propterea additum est in definitione, ut bene sit ei, intendunt enim animalia internos animi affectus reuelare, & hoc tanquam utile sit illis, & ideò voces edunt, quas cognoscunt ad huiusmodi manifestationem accommodatas

modatas esse, & propterea Aristoteles dicit, vo- *lib. 7. Pa-*
 cem esse molesti, & iucūdi significationē, quam *lit. c. 2.*
 vis ibi propriè loquatur de vocis significationē
 naturali, qua animalia suas passiones interiores
 promunt, & ita vox dicitur esse à natura, cum nec
 ex aliqua cōsuetudine, vel instituto humano fiat,
 nos verò cum eodem Aristo. loquimur de signi-
 ficatione vocis, qua intellectus conceptus, & res
 patefiunt, quæ significatio ad placitum, & ex hu-
 mano instituto est, & quæ non inest, nisi vocibus
 humanis, homo enim res, non solum sensu, sed
 intellectu percipit, formans earum similitudinē,
 quæ dicuntur conceptus, & ab Aristotele passio- *primo lib.*
 nes, & quia conceptus isti occulti sunt, vitur vo- *per hier.*
 cibus, veluti quibusdam signis ad tales cōceptus
 explicandos: ex quibus colligere possumus, non
 omnem sonum ab ore animalis prodeuntem es-
 se vocem, sicut & superius dictum est, quia non
 quilibet sonus ab imaginatione proficiscitur, vt
 aliquid indicet, tussis enim ab ore sonus quidam *tussis duo*
 est, non tamen vox est, cum non spontē, sed na- *genera.*
 turali fiat necessitate, cuius tussis duo genera Ga-
 lenus fecit, quorum vnum vehementem spiritus
 ad exteriora motionem appellat, alterum leuem
 quendam tussendi appetitum; primum nil aliud
 est, quàm vehementissima efflatio, qua plurimus
 spiritus foras erumpens impetu suo extrahit, ex-
 ploditq; excrementa, & quicquid meatus ipsius
 obstruit; ex superius dictis etiam patet, respira-
 tionem, & vocem animalibus esse necessariā di-
 uersa ratione, respiratio enim simpliciter est ne-

*Quando
Vox fiat.*

cessaria, quia sine illa animal viuere non potest; vox verò necessaria est secundum quid, vt bene animali sit, nam sine voce viuimus, sine autem respiratione nequaquam. Cum igitur anima sit primum efficiens, cui propinqua semper adsunt vocalia instrumenta, in cerebro recurrentes nerui, in thorace aspera arteria, spiritus vero, qui exufflatur illius materia, nec non ab appetitu, & imaginatione proficiatur ob aliquod commodum, quoties animal suos conceptus seu passiones promere voluerit, prius per musculos aërem in thorace contentum, sursum per asperam arteriam cum impetu pellere contendit ad laryngis lingulam, & rimulam, vt puta congruū, ac appositum vocis instrumentum, ibidemque sonus passionum animi effingitur, quando ad hunc ipsum affectum ab ipso præmotus fuerit, qui sonus ab omnibus vox appellatur.

*De Vocis differentiis, & vtrum una tantum
sit vox, an plures.*

C A P. V I I I.

VT perfecta ac integra vocis cognitio habeatur, ordo ab initio nobis propositus exposcit, vt de eius differentiis, seu speciebus, mox à quibus causis fiant, verba faciamus. Vocis et go differentie alie sunt naturales, seu essentielles, ac præcipue, alie præter naturam accidentales, & al-

& ascititię; Priores, vt est concors Platonis, Arist. *anima*
 & Galeni sententia, sunt vox magna, seu grandis, *sest. 108.*
 parua, seu exigua, lenis, & aspera, acuta, & grauis, *lib. art. med. cap. 67.*
 quę differentię cum habeant latitudinem quan-
 dam, & suscipiant magis, & minus, reperitur in-
 ter eas mediocritas quędam, seu media quędam
 natura, ita vt aliquę voces non sint absolutę ma-
 gnę, ac paruę, sed mediocres, & in mediocrita-
 te, & æqualitate quadam consistant, alię verò
 magis, & minus ab hac recedant, ad extremaq;
 accedant, vt inter has extremitates plures medię
 sint species, & idem de voce leni, & aspera acuta,
 & graui est dicendum; & hęc vocis differentię, vt *li. 11. inst. orat. c. 3.*
 placuit Quintiliano, desumuntur à quantitate,
 & qualitate ipsius vocis; à quantitate desumitur,
 magna, ac parua: cęterę verò à qualitate. Diffe-
 rentię verò non naturales, seu accidentales, quę *Arist. in*
 proportione respondēt naturalibus differentiis, *prad. A-*
 multę ab auctoribus numerantur, alia enim est *uicem. 10.*
 longa, & breuis, alia est dura seu rigida, alia mol- *3. tra. 2. cap. 6.*
 lis, seu flexibilis, alia est cōstans, seu firma, alia in- *Quintil. Ar. 5. de*
 cōstans, seu infirma, aut tremula, alia est exilis, si- *gen. ani-*
 ue tenuis, vel subtilis, alia crassa, seu plena, alia re- *mal. c. 7.*
 nebrosa, vel conturbata, & turbida, alia pura, seu *Cic. 2. de*
 cādida, vel lucida, vel sonora, vel canora, alia ob- *nat. deor.*
 scura, vel fusca, vel obtusa, alia rauca, alia abrupta,
 seu effracta, vel intercisa, alia contracta, alia dif-
 fusa, fracta vel fusa, seu scissa, alia glangosa, alia
 plorabunda, seu plorosa, vel luctuosa, seu lugu- *Hipp. an. Gra*
 bris, vel flebilis. Circa has vocis differentias, an vna tantum sit *causā sit*

*Vox, an
plures.
cap. 9.*

Probl. 58.

vox à natura, vel plures; videtur enim hac in re Aristotelem sibi non constare; nam in lib. 4. de hist. animalium scribit, homines varia vti locutione, vnam tamen, & eandem reddere vocem. in scēt. verò vndecima Problematum oppositam habuit sententiam; ibi enim quærit, cur cætera animalia eiusdem speciei vocem eandem fundât; homines autem variam, & multiplicem agant, & vocis humanæ genera, & discrimina quamplurima esse, quod etiâ magis manifestum fit, eo quod pluribus in locis varias statuerit esse vocis humanæ differentias. Quibus tamē à seipso hæud quamquam dissentire credendum est; duplicem enim differentiam, vel potius modum in voce agnoscere possumus, alterum specificum, & aliū singularem. Specificum illum vocare liceat, secundum quem vox vnus speciei animalis diuiditur à voce alterius speciei, vt rugitus ab vlulatu, grūnitu, & voce humana, singularem appellamus, secundum quem voces animalium eiusdem speciei differunt, vel etiam eiusdem indiuidui diuersis temporibus; constat enim vocem Ioannis, nō solum à voce Cassiani, ac Francisci, sed etiam à voce leonis, ac aliorum animalium differentem esse, & vocem Ioannis infantis differentem à voce Ioannis adolescentis, viri, & lenis; & prolatam remisse ab ea, quæ cum conatu emissa; sicut enim facies humana vna est secundum speciem, multiplex autem secundum numerum, ita vox cuiuscunque animalis, vt patet in solutione citati problematis; vbi Arist. ait, quod hominum vna vox est se-

est se-

est secundum speciem, videlicet, multa autem genera loquendi secundum numerū. idē Quinilianus ait, vt facies, quanquam ex paucissimis cōstet, infinitam habet differentiam: ita vox, etsi paucas, quæ nominari possunt, cōtinet species, propria cuique est. Aristoteles itaque vnitatem specificam respiciens, vnam vocem hominis appellauit. locutionem tamen variam, qua sermo præter differentias vocis, habet etiam proprias. Porro vtriusque differentia, siue modi causa nō alia sunt, quàm ipsæmet, quæ sunt vocis; quare vox leonis, & hominis specie differunt, quia corpus leoninum, & humanum, siue organum, quo vitur leo, ab eo specie differt, quo vitur homo; similiter diuersorum hominum voces differunt, quia vnusquisque proprio vitur organo, propria siquidem inest singulis organi dispositio, & affectio, differentiam tamen, quæ est secundum causam formalem, nisi aurium iudicis, facile est iudicare, non tamen intellectus, vt doctè explicauit Marcus Cicero, & idē rerum verborumque iudicium prudentiæ esse, vocum, & numerorum, aures esse iudices; & Fabius, sicut facies oculis, ita vox auribus dignoscitur.

*lib. 2. de
nat. Deo-
rum.
lib. de
Oratore.*

*Quid sit vox acuta, & grauis, & eius causa
explicantur.*

CAP. IX.

CVM acumen, & grauitas vocis sint primæ, ac principes vocū differentia ex Aristotelis sen-

*lib. 2. de
Anima.
com. 86.
lib. 4. de
hyst. ani-
mal. c. 9.
ex 2. de a-
nima.*

tentia: nam vox, vt scribit Philosophus, acuminis & grauitate maximè innotescit, de causis harum differentiarum, primum erit agendum cognita illarum natura. Vox acuta illa simpliciter est dicenda, quæ ad magnam distantiam celeriter peruenit, remotissimas ferit aures, ac diu permanet, vel vox acuta est, quæ citò, ac breui tempore mouet auditum. Vox autem grauis, quæ paruo interuallo, ac tardius audiri potest, & celeriter cessat, aut vox grauis est, quæ tardè, & in longo tempore mouet auditum, quæ acuminis vocis, & grauitatis descriptiones ex ipsis nominibus facile colliguntur; acutum enim propriè dicitur de solido corpore, quod cum in mucronem fastigiatum est, aptum est penetrare quamprimum internas mollis corporis partes, cum graue, quod obtusum vocatur, sit ad pénétratione ineptum, & ad repellendum potius, quàm ad diuidendum accommodatum, vel segnius, ac tardius penetret: quod si acutum sensum tactus moueat, dolorem in imis, nec non extimis animalis partibus excitabit, quod graue, & propriè in mucronem retusius est, non præstabit. Itaque si propter similitudinem translatae sunt huiusmodi notæ à corporibus ad voces, acuta illa erit, quæ longo sentit interuallo, siue magna, siue parua sit, grauis verò, quæ exiguò; hanc verò rem Philocopus exemplis aptissimis fidium, & arcuum perbellè declarauit, quem legendum à lectore suademus. In reddenda acuminis, ac grauitatis vocis causa reperimus Aristotelem manifestè sibi

*lib. 2. de
anima
incom.
sex. 86.
Aristot.
comrad.*

contra-

contradicentem; cum enim vox eo remotius feratur, quo maiori conatu aër, in quo est, pellitur, celerius verò aër impellatur à vehementiori, ac maiori conatu, ideo libro quinto de generat. animal. arbitratus est, acuminis caussam esse celeriorum motum aëris ex valido mouente prodeuntem, grauitatis verò caussam esse tarditatem motus ex imbecillitate mouentis, ita vt ad celeritatem acquirendam opus sit, vt impellens superet impulsum, quod si maior copia sit spiritus, quam virtus impellens possit superare, sequitur, vt tarda fiat motio, proinde vox emanet grauis potissimum, si viæ sint amplæ, ac latae, quod si proportionem aër respondeat ipsi virtuti impellenti, utique velox fiet motus, & ex celeri motu, vox acuta, præsertim si instrumenta sint angusta. eandem sententiam habuit Aristoteles in sect. 11. 7. 10.

Probl. vbi quærens, cur aqua frigida acutiorem faciat sonum, quàm calida, ex eodem fluens vase? responder, quoniam frigida velociorem habet motum, velocitati motus addens obstrependi, seu soni tenuitatem, ac vim penetranda in alio Problem. vt caussa sit acuminis vocis, in sectione 7. 20. 7. 21. vero quinta Problem. satisfaciens quæstioni, cur qui animo deficiunt, & qui præ nimio exercitandi labore dissoluuntur, vocem reddant acutiorem? responder, quia voces minores mittuntur, ideo acutiores esse videntur, quasi velit dicere, reuera huiusmodi voces esse patuas, cum ex paucitate spiritus fiant, acutiores tamen videntur cum reuera non sint. Præterea in sect. 19.

*circa
caussam
acum. &
grau.*

7. 10.

7. 20.

7. 21.

causam acuminis vocis reicit in paucitatem spiritus in duabus propositis quaestionibus, in quaestione enim 37. ait omnia, quae natura sunt imbecilla, emittere acutam vocem, quoniam aeris parum, non multum ciere possint, parum autem aeris velociter feratur; in quaest. vero 11. scribit vocum desinentias, seu extremitates esse acutas, quia paucitas est aeris in fine percussionis, quod quidem experientia comprobatur in fidibus, quaedum intensiores sunt, acutiorem faciunt sonum, quia parum aeris percutiunt, vtramque causam acuminis vocis paucitatem, nempe spiritus, ac velociorem motum complexus est in sect. 11. vbi quaerens, cur exercitati, ac debiles vocem emittant acutam, respondet, quia debiles modicum mouent aerem; exercitati vehemēti motu, modicus vero aer, & qui vehementer motus est, velocius fertur. ideo, vt appareat Aristotelē causam acuminis, & prauitatis aliquando reicere in copiam, & inopiam aeris, nonnunquam in velocitatem, ac tarditatem motus, aliquando in vtrunque addens, modò obstrependi tenuitatem; modò impellentis robur, & modò instrumentorum vocalium angustiam, & latitudinem. In quinto tamen de generat. animal. reprehendit sententiam eorum, qui dixerunt acumen, vocis ex paucitate spiritus, grauitatem vero ex multitudine fieri, quoniam sequeretur, acutam vocem simul, ac magnam grauem, & paruam reddi non posse, cum ex contrariis fiant causis, quod tamen rationi, & experimento contradicit. Vt haec manifesta in dictis

*solutio
contradi-
ctionis.*

dictis

dictis Aristotelis controuersia remoneatur, possumus dicere paucitatem, & copiam flatus esse causam acuminis, & grauitatis vocis, non simpliciter, sed secundum quid, vt paucitas, & copia spiritus refertur ad vim impellentem; cum enim spiritus est in tali copia, vt virtutem mouentem superet, nec illi sit proportionatus, tunc dicitur multus spiritus, qui à virtute imbecilla, nisi tardè moueri potest, cum autem paucus est ad illius imbecillitatem comparatus, ocius, ac velocius ab ipsa virtute expellitur: nã si quod mouetur, excedit mouentis virtutem tardè moueri, si verò superatur, ocius ferri necesse est. Aristoteles itaque arbitratur ex paucitate, & copia spiritus simplicitet tenuem, & grauem vocem reddi non posse, secundum verò quid, & in comparatione ad virtutem impellentem emitti posse, quæ responsio elicipotest ex eodemmet Aristotele loco iam citato, vbi dixi, acumen vocis consistere in validitate mouentis, & velociter moti, vt si mouens superet motum, fiat vox acuta, quia celeriter mouetur, si verò mouens superetur à moto, fiat vox grauis, quia segnius mouetur; & hinc est quod animalia aliqua natu minora, vt vituli, grauiorè reddant vocem, quia spiritus impulsus superat virtutem mouentem, & organa vocis à primordio generationis eorum sunt ampla, & non augetur virtus impellens, & spiritus impulsus, æqua portione, & hæc est etiam ratio, quod vox in grauem mutetur, & grauis in acutam, quoniam virtus impellens, & aer impulsus non augetur

æqualiter, caussa igitur immediata, & vt dicunt per se, vocis acutæ erit fortis, ac subitus aëris motus à virtute mouente cum fortitudine, & per oppositum caussa vocis grauis, debilis, ac tardus aëris motus virtute imbecilliter mouente. Ga-
 lenus tamen caussam grauitatis, & acuminis vo-
 cis reicit dumtaxat in asperæ arteriæ vocalis in-
 strumenti variam structuram, siue formam, ita
 vt vox acuta ex trachæ arteriæ, ac gutturis an-
 gustia; grauis verò ex earundem partium ampli-
 tudine, seu latitudine fiat. cuius rei euidentis ar-
 gumentum est illud, quod cantores cum acu-
 tam vocem edere contendunt, vi quadam arte-
 riam comprimunt, angustioioremque reddunt,
 quod si grauem, guttura retinent, laxantque.
 Patet etiam hoc in fistulis organorum musico-
 rum, quibus sacrosancta Ecclesia ad honorem
 Dei in sacris ædibus vtitur; vt enim amplitudo
 earum maior, ita sonus grauior, quoque angu-
 stiores fistulæ, eo acutior. Eadem autem est in
 natura ratio, cuius imitatione ars instrumenta
 illa reperit, ex pulmonibus folles, ex arteriis fi-
 stulas, & ex mirabili laryngis artificio, reliquas
 angustiam verò arteriæ oriri à frigiditate, lati-
 tudinem verò à caliditate; statuit, vbi liceat Leo-
 niceni errorem animaduerrere; qui loco aspe-
 ræ arteriæ, seu gutturis, transtulit fauces; cum
 tamen fauces inter instrumenta voci famulan-
 tia locum non habeant, vt superius explicauim-
 us. Circa vocis acumen, & grauitatem, Ari-
 stoteles nonnulla proponit problemata, quæ
 cum

caussa
 grauitatis, & a-
 cuminis
 Vocis ex
 Gal.
 lib. art.
 med. cap.
 69.
 1. prorrh.
 com. 2.
 sex. 10.

cum scitu digna sint, enucleari ex illius doctrina decreuimus. Et 1. Cur vox acuta maiore ex intervallo, siue longius audiatur, cui Aristoteles respondet, cum vox acuta fiat ex motus velocitate, & illa, quæ feruntur cum maiori violentia; & fortitudine, longius impellantur, propter ingentem in aëre factam impressionem; cum vox acuta ratione velocitatis longius prouehatur, sequitur, ut & longius audiatur: vel dicamus, quod vox, quæ acuta non solum est, sed quæ vnâ etiam magnitudinem adiunxit, à remotis auditur, nam qui in grandiori spatio distantes alloquuntur, magnam, & acutam vocem edere consueverunt. Porro quod acuta sit, citò valdeque permeat; quod verò magna, multo spatio integra perducat; neque enim multus aër facile consumitur, aut euanescit, & sonus, sine aëris motione longius audiri nequit. 2. Cur eos, qui acutam, atque elatam vocem edunt, rancedine illico tentati videmus, ratio est: quod dum plurimus confertim efflatus sit spiritus, gutturis extrema colliduntur, quare muscoli, qui eas partes mouent ad vocis conformationem, ea commotione, ac labore distracti, deflexiones promptè excipiunt, quæ sanè ratione rancedo oritur. 3. Quare plorantes, ac tristes, vocem emittant acutiorē; gaudentes verò, & ridentes grauiorem: triplicem, ni fallor, huius diuersitatis causam refert Aristoteles. 1. Quoniam plorantes, ac tristes paucum spiritum mouent cum loquuntur, præ

*cur con
acuta lon
gius per
cipiatur.
Aristot.
sect. 11.
probl.
9. 47.*

*cur acuta
tam, et
elata vo
ce emit
tentes
raucedo
fiant.*

*cur plo
rantes, ac
tristes ac
cuta vo
cem gau
dentes, &
ridentes
grauiorem
reddant.
sect. 11.
probl.
9. 13. &
15.*

eorum imbecillitate, cum autem paucior spiritus fortius impellatur, quàm multus, hinc fit, vt velocius etiam extra feratur, & proinde vox acuta fiat; Contra verò qui gaudent, ac rident, multum spiritum mouent, quia eorum vires sunt validæ, qui spiritus cum dispergatur, ac dissoluatur per totum organum extendendo se, & relaxando, non potest nisi tardè moueri, & hinc fit vox grauis. 2. Cum plorantibus, ac tristibus præ frigiditate instrumenta vocalia coarctentur, ac renfiora reddantur, fit vt velocissimè aer per ipsa feratur, cumq; plorantes, ac tristes vocem emittant continendo, ne spiritus egrediatur simul totus, atque congregando, atque in vnum os reducendo fit, vt vox acuta reddatur: spiritus enim cohibitus, & coarctatus velocius egreditur, præcipuè cum per angusta transeat; è conuerso cū gaudentibus, & ridentibus præ caliditate vocalia instrumenta relaxentur, ac patefiant, vires verò resoluantur, fit vt non nisi tardè spiritus extramitti possit. 3. Præterea cū ridetes, & gaudentes emittant spiritum calidum, plorantes, ac tristes frigidum, suffocatur enim calor eorū circa thoracem contractus, & quasi extinguitur, & spiritus refrigeratur, sed qui calidum emittūt, multum etiam aerem mouent, qui cum tardè moueatur, facit grauiorem vocem: qui verò frigidum emittunt, paucum aerē mouent, qui velocius delatus acutiorem facit vocem. 4. Propter quid exercentes se acriter vocem grauem, valdè verò perterriti, & ægrè acutam reddāt, primi ratio est, quia calor

*Cum exercentes se
vocē grauiorem son-*

Ior fertur ad superiores partes, quemadmodum *refacti es*
 in his, qui verecundantur, in quibus calor moue- *agri acu-*
 tur versus faciem, quæ rubore suffunditur, idè *tam red-*
Comicus dixit, erubuit, salua res est, qui calor ali *dant, sect.*
 quando humiditates in partibus spiritualib. exi- *11. Prob.*
 stentes, in crassumque flatum vertentes, fit vt in- *q. 32. &*
 crassatus spiritus segenius moueatur, cuius ratio- *53.*
 ne vox grauis emittitur. Secundi causa est retro- *Cur mi-*
 cessione caloris à corde, qui secedit ad inferiores *nores na-*
 partes, ex quo frigescunt loca propè cor, organa *tum mulie-*
 spiritualia arctantur, & facultas ob imminutio- *res, spu-*
 nem caloris imbecillis facta, nisi modicum actis *daones a-*
 mouere potest, qui cum per angustiores vias, ac *cuta vo-*
 celerius impellatur, facit acutam vocem. *cem, iuu-*
5. Quare pueri, minores natu, mulieres, decre- *nes, ac na-*
 piti, ac ipadones vocem acutam, iuuenes verò, ac *tu maio-*
 natu maiores graues edant; cum pueri, ac cæteri *res graue*
 relati virtutem vocalem, debilem habeant, & vo- *edant.*
 calia instrumenta arctiora, propter quæ paucio- *Arist. l. 7.*
 rem attrahentes spiritum ipsum recta velocior pel- *de hist. a-*
 lant, fit vt vocem acutam emittant, iuuenes verò *nimal. c. 1*
 cum virtutem habeant validiorem, instrumen- *& sect. 11.*
 tæque vocalia magis lata, & aperta, vberiore *Prob. q.*
 etiam spiritus copiam attrahunt, qui cum propter *14. & 24.*
 multitudinem, & instrumentorum latitudinem *Hipp. t. 2*
 remissius expellatur, vox fit grauior. excipienda *proph.*
 verò est species bouina, citius minores natu, vi- *com. 2.*
 tuli videlicet, & inter maiores natu fœminæ vac- *tex. 10.*
 cæ scilicet grauiorem emittunt vocem, quam gran- *sect. 11.*
 diores natu, ac masculi; cum enim tauri, ac perfe- *Prob. q.*
 cti boues sint siccioris temperamenti, ratione cu- *24.*
V. de ge-
ner. ani-
mal. c. 7.

ius instrumenta vocalia angustiora habent, & minus aëris attrahunt, qui præ robore virtutis celerius impulsus vocem acutam facit; cum autem vituli, & uacca habeant temperamentum humidum, ex quo instrumenta vocalia fiunt laxiora, & latiora, & multum aëris attrahunt, quem cum velociter præ eorum imbecillitate impellere non possint, necessario vocem grauiorē edunt. Multa alia problem. proponit Arist. circa acumē, & grauitatem vocis, quibus facile respondere poterimus, sumptis ante scriptis fundamentis.

De voce magna, ac parua, & causis eius.

C A P. X.

VOx magna illa est dicenda, quæ simpliciter multum mouet auditum; parua verò quæ simpliciter parum; Aristotelis opinio fuit, vocem magnā ex multo, ac copioso spiritu, seu ex multa respiratione fieri; parua verò ab exiguo, seu tenui spiritu, aut modica respiratione. idē in sect. II. problem. scripsit, magnam tum oriri vocem, cum aëris multum agitur, & in 5. de generat. animal. magnitudinem vocis, ac paruitatem multitudinis eius, quod mouetur, & paruitate, definiendam esse. hanc de causa magnitudinis, ac paruitatis vocis sententiā Arist. mutuatus est ab antiquissimo sene Hippocrate, qui magnitudinē vocis multitudinē aëris attribuit; scribit enim quibus plurimum calidum inest, sunt magna voce; affert rationem, quia plurimus est frigidus aër; ex duobus

sect. 11.
problem.

q. 56. 21.

12. 18. 17.

61.

sect. 19.

q. 11. 47.

q. 3.

cap. 7.

a. epid.

sect. 4.

cap. 24.

duobus autem magnis, magna, & quæ innascuntur, fiunt; qui enim plurimum habent calidi, ob usum auctum trahunt multum aëris frigidi; duobus autem his existentibus calore, scilicet multo, & aëre, qui inspiratur, necesse est vocem fieri magnam, cuius materia est aër, & effectrix causa facultas, quæ in calidis valere solet; & hanc Hippocratis sententiam explicat Arist. superiori citato problemate, ubi quærens, cur qui habent temperamentum calidum, vocem magnam emittant: respondet eo quod multum aëris feruidi in eis inesse, opus sit; vis enim caloris facile ad se spiritum tradit, eoque magis id agit, quo amplior est. Plato in Timæo arbitratur magnam vocem ex multo; parvam autem ex paruo motu provenire; Avicenna existimat vocis magnitudinem, & parvitatem à caliditate, & frigiditate fieri. Galenus tamen diuersam habuit ab his omnibus opinionem, magnitudinem nempe vocis fieri ex latitudine asperæ arteriæ, & vehementiori efflacione, ita ut si cum his etiam latitudo thoracis cōiungatur, non solum ingentem vocem homines edere posse, sed etiam diutissime vociferati, ut præcones, cum pedem vocatum canunt, efficere consueverunt: parvitatem verò vocis à cōtrariis oriri causis, improbans magnitudinem vocis, immediate à caliditate fieri, quoniam quam plures sunt homines, qui quamuis natura sint calidi, magnam tamen vocem emittete non possunt, cum ex vitio formatricis virtutis, vel ex defectu materis, cordis proportionem pulmonis

10.3. trac.

2.c.7.

6. epid.

sec. 4.

com. 24.

Et li. art.

med. c. 60

magnitudo non consequatur, nec istis asperæ arteriæ magnitudo, & huic laryngis respondeat, nam si semper, & omnino ad proportionem magnitudinis cordis thorax auctus esset, & nunquam praua figuratio accideret, percalidi homines non plerunque, sed semper magnam ederent vocem; conspicitur autem in dissectionibus animalium proportionem non exquisitè seruatam, sed in huiusmodi partibus aliquod pauxillum excedere, aliquod è cōtrario deficere inuenitur, ita vt verum sit, quod qui vocem magnam edunt, omnes natura calidi sint, sed non omnes, qui natura calidi sunt, vocem magnam emittere possint; nō enim semper, ac primò ad naturales temperaturas calidas sequitur magnitudo vocis, quia magnitudo vocis primum, ac ita tim instrumenti amplitudinem arguit, & validam expirandi facultatem, amplitudo verò instrumenti, ac robur facultatis, calorem. Similiter vocis paruitas meatus angustiam protinus ostendit vna cum impultricis facultatis imbecillitate, meatus verò angustia, & facultatis imbecillitas frigus. Præterea Galenus probat causam ab Hippoc. magnitudinis vocis assignatam, aëris nempe multitudinem inter causas magnam vocem facientes, neque esse solam, neque dignitate primam: sed duntaxat vocis materiam. Cum itaque Auicenna causam magnitudinis vocis caliditati, ac paruitatis frigiditati ascribat, Plato motus magnitudini, ac paruitati. Hippoc. & Arist. copioso, ac pauco aëri, & Galenus arteriæ latitudini, & angustię, manifestè apparet

*Contra-
dictio in-
ter Auic.
Plat.
Hippoc.
Arist. &
Gal. circa
causam
magni-
tudinis,
& parui-
tatis &c.
civ.*

paret, hos grauíssimos, ac præclaríssimos auctores non parum inter se hac in re dissentire, quod tamen à veritate alienum esse patebit, si causarum variam rationem consideremus, nam causa immediata, ac propinqua, ac per se magnitudinis vocis est asperæ arteriæ, nec non laryngis latitudo vna cum expirationis vehementia, causa verò paruitatis vocis immediata est earundem partium angustia, vnà cum expirationis imbecillitate; & quoniã harum partium magnitudinem, ac paruitatem, impellentiusque musculorum robur, & infirmitatem efficit calor natiui exuberantia, ac inopia, sequitur calorem natiuum esse causam magnitudinis, ac paruitatis vocis, sed mediatam, ac remotam, & quoquo pacto per accidens, dum ratione ipsius vocalia instrumenta in illorum generatione ampliantur, vel angustantur: proprium enim munus caloris est dilatare, frigoris verò cõstringere. Plato quidem eandem Galeni causam retulit magnitudinis, ac paruitatis vocis motus, nempe magnitudinem, ac paruitatem, quem expirationis vehẽmentiam, & remissionem Galenus appellat, sed non ex toto; non enim sufficit expirationis vehementia, ac remissio ad vocem magnam, ac paruam emitrendam, sed opus est viarum laxitate, & astrictione, & cum calori insigni, & amplitudini viarum cumpetat valida attractio, & multa receptio, imminuto verò calori imbecillis attractio, paucique receptio, sequitur cum causa magnitudinis, ac paruitatis vocis sit caliditas, vel frigiditas

natiui caloris, laxitasque & angustia viarum, vt ex consequenti etiam earūdem causa sit copiosus, vel paucus attractus spiritus, sicuti cum Hippocrate asseruit Arist. Quibus ita constitutis manifesta erit causa, cur illi, quibus magna vox est, audaces natura, & iracūdi existant; quoniam circa præcordia plurimum caloris obtinent; magnā enim vocem fieri ex vehementiori efflatione, ac viarum laxitate; diximusque ab insigni caliditate fieri necesse est. Quod igitur iratis aliquando iræ nimirū impetu accidit, id in iis per naturā fit; extollūt enim irati præ calore, qui circa cor efferuet vocem, timidi contrā præ frigiditate submitunt.

cur magnam vocem habentes audaces, & iracundi sint.

De voce leni, & aspera, & de causis eius.

C A P. X I.

VT præcipuarum differētiarum vocis sermonem inceptū iam absoluamus, de voce leni, & aspera erit agendū; vox igitur lenis est illa, quæ auditum demulcet, delectationeq; afficit ipsum, quoniam leuiter, & æqualiter, seu vniformiter mouet ipsum; vox autem aspera est ea, quæ auditum contristat, molestiaq; afficit, quia non leuiter, & æqualiter, imò difformiter mouet ipsum: ideò Galenus scribit, asperrimam, celerrimamq; vocem auditui infestissimam esse, sicut è conuerso lenissima, tardissimaque vox iucundissima est. Causā lenitatis, & asperitatis Plato ascribit motui æquali, & inæquali; Aristoteles verò, & Galenus opinantur lenitatem, & asperitatē vocis con-

lib. 1. de loc. aff. cap. 6. in Timæo. lib. 1. de gen. animal. cap. 7. lib. art. med. c. 68.

sequi

sequi tracheæ arteriæ lenitatem, & asperitatem, seu æqualitatem, & inæqualitatē, asperitas enim solidorum corporum est inæqualitas quædam secundum superficiem situs, & lenitas est æquabilitas illius: nā si partēs superficiēi æqualem situm secundum depressionem, & elationem habeant, lina superficies est: quod si inæqualem, aspera, sicut perbellè declarat Galenus. Ideo exasperata, & inæqualis arteria asperam, leuigata verò, & æqualis lenem vocem emittit, nam cum trachea arteria gutturi vocem præparet, cum à pulmone per hanc spiritus impellitur, si leuigata arteriæ membrana erit, sine impedimento ad guttur, usque proprium vocis organum permeans, vocem lenem, ac suauem efficit; quod si membrana erit exasperata, spiritus in partes inæqualitatis eminentiores, impulsus sonum varium, inæqualemque facit, prout partes illæ, tum magnitudine inæquales, tum mollitiæ, ac duritiæ dissimiles sunt. Hanc verò vocis inæqualitatem asperitatem dicimus non aliter, atque sonum, qui ex lima, & ferro eliditur; ob limæ enim inæqualitatem ferrum inæqualiter percutientis, inæqualis, asperque sonus redditur magis, ac minus, pro limæ com. 2 maiore minore uè inæqualitate. Et quamuis sec. 78 Galenus libro art. med. dixerit, vocem asperam, & lenem consequi arteriæ asperitatem, & lenitatem, in primo epidem. tamen non solum ob arteriæ tracheæ, verum etiam, & ob aliorum vocis organorum asperitatem, & lenitatem fieri scripsit, quæ organa volens manifestare, ait:

organa voco, per quæ spiritus redditus vox efficitur: hæc sunt aspera arteria, guttur, fauces, veluti spiritus plectrum, per ipsas per transeuntis, vbi existimo interpretem errasse, qui loco gargareonis fauces posuit: nam vt superius diximus fauces ad vocem edendam nihil præstant; cum tamen experiètia compertum sit. gargareone vuluerrato, vel vlcerrato, vel mutilato, & postea sanato vocem asperam emitti ob partium inæqualitatem, & hanc inter alias causas asperæ vocis retulit ipse Avicenna. accedit quod Galenus alibi gargareonem vocis plectrum, & non fauces nuncupauit. Causa asperitatis vocalium instrumentorum ex Galeno est siccitas ipsorum, causa leuitatis moderata illorum temperatura, vt nullus sit in sicco, & humido excessus. Cum autem asperitas fiat ab inæqualitate duri corporis, arteriam duram, similarium partium ex quibus cõstat, siccitas facit, inæqualem verò dispersæ in eisdem humiditatis defectus, siccitatem verò, & humilitatis defectum facit cum caliditas, tum frigiditas; diuersa tamè ratione. præterea immoderata Venus, immodicæ vigiliæ, & alia vim multum inaniendi, & exiccandi habentia, & hanc causam inæqualitatis arteriæ vti magis frequentem attulit Galenus; diuersam tamè, & huic ferè oppositam attulit Arist. causam, cum videlicet aliquid humoris continetur, seu infixum est in arteria trachea, qui inæqualem reddere arteriam aptus est, idè vox rauca ob humoris redundantiam, vt voluit Turisanus, est de genere asperæ, vel è conuer-

in 10. 3. tr.
4. c. 3.

lib. art.
med. cap.
68. r. epid.
com. 2.
sest. 78.

lib. 5. de
gen. anim.
mal.

conuerso, sicut arbitratu Nicolus, vocis asperitas est quædam species raucedinis. Hinc est, quod Aristoteles hanc solam asperitatis vocis causam attendens protulit hominem, qui noctu vigila- uerit, mane asperam edere vocem quia ob crudi- tatem ventriculi, non solum totum corpus, ve- rum & aspera arteria larynxque humore redun- dat, sicut manifestè apparet in facientibus nocte excubias, præsertim in uetis, & hyeme. Cur vero adolefcētuli, cum primum ex ephēbis excessere, vocem asperam emittant, quæ post modum pro- cedente tempore mitescit. Quemadmodum in tactu ea aspera sunt, atque horrorem contactu incutiunt, quæ partes suas inæquales, & sibi inui- cem subsultantes habent. Ita vox adolefcētulo- rum aspera euadit, & auditum offendit, eo quod inæqualitatem quandam, ex concursione extrē- morum obtinent, dum enim vox ex acuta in gra- uem permutatur, media quidem vocis natura gi- gnitur; hoc autem ex extremis ipsis conflata acu- ta esse desinit, neque adhuc grauitatis notas præ- se fert manifestas. Porro quod illo primum tem- pore huiusmodi vocis mutatio fiat, caloris effe- uescencia in causa est, à quò nimirum, & arteria plus distendi potest, & plus aëris dimoueri, ac in- terim nondum valet in extremum alterum vo- cem traducere. Talem itaque vocem emittunt, qualem hirci, cum præsertim ad coitum cōcitan- tur. Nec sine causa ab omnibus præceptum est, ut scribit Fabius, ut parcarur maximè voci in illo à pueritia in adolefcēntiam transitu, quia natura-

*Noctūci-
gilans,
mane as-
perā edit
Vocem
sect. 11.
probl-
9. 11.*

*Cur ado-
lescentes
primum
Vocem
asperam
emittūt,
& postea
lenem.*

lib. 11. c. 3.

liter impeditur, hoc autem à calore fieri improbat Fabius, eo quod in aliis maior sit, sed propter humorem potius; nam ætas illa turgescit, & nates, ac pectus eo maxime tempore tument, atque omnia velut germinant, eo quod sunt tenera & iniuriæ obnoxia. & hæc de differentiis naturalibus, seu essentialibus vocis dicta sufficiant, nimirum prout à causis naturalibus fiunt.

De causis vocum præternaturalium, & accidentalium, & primo de causis longæ, & brevis.

C A P. XII.

Multo plures sunt vocum differentiæ accidentales, ac præter naturam, quæ proportionem respondent naturalibus differentiis, & ab aliquo fiunt affectu, ita vt voces aliquæ possint esse naturales, & præter naturam, vt vox rauca cum arteriæ ex natura aliqua insit humiditas, naturalis dicitur, cum autem ex morbo humectatur, præternaturalis. ab humida enim intemperie tam naturali, quam præternaturali raucedo fieri potest, eadem ratione vox aspera, cum ab arteriæ asperitate fiat; asperitas verò hæc à siccitate tum naturali, cum præter naturam proueniat. vocis asperæ alia erit naturalis, & alia præter naturalis, & eadem est reliquarum differentiarum ratio. Inter eas verò differentias, quæ ad naturales reduci possunt, vel proportionem respondent, sunt longæ, ac breues voces, quæ ita dicuntur à tempore,

Vox rauca naturalis ac præternaturalis.

Vox aspera naturalis, ac præternaturalis.

De longæ, ac breuis vocis.

pore, quo mensurantur. longa enim vox dicitur, quæ duo tempora in pronuntiatiõne deposcit: brevis verò quæ vno tantum contenta est; quædam siquidem voces sunt, quarum pronuntiatio longius protenditur, & hæ longæ dicuntur, vt Mater, fama, musa: quædam quorum pronuntiatio breuior est, vt Pater, pius. & illæ duo requirunt tempora, hæ, vnum; quare illas quasi vocalibus geminatis proferimus, vt Maater, & Maufa, faama, has verò vt simplices. & vt scribit Quintilianus veteres huiusmodi longas geminis vsque ad Acii tempora vocalibus scripserunt. Quare vocis longitudo erit extensio æqualis vocis, quæ duo tempora includit, breuitas vero opposita magnitudo. Breuitatis vocis causam voluit Auicenna esse respirationis breuitatem, & longitudinis, respirationis longitudinem, breuitas autem respirationis est, cum tempus attractionis & expulsionis aeris in inspiratione, & expiratione breuius est, quàm in naturali respiratione fit, vel propter imbecillitatem virtutis, quæ non sufficit simul conuenientem attrahere, & expellere spiritum, quare velocius attrahit, & expellit supplens in velocitate, quod in magnitudine defuit, vel propter necessitatem velocitatis motus respirationis. cum autem eadem sit materia vocis, & respirationis expulsus nempe aer, & quasi idem motus istius aeris à pulmone ad laryngem, nisi quod in voce additur repercussio ad arteriam breuiori facta respiratione,

*lib. 1. in ff.
orat. c. 6.*

*lib. 3. f. 10.
tr. 2. ca.*

lib. 3. cont. & vox breuior euadit, hinc est quod scripsit Rasis breuem respirationem cantantibus nocuam esse, & longam, illis iuumentum præstare.

De voce dura, & molli; de voce constanti, & inconstanti; de voce gracili, & exili; de voce subtili, & crassa.

C A P. XIII.

*Arist. 5.
de gener.
anim. 1.
cap. 7.*

*lib. 3. de
differ.
pal. c. 7.*

*lib. 1. epid.
com. 2.
sex. 78.*

INter alias accidentales vocis differentias, est vox dura, seu rigida, mollis, seu flexibilis. dura vox est, quæ violenter auditum ferit; difficulter enim mouetur, & cum maxima fertur vi; mollis verò, quæ nulla vi ad auditum peruenit. Dura autem vox fit ex duritie vocalis instrumenti; difficile enim receptum spiritum dispensare, & emittere potest; mollis verò ex mollitudine vocalis organi, ideò facile spiritum receptum dispensare, & emittere potest. Duram autem dici vocem per metaphoram, sicut & quam plurima alia scribit Galenus. Inter vocis differentias, numerat etiam vocis constantia, seu firmitas, & eiusdem inconstantia, seu infirmitas. inconstantia vocis priuatio cõtinuationis eiusdem est, & crepidatio quædam, quam parit loquentis incontinuo spiritali impotentia; constantia verò, & firmitudo oppositus habitus. Vox gracilis, & exilis differunt inter se, nec vna, & eadem est vox: & quamuis Cicero Ichnophonos lingua hæsitantes nominet; Ichnophonitamen, seu Ichnophoni ex Galeno appel-

appellatur illi, qui gracilem, seu tenuem habent
 vocem, quæ gracilitas fit propter musculorum
 guttur mouētium innatum vitium, eodem Gale-
 no teste, cum videlicet à principio musculi illi, de-
 teriorem figuram consecuti sunt, vel ex eorum-
 dem, aut superiorū thoracis resolutione; vt Aet-
 ius existimat; leptophani verò, seu ypsophani di-
 cuntur, qui tenuem, seu exilem vocem habent,
 vt eunuchi, mulieres, ac pueri, quæ quidem exili-
 tas fit ob angustiam vocalium instrumentorum;
 vtrique tamen, in prima conformatione contra-
 hūnt ea vitia ob caloris innati infirmitatem, vt ar-
 bitratur Galenus. Vox gracilis, vel exilis fortasse
 est illa, quam Auicenna vocat subtilem; & ex vir-
 tutis imbecillitate fieri asserit, quam inducere ait
 vigiliās, lassitudines ex immodico exercitio, eu-
 tuationes excēdētes; vigiliæ enim virtutem mo-
 tricem imbecillam reddentes, fit, vt eius actiones
 etiā leuiter fiant, vt est expiratio; & vox sicut
 lassitudo, non solum corporis, sed etiā organo-
 tum vocis eandem imbecillitatem pariunt; quia
 ex vtraque causa excellens fit spiritus animalis
 resolutio: Quælibet quoque euacuatio immo-
 detata sanguinis, vel aliorum humorum, vel per
 vomitum, vel per secessum, aut per ambitum to-
 tius corporis facta, siue sponte, siue ab arte, vir-
 tutem satis superque inuālidam reddere potest;
 addit his causis Auicēna etiam, somni excellum
 præcipuè post cibum, ex quo cum plures adgene-
 rentur cruditates, ipsæ per viam suffocationis fa-
 cere possunt virtutis imbecillitatē, vel ex somno

*ser. 6.
c. 32.*

*lib. 3. f. 10.
tr. 2. c. 8.*

*lib. 3. cōt.
sr. 2. c. 2.*

post cibum vox fit subtilis, quoniam ex eo membra motui inferuentia laxantur, & emolliuntur, & torpida fiunt, licet tamen suspicari textum Auicennæ esse corruptum, quia si conferatur cum his, quæ dicuntur à Rasi, nullam facit de hac causa mentionem, sed solis vigiliis, & dormiendi impotentia subtilitatis vocis causam ascribit; nos tamen dicere possumus cum Auicēna, somnum facere vocem subtilem propriè post cibum digestum, & vacuo ventriculo, quia tunc somnus habet vim exiccandi, ex quo virtus infirmatur, & vox subtilis redditur; aut dicamus Auicennam haud scripsisse somnum post cibum facere subtilem vocem, sed cantilenam quandam, quæ fit cum frequenti gutturis motione, propriè post cibum, quod intellexit per verbum alternum. Vocem subtili oppositam esse crassam idem Auicenna testatur, quam vt aliqui volunt, conturbatam etiam nūcupat, & magnam, ac grauem esse vocem scribit Gentilis, cuius causa est dilatatio, seu laxatio vocalium instrumentorum, & arteria potissimum facta, vel à nimia, & cōtinua ventriculi repletionem, vel ex frequenti, ac vehemēti vociferatione, aut etiam exercitatione immodica exufflationis in fistulis, & potissimum in buccinis.

*De Voce tenebrosa, de tremula: de clara,
& sonora, de parua, & ob-
scura.*

CAP. XIII.

VOx tenebrosa, vel conturbata, seu turbida, vt testatur Auicenna, illa est, quæ similis est *cap. vi* sonitui, quem edit plumbum ex vnus laminæ cum altera attritione, obscurum nempè, quem cassum dicunt; fit autem huiusmodi vox ratione humoris admodum crassi, vt est pituita vitrea, ac viscida, quæ spiritus instrumenta occupat, aut ex *lib. 6. cõt.* incisione gargareonis, vt arbitratur Rasis.

Vox tremula vt ex Aristot. & Auicenna colligi potest, vt plurimum ex virtutis imbecillitate, *sect. 11. prob. 9. 31. 63. et sect. 27. 9. 6. 7.* seu ex inopia calorjs innari, ortum ducit, imbecilliter enim mouente facultate inæqualiter, ac dissolutoriè transcurrit spiritus, ex quo fit Vox tremula, vt in quibusdam acutis calidissimis, ac siccissimis morbis euenire solet. Nonnunquam fit vox tremula, ex quadam neruorum conuulsione, vel breuitate, aut astrictione, vt liberè non moueant, sed cum quadam veluti trepidatione vox etiam tremula emittitur, vbi copiosus humor, vel intrinsecus sese in musculos vocales insinuauerit, & quominus liberè moueantur, impedimento est: vox enim cõtremiscit instrumentis præ mollitudine titubantibus, ac vacillantibus fieri etiam potest tremula vox ex peculiari laryngis imbecillitate vel ex superflua cerebri, ac neruorum humiditate, propter quã etiã ebrii balbutiunt, & vocẽ quandã tremulã edunt, quoniã in ipsis cerebrũ nõ solũ multa humiditate madescit, sed etiã præ copia grauatur, & opprimitur. Quocirca vsu venit, vt quibus tremula Vox est, hi vel

cerebrum humidius habeant, vel linguam, & summam arteriam, vel vtrumque. Queritur, cur qui metuunt, voce, manibus, ac labio inferiori tremant? respondet Arist. primo vniuersaliter, quod niam timor est passio quaedam, in qua deficit calor in partibus superioribus, quæ partes calore, ac spiritu quoquo pacto destitutæ, non possunt instrumentis vocalibus, labris, ac manibus facultatem transmittere, vnde tremere conungunt. secundo Arist. peculiarem affert rationem tremoris vocis ex timore, nam cum vox initium habeat à thorace, ipsius musculis, tam dilatantibus, quàm coarctantibus tremore correptis, vox etiã tremit, in timore autem propter retractionem caloris, ac spirituum refrigerato thorace, illius musculi contremiscunt.

sect. 27.

Prob. 9. 6.

§ 7.

De Voce
clara, &
sonora.

Vox clara, & canora fit ex arteriæ, ac pulmonû moderata siccitate, quod manifestè percipitur in quibusdam instrumentis musicis, quæ fabricata ex ligno inciso in plenilunio ob illius humiditatem, vocem sonoram reddere nõ possunt, & hac ratione vox post cibum, ac potum obscurior, seu minus clara, & ieiuno vtericulo magis clara editur: & corpora sicca clariorem habent vocem; impossibile enim existimauit Galenus multa redundante humiditate vocem claram emitti posse.

lib. 7. de
cõp. med.
loc. c. 1.

De Voce
parua, &
obscura.
Gal. li. 4.
de loc.
aff. c. 6.

Vox parua, & obscura efficiunt, si imbecillæ fuerint vires musculorum guttur mouentium, aut ob suam, vel neruorum ipsos mouentium affectionem.

De voce

De voce abrupta, de tarda, de clangosa,
de luctuosa.

CAP. XV.

Hippocrates, quisquisuè alius fuerit auctor in *lib. 4.*
 libro de victus ratione in morbis acutis, *com. 33.*
 meminit de voce abrupta, quam in libro de Coacis prænotionibus effractam vocat, eo quod media intercidatur; hanc ex affecto gutture proficisci memoriæ prodidit Galenus, & quidam doctissimus vir, ex imbecillitate mouētis potestatis, & instrumentorum, quæ materiam vocis excludūt, & ipsam efformant, & materiæ quoque inopia contingere posse scribit; quomodo enim in foliis, quæ musica organa spiritu implent, si imbecillis sit ille, qui folles mouet, sonus interrumpitur: eadem ratione, si ea virtus, quæ thoracem, & ex eo pulmonem mouet ad efflationem, quæ materia vocis est, imbecilla subsistat, neque cursum suum spiritus teneat, vox refringitur, ex quo refracta, seu effracta, vel abrupta appellatur. *com. 33.*
 Doctissimus Brasaula asserit vocem abruptam, fieri ex praua tendonum ceruicis affectione, eo quod tendones illi ad vocis generationem, & spiritus attractionem vsui sint; qua autem ratione hi tendones inseruiant vocis emissioni, & spiritus attractioni, percipere minimè possumus, ni fortasse hi tendones musculis laryngis inserātur, quibus tamen laryngem non egere credimus. *lib. 4. de vib. rat. in acut. com. 33.*
 Vocis tarditatem fieri ex diffusione prauo humo- *De voce tarda*
 ris in vocalia instrumenta, & in exortam spinalis

*lib. Coac.
prænat.*

medullæ literarum mentis Hipp. prodidit, cum enim prauus quispiam humor nervos voci famulantes, & præsertim recurrentem diluit, aut in musculos thoracis, & præsertim intercostales decumbit, facit vocis tarditatem, impeditur enim spiritus animalis exitus, & facultas opprimitur, quæ motus thoracis, & exufflationis est causa.

*De Voce
Clang.*

De voce clagosa, cum in Coacis prænotionibus, tum in Protheticis Hipp. verba fecit, est autem vox clangosa sub rauca, sed acuta fere, ac sonora, grauis aliquando. similis refertur, si quis in fictile siccum, aut cauum ædificium caput immitat, atque inde loquatur, vulgus, redeuntes animas defunctorum mortuorum, ea voce vane confingit. Hanc vocem emittunt animalia omnia, quæ collum habent admodum longum, & cartilagineas siccas, cuius generis sunt grues, de quibus Homerus ait:

Clangore hæc quidem volat supra Oceani flueta.

*lib. 7. de
Sfu par.
asp. 7.
1. prorrh.
com. 1.
sex. 2. §
17.
3. in 3. e-
pid. cõ. 32.
lib. art.
med.*

Causa huius vocis, vt scriptum reliquit pluribus in locis Galenus, est vehemens ariditas, seu siccitas vocalium instrumentorum, quæ ad laryngem, & arteriam pertinent, & præsertim siccitas tunice interioris asperæ arteriæ, quæ naturaliter leui humiditate rigatur, & quasi æquatur, nã cum ex aduētitiis tēperaturis, vt docuit Galenus, nõ mutantur arteriæ, vel gutturis naturalis amplitudo, nec proinde vox, oportet, vt vehemēs in corpore fiat mutatio, quæ siccitate vocem lædat, vt in quibusdã febribus ardētibus, ac phronitide fieri solet,

*De Voce
querula.*

Vox clathmodes græcis dicta, quã latini plorantibus

rabundam, plorofam, querulá, luétuofam, flebillem, & lugubrem appellant, à maiori quàm clangofa reficcatione fit, vt in featribus incédiofis, ac phrenitide vfu euenire folet, quamuis etiam ex virium imbecillitate, nec nō ex deftillatione à capite, vt in tabidis ortū ducere poffit, ficut & Galenus luétuofas refpirationes fieri optimè declarat: an vera hæc vna, & eadem fit cum abrupta, vel diuerfa, confiderandum eft.

*li. 6. aph.
com. 54.*

De voce rauca, vel arteriaca affectione, qua à gracis bronchos dicitur.

C A P. XVI.

CVM inter vocis vitia rauco do frequentius in concionatoribus præfertim fiat, & à quam plurimis cauffis excitari poffit, in vltimū locū diftulimus, vt feiūctim de hac affectione maiori cū studio, exactiusq; agamus. Rauca igitur vox eft, quæ obtufa, cōpreffa, ac impedita emittitur, leſione in mēbrana exiftēte, quæ faucibus, ac gutturi cōmunis eft: cuius vitii cauſæ aliæ funt interne, & aliæ externæ. Inter cauſas internas facientes raucedinem potiffima eft excellēs humiditas, ſuperficiem vocalium instrumentorum madefaciens, ex qua icſus exufflationis retunditur, ſine tamen mufculorum motus impedimento, vt pluribus in locis teſtatū reliquit Galenus. ſuperfluus humor, quamuis in vniuerfo corpore ob intemperiem potiffimum frigidā, vel ob plenitudinē progigni poffit, & ad vocalia instrumenta tranſmitti, frequentius tamen, & vt plurimū adgeneratur

Vox rauca quid fit.

cauſa interna.

*lib. 3. de ſimp. cau.
lib. 4. de loc. affec.
c. 6. lib. 1. prorrh.*

com. 3. & com. 1.

in capite intemperie frigida, aut calida laborante, ex quibus destillationes fiunt, quæ postea ad instrumenta vocalia irruunt. Vocis raucedinem etiam facere posse, thoracis suppurationem, ac rābem recensent Galenus, & Aetius; inter causas has internas adnumerantur quamplures vocalium instrumentorum affectus, vt tumores, ylcera, intemperiesque nonnullæ. Multa alia genera malorum, vt tussis, asthma, pleuritis, epilepsia, artericam affectionē excitare possunt: nam hæc non solum facultatem spirandi lædunt, verum etiam aliquibus vocalibus instrumentis officiant. His causis auctor libri anatomix viuorum, addit gargareonis læsionem, cum ipse vulneratur, vel inciditur, vel corroditur, & nos testari possumus, sæpius vidisse ex ipsius inflammatione, magnitudine, & laxatione homines rācos fieri; natura enim hanc carunculam instituit, vt voci conformādæ esset quasi plectrum quoddam, & modulatio, aut quod vox in eam impingens reuerberata, magis sonora redderetur; cum autem hæc pars naturalem excedit quantitatem, vel ab ea recedit, vox inde valdè læditur, quicquid hac in parte dicat Faloppius, alioqui medicus eruditissimus, qui nihil voci opitulari hanc partem voluit, innixus fortasse Ruffi Ephesii auctoritati, qui scripsit columellam nullam magnam utilitatem afferre, & recisam nullā corporis actionem vitiate. Aliqui obseruarunt palatum vitiatum culpatam prorsus efficere vocem, vt in quibusdam gallica lue affectis euenire experientia com-

proba-

7. de cōp.
med. loc.
c. 1. ser. 8.
cap. 51.

probatum est; hanc enim partem ad vocis augmentum conferre scripsit Galenus, Inter causas *Causa externa.* externas potior est vehemens exclamatio, ac vociferatio, vt quæ similem inflammationi circa iam dictam membranam, atque gutturis musculos, parit affectum, qui similis est ei, quæ manibus, cruribus, lumbis, & musculis accidit, vbi plurimùm laboris ipsi pertulerint, vocabant olim exercitorum magistri, eiusmodi musculorùm affectionem lassitudinem inflammata: iuxta igitur arteriam intrinseca particula, aut tunica, à spiritu, in magnis vociferationibus extra prolato percussa in eam inflammata affectionem incidit, atque hoc multò magis, si ad magnitudinem vocis, acumen quoddam, vel musculorum laryngis actio læsa, accesserit: de hac magna vociferatione, & vehementi exclamatione Dauidem interpretari possumus, in personam Christi Saluatoris nostri dicentem, laboraui clamans, rauca factæ sunt fauces meæ; clamabat enim Christus ad Patrem, in passionum angustia positus. Frigidum quoque, ac insuetum inspiratum aërem raucedinem vocis parere posse, vna cum Galeno, Aetius, & Paulus *lib. 7. de cōp. med. loc. ser. 8. c. 51. lib. 3. cap. 28.* existimarunt, & nonnulli ex recentioribus: aërem etiam valdè siccum, vel pluuiosum, aut vërosim, idem efficere, scripserunt. Multo magis vero, vocem corrumpere potest aër venenatus, vel maligna qualitate imbutus, vt euenit his aliquando qui metallis eruendis dant operam, vel qui spiritum è speluncis, vel ab aliquo animante venenoso emanantem excipiunt. Inter has procatarcticas

causas recēset Aetius, plurimam, & insuetam vini meracioris potationē; aliqui verò ex recētioribus potum addunt aquæ admodū frigidæ vsum ciborum, ac potuum, qui acres, falsi, ac pontici sint, somnum immodicū præcipuè ieiuno vētriculo factū, immodicā cibi, ac potus repletionē, & eorundē excedētem abstinentiā, exercitium, præterea immoderatum excedentesq; vigilias, ex quibus cū imbecillis reddatur facultas cōcoctrix, multi gignuntur crudi humores, qui ad asperā arteriā delati vocē asperam, & raucam faciunt: cum his etiam causis cōnumerari debent casus, ictus fortis, ac percussio, duræq; rei obuiatio, vulnus, fumus, abundās pulvis à vēto insufflatus, & eleuatus, & ipsemet yētus, vel austrinus colliquans, vel aquilo exprimēs. Circa raucedinis causas difficillimū, ac simul pulcherrimum probl. occurrit dissoluendū, cur videlicet illos, quos obuios lupi aspexerint, illico raucedine tētari, vel voce priuari cōtingat, quod fuit relatū à Plinio, ac Solino, q̄ scribunt in Italia lupos esse, qui cū cæteris similes nō sint, visum etiā noxium habere, vocē que homini, quē prius viderint, ad præsens adimere. In vulgi opinione receptū est id fieri, vbi hominē à lupo prius inspici acciderit, quàm homo lupū videat. & Virgilius vulgi opinionem sectatus dixit: **Vox quoq; Moerim iam fugit ipsa, lupi Moerim videre priores:** hæc autē opinio antiqua admodū fuit, vt talis sit lupi natura, vt iis, quos prior aspexit, vocem adimat, vel corrumpat; ex quo etiā illis **critissimum manavit adagium, lupus est in**

fabula

*Cur Giso
lupo Vox
raucitas
fiat.*

li. 2. c. 22.

fabula, quo utimur quoties nostro sermone su-
peruenit is, de quo loquebamur, & nobis sua præ-
sentia adimit loquēdi facultatē. quidā parisiensis
medicus arbitratur, hunc effectum, ortum habe-
re à venenata lupi expiratione, quæ perueniēs ad
vocalia instrumenta, suam temperiem corrumpit.
alii dixerunt lupos noxiis toruorū oculorum ra-
diis aërem inficere, qui inspiratus vocalia afficie
instrumenta, & ad promendam vocem inutilia,
vel ægrè disposita reddit. Quorum, & vulgi po-
tissimū opinionē probare nō possumus; id enim
fabulosum esse ducimus, nec lupus venenato ha-
litu, vel noxiis oculorū radiis id præstare potest,
cum inter animalia venenata, vel ictu, vel halitu,
aliauè ratione fundentia locum non habeat, ut
apud eos, qui de animalibus rectè scripserunt, le-
gere est. Nonnulli alii ex problematibus Aristoteli
duplicem afferunt respōsionem, quod cum
lupus habeat cerebrum valdè frigidum, hominis
spiritus visui directi ad eum attrahentes ad tho-
racem aliquam frigiditatem, vocalia instrumen-
ta afficiuntur, quibus læsis, & vox vitatur, vel
aufertur; alia responsio coincidit cum illa pari-
siensis medici, quod aër ab inspiratione lupi in-
ficiatur, qui ab homine attractus raucedinem
facit. Quæ quidem respōsiones non sunt Ari-
stotelis, nec dignæ tanto viro: & quamuis in
problematibus ea scripisset, admittenda haud
sunt, cum ea quæ ipse illis in libris memoriæ
mandauit, à summis viris non recipiantur, tan-
quam probata, quoniam Aristoteles his in libris

*Censura
librorum
Arist. de
probl.*

multa in vnum congeffit, & morte praeuentus non digeffit, ex quo bis, ter, & quater, multa reperit, ac diuerfis modis refert: Alii alteram excogitarunt refponfionem, lupos effe adeò voraces, & fele ingurgitate, putridifque cibis vèrem implere, vt nunquam, non ex illorum naribus, ac ore perniciofus halitus egrediatur, qui aërem paulatim gradatimque inficit, quousque homines lupum afpicientes contingat, ex quo vocem eis eripit, feu raucam efficit; contra hanc quoque problematis enucleationem multa, ni fallor, obiici poffunt; quamuis enim lupo vorax fit animal, frequenter tamè caret carnibus, aliifque cibis ad putredinem paratis, vel actu putridis, quibus ex plere fe poffit, vt fame coactus etiam terra vefcatur, vt tradunt Arist. & Plin. & ideò halitus prauos emittere femper non potest; imo cum natura ftomachum voracitati congruum tribuerit, ipfe cibos affumptos ita cõficit, vt nullus prauus vapor ex eo emanare debeat: & quamuis terri vaporis ex ore lupi exirent, non poffunt ita de repente, & in longiori fpatio aërem inficere, vt hominis lupum videntis vocem vitiate, aut adimere queat; cur verò magis aduerfus hominem dirigantur, quàm in aliam partem, non poterunt diuerfitatis rationem afferre; quis enim eos comitabitur, vt ad hominem, qui lupum videt, perueniant; quomodo flantibus ventis ab eorum impetu diffipati, & ab excellenti calido, vel frigido cõfumpti ad hominem peruenire, ac illi pravam qualitatem communicare poffunt. Id igitur à timore

*lib. 8. de
hif. an.
c. 5. lib. 8.
nat. hif.
cap. 22.*

more proficisci, iudicare debemus; cū enim homines sciant, lupos quosdam vitæ hominum insidiari, si ipsos ex improviso aspicere contingat, & propinquos ipsis animaduertant, maximus incutitur timor, cuius ratione calor, & spiritus retrahuntur à partibus supernis: ex quo cum vocalia instrumenta refrigerata sint, virtusque imbecillis euaserit, vox imminuitur, aut corrumpitur, aut cerrè tremula redditur. quā rem tribus exemplis illustrauit Galenus illorum, qui ad præaltum aliquem præruptumque locū accedunt, vel conspectum serpentum fugiunt, aut formidabilem magistratum adeunt, quibus vox tremēs, ac parua fit; & ideò à veritate aliènum esse ducimus, quod scripsit Solinus, timorem esse incitamentū vocis, vt non solum acuat, sed etiam si nunquam fuerit, extorqueat: quod probat exemplo Aty Cræsi filii, qui cum lateret ad introitum Cytæ regis inutus, ad id vsque tempus, ait vt timoris in vocem erupisse, & exclamasse. parce patri meo Cyre, & te hominem esse, vel casibus discenostis; Aty enim non ratione timoris, sed maximi amoris, quo patrem suum prosequabatur, & vehementissimè clamandi cupiditatis, soluta est illi lingua; audax enim, & fortis factus est, sic ex amore, & desiderio tuendi patrem incolumem, simulque clamandi, vt partes spirituales, & potissimū organa vocalia fuerint adeò excalescēt, & facultas roborata, vt omne impedimentum amissæ loquelæ confestim ablatum fuerit; vel dicamus, id accidisse ex mirabili Dei prouidentia,

*lib. 2. de
tép. caus.
cap. 2.*

vt hoc miraculo patefaceret, quantifaciat pietatem filiorum, erga suos parentes, vt qui scilicet ad id tempus mutus sibi vixerat, saluti parentis vocalis fieret.

De voce imminuta, ac deficiente, singulisque eius causis.

C A P. XVII.

VOcem offendi, sicut & ceteras actiones deprauari nempe, vel imminui, aut deficere, ita manifestū est, vt probatione minimè opus sit; cum autè de voce corrupta, ac vitiosa verba fecerimus, reliquum est, vt & de aliis læsionibus agamus: & cum actio non lædatur, nisi paribus principibus, vel aliis famulātibus oblæsis, cōstat lædi vocem offensa larynge musculis ipsius, ac recurrentibus neruis, ac aspera arteria, præterea thorace, ac pulmone, quæ materiam voci exhibent, adde, & cerebro, spinaliq; medulla, à qua nerui ad thoracem perueniunt, & partibus demum affectis omnibus, quæ thoraci incumbūt: offendi verò hæc omni genere morborum possunt intemperie, mala compositione, & solutione continui. Imminuitur itaque, ac intercipitur vox læsis instrumentis vocis, vel neruorum principio affecto, vel denegata vocis materia, vel offensis partibus vocalibus instrumentis interuenientibus, si ex instrumentorum offensa vox imminuatur, aut aboleatur, id erit, vel fatione membranæ laryngis, vel musculorum ipsam mouentium, vel neruorum,

vorum, qui à cerebro vim ipsis deferunt, præsertim eorum, qui reuersiui dicuntur, si fiat ratione laryngis, id erit potissimum, cum eius membrana exuberanti humore repletur, vel madescit, vbi ab iis, qui à capite decidunt, humoribus rigatur larynx, principio vox rauca, deinde procedente tempore, parua etiam efficitur, & si longius procedat malum, tota amittitur, quippe cum larynge arteria quoque humectatur. Prætereà si laryngis rimula à tumore aliquo præter naturam, vel angustia, & compressione, vt in angina gulæ tumoribus, vertebrarum cervicis ad interiora luxatione aliqua ex parte intercipiatur, vox imminuitur magis, vel minus, pro maiori, vel minori noxa, quod si ex toto obstruatur, vox omnino perit: cum muscoli laryngem claudentes, vel aperientes ex resolutione, vel incisione, aut etiam contusione immobiles reddantur, fiet obmutescencia, vbi verò difficulter moueantur, & imbecilles fuerint eorum vires, obscura, & parua erit vox; quod si alii ex laryngem mouentibus musculis quoquo modo afficiantur, laeditur quidem vox, paruum tamen erit vitium, atque sic affectus, neque obmutescet omnino, neque ita exiguam habebit vocem, cuius rei exempla duo affert Galenus scitu digna. Quod si

*lib. 1. de
loc. affec.
cap. 6.*

nerui vocales incidantur, vel distrahantur, diuelantur, aut nimium refrigerentur, appositis in collo frigidis medicamentis, aut exoluantur, vel vehementer tendantur, aut laqueo intercipiuntur, aliouè vitio affecti sint, hominè obmut-

tescere necesse est. Pariter cum aspera arteria tota inciditur, vox perit, cum nullus supersit spiritus, qui ad proprium vocis instrumentum transmittatur; idem efficit laqueus toti collo circumdatus, sed alio modo. Quando vox imminuitur, aut aufertur vitio cerebri, id erit; vel à resolutione facultatis, & extinctione caloris, vt in moribundis; interdum ab oppressione humorum, & obstructione, qui prohibent exitum spiritus animalis ad partes inferiores, vel cum venæ cerebri à copia humorum opplentur, vt in apoplexia, catro, epilepsia, catalepsi, ac syncope cardiaca; aut cū cerebrum vehementer cōcutitur, & commouetur ob ictum super caput, vel casum ab alto, præsertim quando quispiam ex dorso terram impetit, ita vt spinalis medulla, quæ cerebro est adnata patiatur; quicumque enim habent cerebrum ita concussum, necesse est statim mutos fieri, sensumque, ac motum amittere: nam spiritus per neruos ad corporis partes inferiores peruenire prohibentur, ac etiam ad sensuum instrumenta: Nonnunquam obmutescencia fit obstructione in initio spinalis medullæ facta; aliquando vox tota non adimitur vitiata spinali medulla, quæ circa dorsum aliquas vertebrae latet.

Si fiat aponia ex materiæ vocalis inopia, quæ est exufflatio, id erit ex resolutione musculorum intercostalium; vox enim emitti non potest, nisi vehementer spiritus egrediatur, & spiritus vehementer egredi haud potest, musculis illis resolutis, à quibus talis actio completur, vt exemplo probat

lib. 7. aph.
191

lib. 1. de
Sym.
caus. 6. 5.

probat Galenus cuiusdam, qui ex casu ab alto vo-
 cem amisit, nullo in vocalibus instrumentis exi-
 stente vitio, sed ob carentiam eius, qui secundum
 naturam ad eos peruenire cōsuevit; guttur enim
 resolutis intercostalibus musculis efflatum spiri-
 tum non recipiebat; sunt enim nonnullæ actio-
 nes, quæ ex idonea materia genitæ, ipsam ab aliis
 partibus præparatam accipiunt; idè interdum
 fit, vt nulla existente in actionis instrumēto no-
 xa actionem ipsam perire contingat, defectu sci-
 licet materiæ, ex qua fieri consuevit, sicut in vo-
 ce; nam exufflatio materia vocis est, & efficiunt
 eam cōtracto thorace intercostales musculi, qui-
 bus nihil agentibus, vt cū perforati sunt, materia
 vocis tota amittitur, & exinde mutū animas effi-
 cietur, nullo in propriis vocis particulis genito af-
 fectu, pariter, si incidatur costas succingēs mem-
 brana, idq; linea notabili animal semispirans pro-
 tinus, & semiuocale redditur; sin autem in altera
 thoracis parte æquè secta fuerit spiratio, & vox
 deficit. Non semper tamē ex resolutione, vel in-
 cisione musculorū intercostalium, vel ex mēbra-
 na incisa tota vox adimitur, si quidem tanta pars
 duntaxat naturalis efflationis vocisq; perit, quāta
 & musculorum intercostalium portio est resolu-
 ta, vel eorumdem, aut membranæ succingentis
 costas est incisa, idè aliquando animalia fiunt se-
 miuocalia, vel paruum vocem emittentia, vel om-
 nino voce priuantur. Insuper huiusmodi vitia
 fieri etiam possunt ex contusione, vel siccitate
 neruorum, & musculorum intercostalium, nec

*lib. 3. de
 loc. affec.
 cap. 1.*

nō ex fractura, vel amissione costarum thoracis, quæ si sit insignis, sequitur obmutescencia, si vero mediocris, vel parua, vox imminuitur. Quandoq; fit aponia ob spirituum paucitatem, ac resolutionem, aut retractionem, vt in syncope, animi deliquis, máximo timore, vel animi mœrore, vteri suffocatione, aut etiam ob recentem quandam extoluationem, & afflictionem virtutis, aut præcipitem vitium lapsum, adducto in consortiũ mali corde ipso. Præterea ob venarum interceptionem motu spiritus vitalis impedito, vt in apoplexia illa, quæ subito satis generatur cum faciei rubore, oculorum constantia, manuum portectione, stridore dentium, & refrigeratione extremorum, quam soluere venæ sectione docuit

*li. 4. acm.
607. 23.*

Hæc solet etiam fieri vocis interceptio ex vitio quarundam aliarum partium, & maximè pulmonis, qui quoties humore, vel sanie redundat, aut destillatione à cerebro repletur, primũ quidẽ vocẽ obscurari ac rauescere, postea intercipi cõtingit, agitata materia, & vaporib. sursum in tabe præsertim elatis ad cerebrũ, vel catarrho præfocante. Tandẽ caussa silentii potest esse deprauata voluntas, vt in quadam melancholia, in qua æger non loquitur sed loqui potest. Scribit Aetius infantib. suppressa alio vocẽ intercipi, qua autẽ ratione id fieri possit ignoramus, nisi sit, q̃ retentis facibus maxima copia vaporum ad cerebrũ pentant, & exinde oriatur obmutescencia.

ser. 4. c. 3.

Circa signa vitiorum vocis demonstratiua nō immorabimur, cum solo auditui huiusmodi voces

ces dignoscantur, & ex illarum tradita diffinitione, ac descriptione satis superque innotescere possint; consulto etiam omittere volumus causarum signa, cum à quibusdam satis luculenter explicata sint, nimis enim in longum protraheremus hanc de voce tractationem.

De quibusdam vocum præternaturalium præfagiis.

C A P. XVIII.

CUM ex prædictionibus inter cæteras, quas afferunt utilitates, futuris malis admirabili quadam providentia prospicere, ac de longinquo ipsis occurrere possimus, & ægrotantes medicis obtemperare, sanosque à quibusdam abstinere moneant, & quoquo pacto cogant, utilissimum huic tractationi fore duximus, aliqua, quæ ad hanc præfagiendi partem attinent, scriptis tradere. His, qui magnas, nec non acutas voces emittunt, diu, ac multum vociferant, multa incommoda subsequi solent, raucedo, capitis repletio, ac destillationes vasorum, pulmonis disruptio, sanguinisque reiectio, maximè ubi haud præmissa pulmonis per præcedentes exclamationes lemitione, violenter clamare conantur. Raucedines à principio sunt curandæ, nam inueteratæ unius, vel duorum annorum curationem non admittunt. Cum quis ex morbo aliquo in vocis raucedinem incidit, manifestum indicium est, cerebrum affectum esse, ex quo vocalia organa læduntur, & si cum affectu perseveret

*Gal. li. 4.
de loc. affi.
c. 8.*

*Hipp. li. 3.
aph. 13.
Arist. 1.
prob. 9. 10
Gal. li. 3.
aph. cō. 20*

raucedo, æger de vita periclitatur; indicat enim cerebri magnam læsionem, à quo vocalia instrumenta omnem vim suscipiunt. si æstas sicca, & aquilonia fuerit, autumnus pluuiosus, & australis, ad hyemem raucedines fiunt, non solum ob reseruatatas in eo causas raucedinis, verùm etiam ex propria ipsius temperie, ac constitutione; raucedines enim sunt hyemis morbi peculiare. Quamuis in omni ætate raucedo fieri possit, seniores tamen raucedine corripitur, & raro, vel nunquam curari solent; cum enim multis abundant humidis excrementis, in capite potissimum, eorumque vis imbecillis sit, & natura frigida ea excrementa facile ad vocalia instrumenta confluunt, quibus madefactis, & irrigatis, vox rauca redditur; cum autem partes illæ nimis refrigeratæ ob inopiam caloris, ac imbecilles sint, superuacaneum humorem haud absumere possunt, & ob ineniperiem nouus perpetuo adgeneretur succus, sequitur, vt hi curationem, vel maxima cum difficultate admittant. Si difficili spirationi vocis raucedo superaccedat, imminet periculum ægro-tanti, nè suffocatus interea; nam cum partes spirales, & præsertim aspera arteria in difficili spiratione obstruantur succedente raucedine, ex quo membrana interior laryngis irrigatur, magis augetur obstructio, vt cum ratione de suffocatione timendum sit. Raucedo aliudvè vocis vitium factum ratione gargareonis excisi, vel palati, & eiusdem gargareonis corrosi, non admittit curationem. Raucedines, quæ ortum ducunt à causis

exter-

externis, facilius curantur, quàm, quæ à caussis internis fiunt. Raucedines, quæ ob suppurationē vel tabem fiunt, mortem futuram indicāt. febris post raucedinem, ac grauedinem, accensa ipsas certius, ac firmitus concoquit, vt non iterum ita facilè reuertantur, etiamsi aliquid erroris commissum fuerit.

*li. 6. epid.
com. 3.
tex. 10.*

Cum voce tremula alui præter rationem solutio in iis longiore tempore corpus male habentibus lethale, nam tremula vox in morbis acutis fieri solet ex insigni virtutis imbecillitate, vel ex inopia caloris, quod si præter rationem alius soluat, vires inde magis deiiciuntur, ex quo certius periculum præfagiri potest. Vox clangosa mala est. Errores, seu vacillationes mentis cum voce clangosa, linguæ quæ conuulsiones cum tremore, & voces ipsæ obmutescentes, mentis indicant alienationem. Effractæ voces à medicamento prauæ, non semper sunt, interdum enim ægri ad tempus afficiuntur, dum sibi metuent, & copiosiore purgatione perterrentur, & tunc non sunt malæ, quod si ex nimia purgatione Hypercatharsis dicta conuulsio musculorum thoracis, tum aliarum partium sequatur, & exinde effracta vox, periculum portendit.

*Hipp. in
coac. praenot.*

*Gal. li. 1.
prorrh.
cō. 2. t. 12.
Hipp. lib.
coac. pra.
§ 1. pror.
cō. 1. t. 19.
lib. coac.
pranot.*

Acuta vox, & lugubris, oculorumque obscuratio conuulsionem præmonstrant; cum enim acuta vox ex ariditate fiat, si magis augeatur siccitas, clangosa, ac stridula exauditur, adhuc magis aucta siccitate, lugubris euadit, quæ inchoatam in musculis thoracis, ac laryngis conuulsionem indicat.

*lib. coac.
pranot.*

*lib. r.
prorrh.
com. 2.
tex. 23.
lib. coac.
pranot.*

Aphonia cum singultu pessimæ, morbo omnimodum graui accedens alteri, periclitari ægrotantem opus est.

Quibus in febre vox deficit, sine iudicio tremuli moriuntur, hoc est, si in accessione iudicii vox pereat, nulla facta euacuatione, vel abscessu, cum tremore mors sequitur, quia in certamine casus grauis superueniens, morbi victoriam supra naturam, & casum lethalem ostendit. Multa alia præcognoscere, ac prælagire in morbis ex aphonia docuit Hippocrates in libro coacarum prænotionum, & in libro prorrheticorum, quæ consulto omittimus, ne eos, qui medicam non profitentur artem, & adio afficiamus.

Finis Libri primi.

B A P T I.

BAPTISTÆ CODRON-
CHII MEDICI, DE VITIIS
VOCIS, LIBER
SECUNDVS.

De Vocis conseruatione, ac præseruatione.

C A P. I.

Medici tria præcipua esse officia, quæ medi-
cuse est, conseruare nempe, curare, ac præ-
seruare, omnibus manifestum esse censemus; *Medici officia.*
conseruat autem medicus, cum statum natura-
lem retinere, ac inalteratum rebus non natura-
libus, & specie, & gradu similibus seruare studet;
curat verò, cum statum præter naturam adimit,
quoquo modo id fiat, siue causarum ablatione,
seu alteratione, seu partium repositione, seu
tandem vnione: præseruat etiam, cum statum
eum, qui periculosus est, sed non adhuc præter
naturam, vel paulo recessit à naturali, adhibito
contrariorum moderato vsu, in melius reuo-
care nititur. Cum autem nos instituerimus
non solum explicare, quibus rationibus vitio-
sus vocis status remoueri, & ad naturalem re-
stitui possit, verum etiam vox naturalis nullo
vitio affecta conseruari, & inclinans status ad
morbum præseruari; & conseruatio, ac præ-
seruatio dignitate, ac natura sint curatione
præstantiores, primùm quibus vox sana,

vel à sana parum recedens sit conseruanda, ac præseruanda; postremò, qua ratione ægra sit curanda, erit à nobis agendum. Vniuersam sustentandę vocis rationem vnus omnium optimè tradidisse M. Fabius Quintilianus visus est; Galenus enim, ac cæteri medici quàm paucissima de vocis conseruatione memorię prodiderunt: augentur inquit Fabius, sicut omnium, ita vocis quoq; bona cura diligenti, nempè adhibito studio, & negligentia, vel inscitia minuuntur; non eadem tamen cura oratoribus, quæ phonascis, qui videlicet magno vocis exercitio vtuntur, conuenit, quamuis multa sint vtrisque communia, vt est firmitas corporis, ne ad spadonum, mulierum, & ægrorum exilitatem tenuetur; In concionatoribus ergò nostris, sicut Fabius in suis oratoribus, ac phonascis corporis firmitatem, ac virium robur omni opera conseruare, vel si recesserit, reuocare oportet, quod ambulatio, vt ipse testatur, frugalitas, veneris abstinencia, vnctioque præstabunt, ex ambulatione enim, & exercitio tempestiuo, sequitur durities membrorum; ex mutuo ipsorum attritu, natiui caloris incrementum, & spiritus citator motus, quæ ad corpora firmanda, ac roboranda multum conferunt, ex membrorum enim duritie fit, vt minus ex labore studiorum, & concionum lædantur, & ad strenuè obeundos labores, robustiores, firmioresque accedant; ex caloris incremento alimentorum in corpus validior fit attractio, immutatio magis expedita; fœliciorque nutritio, ex spi-

*Quib. Vox
conseruetur
ac præseruetur.*

*Ambulatio. & exercitia
quanam præstent
cōmoda.*

ritus velociori motu, valentiori que impetu, qui per exercitia fieri solet, meatus omnes purgantur, & excrementa expelluntur. Quoniam verò digestionem per corpus exercitium promouet, atque adiuuat, illud cum perficitur, crudi, inconcoctique cibi, aut succi multitudo, vel in ventre, vel in vasis, contineri non debet, ne in omnem corporis habitum viribus exercitii cruda illa rapiantur; nec exerceri conuenit, nisi prius alui, vesicæque excrementa naturalia excreta fuerint. Quatenus verò exercitatio ipsa meatus expurgat, & excrementa propulsat, ex usu est, ut ante ciborum assumptionem adhibeatur: labores enim cibos præcedere debere docuit Hippocrates. Tamdiu exercendum est quamdiu corpus intumescat, & calor in facie floridus appareat, vel ubi sudor, vel mador quidam calidus cernatur, sed non solum virium, ac totius corporis robur, ac firmitas in oratore Ecclesiastico, ut labores perferre possit, est querenda, sed & peculiariter niti debemus, ut partes spirituales, ac instrumenta vocalia robusta, ac firma fiant, ut conciones ipse facilius, ac feliciter habere possit; idè ex usu maxime erit ad formandas, excolendasque voces, ut modò concitatè, & intentè, modò remissè legat, canat, psalmosque in choris, vel suas conciones recitet, quandoque etiam moderatè vociferet, cantu enim, ac lectionibus calore natiuo excitat, agitatisque spiritibus, si quæ in partibus illis excrementa sint congesta, attenuantur, consu-

*Quando,
& quan-
tum exer-
cendū sit.*

*Voces ex-
ercitatio-
nes.*

muntur, ac reiiciuntur, calidioraque, ac latiora instrumenta fiunt, vt diu orare, ac vociferare, si opus sit, facili negotio possit. Modus, quo dicendi exercitatio olim peragebatur, talis à Cælio Aureliano explicatur, quod principia leni voce promebantur, narratio verò, & demonstratio extensa, atque maiore; tum epilogus demissa, ac indulgenti. Exercitatio verò vocis ritè inita, non modo ad vocis conseruationem, sed etiam ad bonam tuendam valetudinem, & ad corporis robur efficacissima est, vt scribit Plutarchus, vt pote, quæ thoracem, ac vocalia, instrumenta perbellè exercent, naturalemq; calorem excitet: à cæna verè vocis exercitationem valde commodam esse, & inter pransum legere multum conducere scripsit Hippocrates, quod perfecta in ventriculo videlicet ex toto, vel maiori ex parte, cibi coctione intelligendum est: ea propter hanc vocis exercitationem assumpto cibo, & præsertim cirçà conciones valde perniciosam esse arbitramur; vox enim multum læditur, quia spiritus, tum cibo ingesto, tum clamore feruidus factus inter exeundum asperam arteriam alterat, & nonnunquam exulcerat, præterquam quòd coctio ventriculi turbetur, & ex iugiter elatis vaporibus ad cerebrum destillationes malè excitentur, ea propter in hoc exercitio eadem obseruanda sunt, quæ in deambulatione seruanda esse diximus. secundo loco frugalitatem commendat Fabius

pro

*lib. 1. tard.
pas.*

*lib. de
suen. & a-
let.*

*lib. 2. de
disc.*

*exercita-
tionem,
ac coctio-
nes post
cibum ef-
se nocuas.*

*frugali-
tas seruã
da à con-
suetudo-
re.*

pro firmitate, ac robore corporis sui oratoris, ut videlicet continentia in omni victu utatur, ut ne nimis cibus, ac potibus repleatur, sed illis parcè, ac sobriè vescatur, necessitati, & non voluptati consulens; qui enim, ut scribit diuus Gregorius, acceptis alimentis, non ad ingurgitationem ventris utitur, sed ad reparationem virtutis, nec plus carni tribuit, quam necessitas petit, scit satiari. Continentiæ in victu com-
 moda illa sunt, ne excrementa in corpore re-
 dundent, ne cruditates, à quibus etiam maximè
 lædi vocem superius diximus, fiant, ne obstru-
 ctiones, viscerumque à copia infarctus orian-
 tur, ut meatus liberiores sint, ut natiuus calor
 singula corporis membra liberè permeans, ea
 viuificet, foueat, roboret, indeque vegetum
 corpus salubre, firmumque reddatur. Eadem
 præstat voluptatum contemptus; est enim, ut
 testatur Plato, voluptas esca malorum; hanc
 autem voluptatem in cibus excitant varia con-
 dimentorum, varia salsamentorum, ac lautio-
 rum ciborum genera, quibus gula, ultra quam
 necesse est, irritatur, dum pruritu desiderii co-
 piosius, vel certè de singulis pauca sumuntur.
 Ne igitur in hanc perniciosam voluptatem ver-
 bi Dei præco incidat, hanc ciborum varieta-
 tem, apparatusque multiformem vitæ, ac va-
 litudini aduersantem vitare studeat; Socrates
 enim suadere solitus erat, illos cibos, potusque
 vitandos, qui ultra sitim, famemque sedandam

*cōtinen-
tia com-
moda.*

*in Philo-
so.*

*Voluptas
in cibus
quomodo
vitari de-
beat.*

*Plat. lib.
de iust.
Galer.*

*à Gene-
reis absti-
mendum
esse.*

*Laertius
lib. 8.*

*Veneris
abstinen-
tiam vo-
cem con-
seruare.
Quidnā
sit infu-
bulatio.*

li. 7. c. 25.

*Nymph.
heracleā
Voci au-
xiliari.
li. 26. c. 10.*

producerent appetentiā, quod ea voluptate in-
scantes magnis malis inficerent. Nocet namque
empta dolore voluptas. Veneris verò abstinen-
tia, quod erat tertio loco à Quintiliano propo-
situm, ad corporis firmitatem, ac robur quantum
valeat, quis non nouit? cum illius vsu, non solum
corporis vires, verum etiam animi labefacten-
tūr, imbecilioresque reddantur. Clynius enim
pythagoricus interrogatus, quando mulieribus
cōmisceri expediret, cum quis velit, respondit, se
ipso fieri debiliore, nec solū ad corporis firmita-
tem veneris abstinentiā prodest, verum multo
magis ad vocem conseruandam; cuius rei potissi-
mum argumentum est, quod antiqui ad tuendas
hystrionum voces illo artificii genere vtebantur,
quod infibulationem vocabant, ne venerē exer-
cere possent, à qua vox summopere labefactari,
ac deprauari solet, circulo æneo ipsorum virilia
coercebant, cuius rei locupletissimum testem
Corneliū Celsum habemus, qui memoriæ pro-
didit, apud nonnullos morem fuisse, vocis gratia
adolescentulos infibulare, & nostris temporibus
inualuit vsus, pueros castrare, qui iam adulti et-
iam acutam, & magnam vocem edant, & apud
Principes, in magno sunt pretio; & hinc manife-
stum erit, qua ratione nymphæ heracleæ radix
possit, vt scribit Plinius, vocem, simulque corpus
alere; quoniam non solum in potu sapius, sed et-
iam in cibo accepta, venerem, ac in somnia ve-
neris adimit: verum etiam effluentiam genituræ
inhibet; vt autem facilius euangelicus orator car-
nis ten-

nis tentamenta superare, emissumque castitatis votum seruare possit, præter remedia spiritualia, quæ ipsi alios docent, non solum famem, laboribus, studiisque contendere debet; excrementa enim, quamuis vtilia, tutius exercitio, & abstinentia, quàm coitu euacuantur, sed & mulierum aspectus, ac consortia, sordidorumque librorum lectionem, nec non omnia venerem stimulantia vitæ, vt Raphanum syluestre potissimum, quo venerem stimulari Democritus existimauit, & ob id fortasse voci nocere aliqui tradiderunt, præterea abstinere ab eruca, porro sectili, seu capitato, ab asparago, ocymo, fœniculo, satureia, pastinaca, carduo, satyrio, nuce myristica, galanga, nucleis pini, nucib⁹ auellanis, pistachiis, malis insanis, multisque huius generis aliis. Abstineat potissimum se à vinis generosis, carnibus, & ouis, quantum pro corporis salubritate cõuenit, dum genitura nimis abundat, & præ copia æstuat, somnum capiat nocte super strata duriora, vt lanea hyeme, & state verò palearia, nequaquam verò supra dorsum, nec supinè. Vltimo loco ad firmitatem corporis, Fabius vnctionem proponit, quam vocem pro palestra, & lucta exercitationum generibus, vt aliqui censent, accipere non possumus. Cum his solùmmodo athletæ, vel gloriæ, lucriuè cupidi, aliuè ad maius virium robur comparandum; non autem oratores, vel phonsici vterentur, nisi pro palestra intelligamus artem, qua oratores in actionibus exercebantur, vt in suis ad Pandectas adnotationibus Budæus pro-

*Remedia
pro Venerem
re cõpescenda.*

*simplicia
aliaque
Venerem
irritantia.*

*Quid pro
Vnctione
ad Vtium
robur cõparari
intelligendum sit.*

bat, & quam exercitationem multum ad viriust
 robur comparandum facere diximus. Pro vn-
 ctione verò credimus Fabium intellexisse vn-
 ctionem illam, qua vtebantur illi, qui vel locari,
 vel sese exercitaturi in gymnasium, seu pale-
 stram, locum exercitationibus dicatum, venie-
 bant; alipterium enim ingredientibus vngebantur,
 atque ita vncti ad locum, vbi erat puluis,
 transeuntes puluere conspergebantur, sicque
 in exercitationes diuersas diuersi prodibāt: post-
 quam verò sese, quantum libuerat, exercuissent,
 iterum ad vnctuarium, siue eleotherium, & ali-
 pterium dictum, reuertentes, ibi à Mediastinis,
 & reuñtoribus strigilibus ferreis detergebantur,
 detergi tandem iterum diligentiores aliqui
 valetudinis vngebantur, & nonnunquam inun-
 cti balnea ingrediebantur, sed post egressi de-
 nuo vngebantur, modo simplici oleo, modo va-
 riis odoribus condito. Quicquid tamen sit, cum
 balnea, & exercitationes huiusmodi non sine
 temporibus nostris in vsu, nec concionatoribus
 conueniant, sat erit, vt pro tuenda valetudine,
 & firmando corpore superiora auxilia adhibeāt.

Præterea Quintilianus pro voce conseruanda,
 alia tradit præcepta, vt vocalia, nempe instru-
 menta, larynx præcipuè, & aspera arteria sint
 mollia, ac lenia, ac ab humoribus expurgata stu-
 deant oratores, cum vitio instrumentorum vox
 frangatur, obscuretur, exasperetur, & scinda-
 tur, ideo Galenus litteris tradidit, phonscos la-
 xantibus, ac lenibus eduliis vsos esse, quibus, &

vti

*instru-
 mēta vo-
 calia sint
 mollia, ac
 lenia.
 lib. 7. de
 etp. med.
 loc. c. 1. ci-
 baria le-
 nientia
 arteria.*

vti nostri oratores debent, in quo genere numerari possunt prissana rectè confecta, vel hordeum ipsum decoctum in iusculo parua pullæ, quæ si cum succo amygdalarum dulcium recentium, & modico sachari parata erit, fiet edulium admodum conueniens, iuscula etiam parua pullæ, oua recentia in aqua elixa condimenta ex butyro recenti, ex penidiis, vel sacharo cando, aut etiam cum amygdalino succo confecta valde conueniunt, pariter carnes vituli lactentis, castrati anniculi, ac pullorum gallinaceorum peridoneæ sunt. Cibi ex fabis fressis, & elixis, præsertim si cum suprascriptis condimentis parentur, sapa, passulæ, pineæ, ficus dulces, amygdalæ, mixaria, & lac commendantur. Interea verò, quæ præter lenitionem, arteriam etiam expurgant, & extergent, Aristoteles maximè laudat, vna cum Plinio, & Dioscoride porrum, eo quod voci splendorem afferat, & arteriam purget, vitari tamen debet assiduus, vel multus illius vsus, quia vitus obscuritatem efficit, stomacho aduersatur, multa que alia incommoda facit, ea propter nisi robustis admodum, decoctumque cum melle, vel in prissana erit exhibendum. Allium domesticum claram reddere vocem, eo quod guttura purget, memoriæ prodidit Dioscorid. sed quoniam habet certum quid virosi, & mali succi, præsertim, si crudum esiretur iure optimo elixum conferre scripsit Plinius; elixatione enim tollitur illa grauitas; animaduertant tamen, qui temperamentum habent

*Vocè ad-
iuuantia
ex arte-
ria abster-
sione.*

lib. 11.

prob. 30.

li. 20. c. 6.

li. 2. c. 143

Porrum.

Allium.

li. 3. c. 140

calidum, & qui catarrho obnoxii sunt, vt eo par-
 tissimè vtantur, quia nocet oculis, capiti, ac reni-
 bus: Alii tamen tutior est vsus, quàm porri, præ-
 fertim naturis frigidis, & humidis, si elixum, &
 cum sapa conditum comedatur; silurum piscem
 à nostris sterionem dictum, recentet captum, in
 cibo quidem nutrire; sale verò cõditum, arteriam
 expurgare, ac vocem expedire testatum relique-
 re Diosc. ac Plin. Panem siccum primo cibo sum-
 ptum, vocis studiosis, ac destillationibus utilissi-
 mum esse, idem Plinius commendat. Vt vox cor-
 roboretur, & clara reddatur, experientia com-
 probatum est, maximè ex vsu esse, si grana dulcia,
 seu media vinosa à Diosc. dicta punica, seu grana
 sacharo albillimo inspersa, & insimul calefa-
 cta ore reteta, illorum succus paulatim deglutia-
 tur. Insuper semen brassicæ cõtritum, & sacharo
 inspersum, eodem modo sumptum, habet exi-
 miam vini vocalia organa roborandi, vocemque
 claram, sonoramque reddendi. Quæ verò pro
 his adimplendis intentionibus, vt medicamenta
 vsurpantur, sunt glycyrrhizæ, succus spissatus, &
 linguæ subditus, à Plinio, & Galeno laudatus; gũ-
 mi arabicum, fœnu græcum, lini semen, & traga-
 cantha ex Galeno in vino madefacta & in potum
 assumpta vocem canoram, ac splendidam red-
 dunt, aut si gummi arabici tragacanthi, ac glycyrr-
 rhizæ æquis partibus sumptis, & cum sapa mixtæ
 frequens sit vsus, voci multum proderit; succus
 tabaci depuratus, & in syrupū excoctus, si ma-
 ne ingeratur, vocē concinnam, ac sonoram red-
 dit;

*silurum
piscem.*

li. 2. c. 26.

li. 32. c. 8.

li. 22. c. 25.

*Panis sic-
cus.*

*malapa-
nica mi-
sta, ac
dulcia.*

*semen
brassica.*

*medica-
menta
vocē ad-
iuuatiua.*

li. 22. c. 9.

*li. 6. simp.
med.*

dit; styracem calamitam contentum subtus linguam voci multum commodare, præterquam quod experientia comprobatum est, à veteribus medicis etiam commendatur. Plumbi laminam pectori impositam, vocem, limpidam, ac canoram facere, auctor est Plinius, & Neronem principem sub ea cantica exclamantem alendis vocibus demonstrasse rationem. Antiqui ad tuendas histrionum voces frequenter balneis aquarum dulcium utebantur, quod relatum est à Galeno, quorum beneficio peritoneum, ciotum, ac testium vtriculi humectabantur, quæ partes sic emollitæ magis tuto extendebantur, neque faciliter discindebantur; cum autem balnei usus multas requirat cōditiones, vt difficillimū sit omnes simul conuenire, vt in lib. 4. de morbis veneficis diximus, cum etiam careamus, & balneorum locis accommodatis, ministrisque idoneis, hoc genere remedii his temporibus minimè conceditur, minores sint concionatores semper Auicenna monente, quod diu magnam edere vocem, seu longo tempore vociferare periculosum est, ex ipsis enim exclamationibus, ac vociferationibus sepè numero herniæ intestinales, vel omenti in scroto, vel inguina erumpunt, quæ vulgo crepaturæ dicuntur. Ideò tutius esset, si concionatores, & præsertim hi, qui facile in huiusmodi vociferationes caritatis zelo feruntur, si concionum tempore subligaculum, brachale dictum, ex aliqua solidiori materia confectum gestarent. Cum ex longioribus cōcionibus, & vociferatio

li. 34. c. 18

balneorū
vſus, pro
votis con-
seruatio-
ne.

cap. 5.

Vocifera-
tionē esse
periculo-
sam.

ſitū con-
cionato-
rum.

nibus supercalefiant, & exsiccentur œsophagus, fauces, ac palatum, cum ratione plurimi, ac validi motus, tum ex vaporibus fuliginosis expulsis in vociferatione, fit, vt omnes ferè concionatores siti vt plurimum torqueantur, pro qua sedanda copiosè aquam frigidam bibere solent, quod tamen non est probandum, quoniam ex Dioscoridis sententia, aqua frigida à balneo, cursu, quauis uè alia vehementi exercitatione, epota, dolores, ac strangulatus affert, nec non necem ipsam potissimum si ieiunio ventriculo sumatur, quod quàm verum sit, plures euentus patefaciunt, vt legere est apud Amatam Lusitanam narrantem nonnullorum historias, qui cum post exercitationes, ac sudores potum frigidum assumpsissent, statim interierunt; cum enim meatus corporis tunc sint aperti, ac virium robur nonnihil resolutum, aqua in penitiores partes penetret, calorem, aut extinguit, vel suffocat, aut certè deteriorem reddit. Præterea cum frigus sit thoraci, ac pulmōni inimicum, vt plerōque vtroque refrigerato obiisse testetur Galenus, vocalibus etiam instrumentis aduersari credendum est, cum sint partes ex cartilaginibus, ac nervis plurimis constructæ, illisque ex se frigidis: Auicenna quoque testatur, copiosum aque frigidæ potum dolorem lateralem excitare, & Galenus, potionem frigidam post exercitationes offendere ventrem, iecur, ac nervos: cauere tamen potissimum debet huiusmodi potum illi concionatores, qui frigidū, aut subfrigidum ventriculum, vel cerebrum humidum,

*frigide
potum no-
xime.
lib. 6. c. 8.*

*in lib. de
salub.
diat. cō.
12.*

midum, & destillationibus obnoxium habent, auget enim in his intemperiem, ex qua maior pituitæ copia adgeneratur; exoluto enim à frigido potu vetriculi natio robore, fiunt plurimæ, cruditates, quæ vel earum vapores transmissi ad caput augent causam destillationis, quæ ad laryngem irruens, vocem offendit; caueant igitur concionatores, & in ipsa concione, & post ipsam concionem, potationem aquæ frigidæ, nec solum frigidæ, verum etiam & vini potum vitare debent, quia vt memoriæ prodidit Galenus, vinum post exercitationes caput tentat, & maximè lædit, si sine cibo sumatur, vt periculum etiam conuulsionis, & delirii afferat, pleuritidemque ex Auicenna commouere potest, & si largior potus acutorum morborum adfert initia, referete Dioscoride, quanto magis post exercitationes, præterquam quod sitim concionatoribus satis frequentem, ac molestant adaugeat, vt interim mala à Platone relata, quæ vinum simpliciter potatum affert, sileamus. Itaque pro siti arcenda, quiescant, sileant, somno indulgeant, os frigida colluant, & glycyrrizam cortice abrafo in aqua prius maceratam in ore teneant, & exugant, ad sitim enim extinguendam multum valere experientia compertum est, & sedata agitatione, & remisso calore, absterfoque sudore, si sitis perseveret, cyathum aquæ hordei accipiant, aut ptissanæ, vel aquæ fontis claræ vilapio rosato, aut violato mixtæ. Interim abstinêât à cibariis omnibus in sartagine fixis, à rebus falsis, vel sale con-

*lib. de sa-
lub. dia-
ta com. 12
6. epid.
com. 6. 1. 8
10. 3. 11.
cap. 6. 1.
simpl.*

*lib. 2. de
legib.
remedia
pro siti.*

ditis, & cæteris relatis. Vniuersè autem pro vocis conseruatione vitare debent oratores nostri nõ solum edulia salsa, verum etiam acuta, & acida, quamuis salita aliquando pro arteriæ absterfione conueniant. Animaduertant quoque concionatores, qui in concionibus habendis sudant, vel multum incalescunt, ne peractis concionibus aëri frigido, aut ventis maximè frigidis agitato se exponant, sed in thalamo temperato, vel parũ calido, neque ventis obnoxio se includant, calor enim labore conceptus à frigore extrinsecus occurrente per reseratos meatus extra egredi prohibitus, multa mala, ac necem ipsam facere potest, vestes sudore madefactas exuant, & siccas resumant: nam si humida illa indumèta non abiciant, facilè est carnibus calore relaxatis iterum imbibi, sicq; denuo corporis meatus obstrui, præterquam quod panni madidi mox frigefacti horrores, factores, ac alias molestias inducunt, atque inde febres interdum oriri solent; caueãt tamen ne magno igni se exponant, vel indumèta nimis calida assumant, vel in lectulo excellenter calefacto decumbant, præsertim temporibus calidis, vel etiam temperatis; magis enim ex his sudores proritantur, ac eliciuntur, vigiliæ molestæ fiunt, ex quo & lassitudines, & virium imbecillitates subsequuntur, minutque pãnis calidis caput madidum exugant, & confricent, vel multis ipsum grauent; hinc enim de stillationes, raucedines, & alia mala oriri experientia cognouimus. Nec post conciones, & labores illico quieti se dedant, aut cibum

cibum sumant, sed blando, & valde remisso motu utantur, tatumque à capiendis cibis abstineant, quoad calor, seu proturbatio illa quafiq; corporis fluctuatio, æstuatione à concione genita prorsus cessauerit, & illis tranquillitas quædam, & leuamen successerit, exacteque, vt ait Galenus, refrigerati sint; & quoniam Verbi Dei præcones ^{3. in 6. o. pid. cõ. 2.} pro noctes vigilare, & fuliginem lucubrationum bibere, orationi sedulo vacare, ac infudata vestire durare. plerunque debent, vocem de sacris, vt præcipit Fabius, minimè molliant, nec imbuant ea consuetudine, quæ duratura non sit, sed exercitatio eius sit talis, qualis vsus, ne silentio subsidat, sed firmetur consuetudine, qua difficultas omnis leuatur, ideo confirmata, constitutæq; vocis genus exercitationis optimum erit, quod operi est simillimum, vt dicant quotidie sicut concionantur, hoc namque modo non vox tamen confirmatur, & larys, sed & corporis decens, & accommodatus concioni motus componitur.

De cura vocis rance, ac deprauate, extensæ, seu inflammata dispositione.

CAP. II.

CVM circa vocis affectiones mediæ duobus officiis, conseruationis nempe, ac præseruationis satisfecerimus, reliquum est, vt & alterum curationis munus exequamur; & quoniam vocis vitia in genere sunt tria, & illa non vnica ratione, vnica uè de causa adgenerantur, multiplex

etiam & diuersa esse debet ea profligandi ratio. Vitia verò vocis cum aliquando ex natura, sæpius verò ex accidenti fiât, de curatione vitiorum naturalium agere superuacaneum est, cum curationem minime suscipiant, sicut raucedinis, quæ ex intemperie humida ab ortu laryngi insita sit, asperitates, quæ à sicca intemperie, ac mollities, duritiesq; ex mollitie, ac duritie naturali instrumentorum contractæ, nec nõ & gracilitatis, quæ ex vitio musculorum laryngem mouentium innato fit, exilitatisq; ob angustiam organorum localium in prima confirmatione acquisitæ. Cum autè causæ vocis crassæ, tenebrosæ, tremulæ, obscuræ, ac similia, sint ferè eadem cū causis raucæ vocis, si rationem curandi raucedinem docuerimus eandem, & aliis deprauatæ vocis vitiis deservire poterit; præterea cum quædam alia vitia vocis excitentur ex imbecillitate naturæ, aut conuulsione, vt vox abrupta, & nonnulla in quibusdam malis acutis, ac malignis appareant, vt vox clangosa, & plorabunda, non est, vt de illorum curatione agamus, cum ex profligatione eorum affectuum, à quibus excitantur, ea proficiscatur, & grauissimi auctores illorum malorum copiosas monumentis literarum tractationes reliquerint. si itaque rauca, aut aliter deprauata fiat vox ex vehementi exclamatione, ac vociferatione, ita vt aggeneretur quædam tensiva, vel phlegmonosa dispositio, seu lassitudo circa partes asperam arteriam constituentes, & maxime circa eius caput, considerandum est, an affectio sit in principio,

pio, vel in augmento, an consistat, aut declinare incipiat, quoniam pro varia temporum ratione, varia etiam esse debet curatio. si itaque sit valde recens affectio inflammata, Galenus, Aetius, Ra-
 sis, & Auicenna vñum balnei aquarum dulcium ac temperatarum, cibosq; lenes, ac laxantes, qui
 omnis acrimoniæ, mordacitatis, falsuginis, acetositasque sint expertes, commendant, quales
 sunt lac, alica, vel quod esset melius pulmentum, seu sorbitio ex farre, oua sorbilia, butyrum recens, sapa, hepesma à Græcis dicta, succus ptissanæ cum hordei aqua, vel si vires sint imbecilles, aut ventriculus frigidus cum iure pulli ad sorbendum parata: cui etiam addi potest succus seminum melonum, seu amygdalarum dulcium, quæ prius in aqua maceratæ sint; quod si etiam virtus fuerit debilior, hordeum decoqui potest in iure carniæ, seu in aqua simplici cum portiuncula carniæ: eligi tamen debet hordeum non admodum recens, nec plus æquo vetustum, albissimum, mundissimum, plenum, non rugosum, & integrum; vitetur verò rarum, contractum, laxum, molle, nimis humidum, cariosum, tetri odoris, iniucundum, coctura non intumescens, selectaque grana cortice exuantur, ac deglubentur, quod assequimur, si ligneo in mortario prius igne calefacta tundantur, interim etiam aquam inspergendo, vel vt alii volunt, si prius in aqua macerentur, ne grana dirumpantur, & postea linteo aspero ea fricâdo, ita enim erunt perbelle parata pro conficienda ptissana, quæ deinde

Cura affectionis inflamatae in principiis. et aug.

paratur decoquendo ea, vel in aqua, vel in iure, ve
diximus prius, cum fortiori igne, deinde cū mol
liori, vique quo perfectè decoquatur; imperfectè
enim decocta ptissana flatuosa est, ac tormina pa
rit; inter cibaria lenientia, & laxantia etiã numé
ratur sorbitio ex pineolis, vel ex amygdalis recē
tibus, vel si vetusta sint in aqua maceratis, gelati
na vulgo dicta, quæ ex pedibus animalium non
nullorū optimè decoctorum paratur: doctis, Vi
ctorius postheris reliquit nonnulla cibaria com
posita, inter quæ duo nobis maximè cōmendan
tar. & primū est, quod accipit succi ptissanæ ℥.iij.
succii amygdalarum dulcium ℥.ij. baryii recentis
℥.i. penidiarum sa. hari albissimi, conseruæ viola
rum an. ℥.i. aquæ fontis claræ, seu hordei ℥.vi. quæ
omnia simul decoqui debent, quousque cōsum
pta sit quarta pars, cuius quidem mixturæ cōcio
natores accipere poterunt vncias sex loco cænz,
vel etiam eandem, vel minorem quantitatē ma
nè excretis alui excrementis. secundum verò re
cipit medullæ pomorum dulcium lib. j. succii amy
gdalarum dulcium extracti cum aqua violarum
℥.v. penidiarum ℥.ij. sachari ℥.i. quibus etiam addi
poterunt ad libitum duo aut tria vitella ouorum,
quæ simul coquantur, huius vsus erit, vt superio
ris; vel sæpius in die bolum accipere, & sensim
eum deglutire. Victus in hac curatione sit tenuis,
vt paucō videlicet ægtorantes vtantur alimento,
& præ omnibus à vini potu abstineant ex Galeni
præceptio, & loco ipsius sumant aquam deco
ctionis hordei, aut glycyrrhizæ, vel duobus simul
mixtis

mixtis hordeo, & glycyrrhiza, aut hordeo, & sacharo, quod si recta iniuncta victus ratio, & cibaria præscripta non sufficiant, ad malum profligandum nonnulla medicamenta eandem facultatem mollendi, ac mitigandi habentia in usu venire poterunt, quæ remedia antiquiores medici generatim, arteriaca medicamenta vocarunt, ut potè quæ peculiariter affectionibus asperæ arteriæ, nec non laryngis, & partium eas constituentium succurrant, quamvis magis peculiariter eas compositiones, quæ siccus linguam tenentur, Hypoglottides appellaret, quo paulatim eis liquecētibus asperæ arteriæ flammam id quod ipsum defluit, succipiat; hoc autem ex industria fieri oportet, ne tussis exciteretur, quod quidem assequuntur, cum supini cubant, ut docuit Galenus pluribus in locis: medicamenta igitur idonea à principio huius affectionis erunt amyllum, tragacanthum in aqua violarum dissolutum, gummi arabicum, glycyrrhiza, ius passularum bene coctarum, dactylorum dulcium, ac iuiubarum, mucagines sem. lini, alteæ, psilii, cucurbitæ exorticati, citruli, ac melonis; præterea quæ gustui gratiora sunt, ut sacharum violatum, iuleb violatum, iuleb capillorum veneris, & hoc compositum quod recipit mucaginis sem. psilii sem. alteæ an. ʒ. i. sachari violati ʒ. v. amyli ʒ. ij. & cū sacharo albulissimo in aqua violatum dissoluto, quantum sat est ad conficiendum eclegma, conveniunt etiam pastilli ex gummi tragacantha, glycyrrhiza succo, & passo parati, quibus, & aliis similibus sa-

*Gal. li. 7.
de comp.
med. c. 1.
lib. 4.
meth.
cap. 9. l.
l. 5. meth.
c. 12. li. 7.
de comp.
med. loc.*

*cura af-
fectionis
inflama-
ta in sta-
tu.*

pius oratores nostri vtantur, & potissimum ante somnum, & summo mane, accepta tamen ore nō deuorentur, sed tamdiu detineātur, vt sensim ad vocalia instrumenta transmitti queant. Quod si inflammatio mitior, ac moderatior facta fuerit, ita vt consistat, nec amplius augeatur, & dolor, calor, ac asperitas desierint, victus ratio erit mediocris, media inter tenuem, & crassam, & tam in cibariis, quam in medicamentis superius scriptis, parum quid eorum quæ vim extergendi, vel expurgandi obtinent, addendum erit, quia ratione caloris, & exercitationis nonnihil humoris confluere solet, à leuioribus inchoando, & per media ad validiora progrediendo, alia ergo cibaria quæ conuenite possunt, erunt sorbitio ex amygdalis; sorbitio ex lacte, & melle diutius coctis amylo iniecto, vel siligineo pane, & buryrum recens, sed inter alia aptissimum erit edulium, succus hordei superiori modo decocti, cum vino dulci, debili liquati, addito etiam, si placet, modico sachari, cuius quidem vncias octo, aut plus, aut minus ad ventriculi tolerantiam vespere loco ferculi, coucœnz, & etiam in diluculo concionatores accipere poterunt; hanc enim ptissanam omnia alia cibaria, ac medicamenta antecellere, maximamq; vtilitatem asserre longa experientia comperimus, poterunt tamen & sequenti composito vti, quod ℞. caricarum n. vj. pulpæ sebesten iuiubarū passularum an. ʒ. i. amygdalati ʒ. ij. sachari candidi ʒ. i. penidiarū ʒ. i. s. portorum dulciū ʒ. i. quæ omnia in mortario rufa, lente,

lento, ac claro igne cum iure pulli, aut alio liquore quantum sufficit, coquantur, expressoq; colore transfundantur, vinum, tunc temporis licet bibere in prandio, videlicet & cæna, dulce tamen album, & debile, & si sit opus, dilutum cum aqua sachari, potissimum si vino dulci careat. Medicamenta huius secundi generis simplicia erunt, decoctum caricarum, syrupus iuiubinus, nenupherinus, de glycyrrhiza, iuleb capillorum veneris tracagátha vino madefacta. composita vero primo ℞. amyli, gummi arabici tracaganthi an. ℥. iij. dulcisradicis, ℞. s. iuiubarū, sebesten an. n. x. caricarū ping. n. iij. sem. melonum, amygdalarū dulcium, pinearū an. ℥. s. penidiarū ℥. i. s. cum sacharo q. s. misceatur, vel ℞. mannæ el. ℥. i. specierū diacodion spe. diatraganthi calidi an. ℥. ij. penidiarū ℥. i. olei amygdalarū dulcium recentis ℥. i. cinamomi el. ℥. i. & cū sacharo paretur lictuarium. item ℞. per. diatraganthi calidi an. ℥. ij. penidiarū ℥. i. & cū succo amygdalarū dulcium, fiant formulæ ad lupini figuram. In decremento affectionis cū humiditas in parte sit relicta, cuius ratione minimè clara vox edi potest, admouendæ manus sunt ad ea, quæ vim habent exiccandi, discutiendi, & extergendi sine acrimonia, à mediocribus tamè, vt superius fuit animaduersum, inchoates, & ad vehementiora paulatim transeuntes vsq; quo ad ea quæ aliquid acredinis habent, perueniamus, ideo priori loco idonea erūt edulia, ex melle cocta, faba fresca elixata, prissana cū cinam. vel cum porro decocta, brassica etiam, & porrum probe cocta;

*cura in
decre-
mento.*

ex simplicib. medicamentis laudantur therebentina, mel despumatum, amygdalæ amaræ, aciora erunt, Iris, styrax, galbanum, piper, cinamomū, hyssopus, thymus, spica, crocus, mirrha, & alia generis huius aromata actia. Inter medicamenta cōposita mediocria vnum subsequens erit, ℥. penidiar. ʒ. i. s. gummi arabici tragacanthi amyli an. ʒ. iij. succi dulcis radicis ʒ. ij. thuris ʒ. i. s. myrrhæ ʒ. i. nardi ʒ. i. s. amomi ʒ. i. croci ʒ. i. cum melle quantum sat est paretur eclegma: Duo ramen medicamenta felici cum successu à nobis, experta sunt, vt & vox ferè amissa horum beneficio vnica nocte restituta fuerit. Quorum vnum ℥. hordei optimi cū cortice, passularum sine nucleis an. ʒ. i. glycyrrhizæ sine cortice ac contusæ ʒ. ij. cacucarum pigni n°. vj. capillorum veneris, hyssopi an. m. s. seminis brassicæ ʒ. ij. pineorum recentium ʒ. ss. misc. & fiat decoctio in .i. q. aquæ communis secundum artem, & pro qualibet libra decocti adde mellis despumati, zuccari optimi an. ʒ. vi. cuius porionis bibant concionatores vncias sex ante somnum, & totidem in diluculo, vel etiã interdium; noctuque paulatim sorbendo. Alterum est quod ℥. succi brassicæ depurati ʒ. ij. penidiarum ʒ. i. oximelis scyllitici, aut simplicis, si minori sit opus incisione q. l. & fiat electuarium, quo sæpe & paulatim lambendo vtantur; quamplura autem remedia in hoc casu conuenientia in curatione raucedinis à destillante pituita proponuntur, quorum medicamentorum ingens sylua habetur apud Galenum, & Aerium.

lib. 7. de
cōp. med.
loc. ca. 1.
ser. 8. c. 51.
85.

*De Cura rauca, ac deprauata uocis ex
catarrho.*

CAP. III.

CVM vox deprauata est, & raucedine affecta ratione humoris irruentis à capite, & irrigantis vocalia instrumenta intentiones curandi erunt, primum vt humores geniti educantur, & aliò diuertantur, secundo cauere ne alii generentur, tertio membra recipientia roborare ne recipiant, postremò quod in partes receptum est, eiciatur; & quoniam à nonnullis doctissimis uiris satis copiosè fuerunt tradita remedia, quibus primis tribus intentionibus satisfacere possumus, ne actum agere videamur, ea omitrentes, de illis dumtaxat agemus, quibus materiæ fluxæ raucedinem facienti, & partim etiam fluenti occurramus, & eo maxime quod in concionatoribus vt plurimum fluxio ab aliqua causa externa, & ab intemperie recenter genita, ortum ducere consueuerit, & sacrorum ieiuniorum quadragesimalium diebus, in quibus cum conciones quotidie habere debeant, longiori, ac validiori curationi subiici minime possunt; sed antequàm ad peculiariè curari hi curationem accedamus, operæpretium est, vt vniuersim de recta victus ratione verba faciamus, nullum etenim est tam efficax remedium teste Galeno, quòd solitum auxiliũ afferre queat, si ei victus vel resistat, vel non adiuuet, cibi ergo in quacunque fluxione debent esse facilis coctio-

nis, boni succi, ac paucarum superfluitatum, nec non sympatian, seu familiaritatem, & conuenientiam cum corpore, quod nutritur, habeant, vt eorū quantitas perpetuo sit moderata, & minor in cæna, quicquid dicat Hier. Cabuzinus, vt materia fluxionis dematur; cibi vero, & potus contrarias debēt habere facultates humori catarrhū faciēti, vt si calidus sit, frigidi cibi, ac potus administrentur; si verò calidus sit succus fluens, frigida esculenta, ac poculenta propinentur, si crassius, ac tenax humor sit, attenuantia, ac incidentia adhibeantur, quod si tenuis fluat, tum exiccātia, tum in crassantia conueniunt, si ex calore, ac frigore commixtus sit humor, mediocriſque ſubſtantia fuerit, cibaria etiam, ac vniuerſa victus ratio vtrāque qualitatem, ac mediam ſubſtantiam obtinere debent, & ſi vna qualitas magis præpolleat illa cum ſuo contrario eſt retundenda. Insuper vitandi ſunt cibi, qui facilè vapores ſuos ad caput tranſmittunt, & ægre concoquuntur, vt ſunt cæpæ Aſcalonia, faſioli, piſa, eruca, ſinapi, nuceſ, & alii ſimiles; & quamuis ad claram vocem edendam, porrum, allium, & faba commendētur, ob eorum tamen vaporoſam, ac craſſam ſubſtātiā vitari debent, vbi raucedo à catarrho ortum ducat. Cibaria quoque in ſattagine frixa, & ſalſamenta omnia noxia ſunt. Nec in cibis ſumendis ſpernendus eſt ordo; læuia enim, & aluum ſubducentia prius, quæ verò plenius alunt, poſteriori ingeri debēt, nec dura mollibus, nec adſtringentia ſubducētibus, nec craſſiora tenuibus, nec

conco-

concoctu grauia facilibus præmittantur. Tempus verò sumèdi cibi opportunum erit, cum inanitis partibus fame, & appetentia nos vrgeri percepimus, latrantemque stomachum sentimus, diurina enim famis tolerantia ventriculum prauis replere humoribus consuevit, vt rectè A-
fen. 3. pr. lib.
 uicenna sentit; nec famem cibi ingestione præuenire debemus, quoniam cruditas inde malorum omnium seminarium oritur. Propotu à principio vinum vitare debent, præsertim in cattarho calido, & vbi valida ingruit destillatio; vini enim natura est caput replere, & si quid vitii adhuc supersit, ipsum accendere etiam quod tenue, & aquosum sit, ideo etiam lora, quæ post vini expressionem aqua vinaceis superinfusa efficitur, omittenda est, cum, teste Galeno, capiti
lib. 5. de san. tuen. c. 5. lib. 2. de alim. fac. cap. de vuis.
 dolorem inferat. quiescente vero destillatione, & facta aliqua humoris peccantis euacuatione vtantur vino albo debili, tenui, ac modice astringente, tale enim, vt memoriæ prodidit Galenus; ventriculum robustum efficit, ita nequaquam tentat caput, vt facere solent, quæ vehementes vires obtinent; Paulus tamen, vinum etiam dulce concedit, fortasse ea ratione, quod scriptum reliquerit Hippocrates, vinum
lib. 9. de viti. rat. cap. 2.
 dulce, vinoso minus caput grauare, minusque mentem ferire, nec non quouis alio facilius per alium descendere: Qualibet vina noua viranda sunt, quia copiosam pituitam gignunt in stomachis, vt auctor est Galenus. Quoniam igitur vini vsus noxius erit, eius loco vtantur in

lib. de frigido catarrho multa seu hydromelite simplici,
nat. hū. aut cum salvia, aut hyssopo, vel aqua decoctionis
com. 1. cinamomi, ac glycyrrhizę aqua vero pura, ac sim-
 plex penitus abneganda est, si Auicennę credi-
 mus. In calido catarrho potest adhiberi vinum
 granatorum cum iulapio violato, seu capillorum
 veneris mixtum, seu hæc eadem iulapia, & etiam
 rosaceum aqua simplici ea miscentes, aut aquam
 hordei simplicem, vel cum portione glycyrrhi-
 zę, vel aquam sachari, vel decoctionis coriandro-
 rum, qui arte correcti sint. Potus quantitas in
 quocunque casu sit exigua; procurata enim sitis,
 catarrhi materiam exiccando multum confert,
lib. 2. ad sicut testatum reliquit Theodorus Priscianus:
Timot. inter prandium, & cęnam nil comedant, vel
cap. 7. bibant præcipuè post cęnam; nihil enim magis
 auget catarrhum, quam potus vini ante somnum
 potatus. Cum calida est fluxio, caueant solis, &
 æstatis calores, ignem, thalamum nimis calidum,
 & angustum, caput non sit nimis grauiter tectũ,
 præsertim post conciones, vt multi facere con-
 sueuerunt, fugiant austrinum ventum, ac meri-
 dionalem, & maxime si boreę succedat, & è con-
 uerso, vitent quoque ablutiones, frictiones, &
 alia exterius calefacientia. In frigido vero catar-
 rhi frigora vitent, & caput potissimum muniant,
 caueant septentrionalem, austrinumque vëtum,
 sub dio ambulationes tempore frigido, lauacra
 frigida, & detectũ tenere caput potissimũ post
 cõciones, vel si post austrum septentrio spirer, &
 quantum fieri potest, domi se contineant, quod
 si egre-

si egredi cogatur, caput sit bene munitum pileo, aut cucullo, sub illisque ponat papyrus mollem, & fragilem alternis diebus permutandum, sub quo etiam gestare poterunt, parum stupæ canabis, aut lini, thure, aut mirrha suffumigatum, hæc enim rueri cerebrū mirum in modū ab impressionibus frigidis nonnulli asserunt. Qui catarrho laborant: * quo ad medicamenta si materia fluēs ad organa vocis sit frigida, & tenuis, medicamen- ta modicè calefacientia, & exiccantia conueniūt, quæ ratione fluxus sistant; ratione vero fluxu hu- moris, & in partibus vocalibus contenti leniant, & educant, vt est diatrachanthum calidum rhodomelcum syrupo myrtino mixtum, vel succus glycyrrhizæ, & dracanthum in sapa infusum, ex quibus pilulæ formari possunt, aut ℥. dracagāthū, amyllum, & amygdalas dulces, æquis portionibus, & cum saccharo, quātum sat est, fiat cōfectio. Quod si materia sit crassa, & tenax, & flu- xerit ad vocalia instrumenta, in vsu veniāt ea, quæ attenuare, incidere, abstergereq; possunt ipsum humorem, & instrumenta simul lenire, & præter superius relata, alia in liquidiori, & solidiori substantia parari possunt, priora possunt confici ex caricis, uis pallsis, & melle, addatur, si fortiori medicamento opus sit, hyssopum, pulegium, & glycyrrhiza, potest fieri, & decoctio illarum perse, vel duobus tantum mixtis, vel misceri decoctio glycyrrhizæ cum sapa, quæ etiam sola ex vino dulci parata, aut cum melle mixta commēdatur, in communi vsu vsurpari solent oximel, sy-

ad catarrhum frigidum, at tenuem. Vide pag. seq.

ad catarrhū crassum, at viscidū.

rupus de glycyrrhiza, syrupus de hyssopo, quæ omnia accipi possunt, aut pro potu, aut pro gargarismate. Inter solidiora medicamenta, quæ sub lingua teneri possunt, maximè ex usu est succus brassicæ depuratus, & melle mixtus, qui succus inter medicamētā huius generis fortasse primas tenet, recentiores laudant loch de pino, loch de althea, loch sanum & expertum, loch de caulibus, succū glycyrrhizæ, grana cubebæ manfa, myrrham electam, aut semen altheæ ore retentum, & guttam acēi scyllini di glutitam: medicamenta etiā alia satis idonea parari possunt, ex thure, myrrha, croco, & scylla, vel ex croco, & therebentina lota dracagā: hoc loquor glycyrrhizæ, & amygdalarum, ex quibus cum melle exceptis fieri possunt globuli sub lingua tenendi. Cum autem pituita præ sui tenacitate partibus vocalibus valde hæreat, admouendæ manus sunt ad ea, quæ fortius extergere, & incidere valent, ut est oximel scyllinum, acetum scyllinum, & superius descriptum electuarium, ex succo brassicæ, penidiis, oximelite scyllino paratum, sæpiusque experimento comprobatum. * Qui catarrho laborat, somnum diurnum vitare debent, eo quod cerebrum humore nimio, vaporibusque plurimis repleat, quos vigilia potius absumi oporteret; vapores enim, & funi, qui vigiliarum tempore resolui, & dissipari solent, somno diurno retenti in caput impetum faciunt, & cerebrum nimia humiditate replent, caput vero repletum humores in inferiores partes refundens catarrhum gignit, ac
 multa

multa alia mala, quæ Paulus & Auicenna referunt. Quod si longa adsit consuetudo, vel nox præcesserit inquieta, & insomnis, aut lassitudo, ac defatigatio à labore concionis, aliaue de causa contracta sit, vel vires imbecilliores euaserint, somno diurno non nihil indulgendum erit. Note verò somnus sit parcior, quam in sanitate, nec statim post cænam, sed interposita mora saltem vnius horæ cum dimidia, in qua leui deambulatione corpus dimoueri valde conducit. In somno decubitus supinum deuitent, quia grauissimis malis initia præbet, & fluxiones facit. Ante cibum exerceantur se moderatè, nam immoderatum exercitium magis fluxiones irritat, & post cibum, lenes, ac debiles ineantur exercitationes, quies tanquam contumax vitanda est, motus verò inferiorum membrorum prodest, omittenda sunt exercitia caput repletia, & potissimum voce contendere, & conciones alta voce habere, vociferarique, vel canere; & quamuis Aetius memoriæ prodiderit, vociferationem conducere rauedini vocis ob superfluum humiditatem, de illis tamen humoribus, qui aliunde, quam à capite, ad arteriam confluunt, intelligendus est. Et quamuis sanitatis, & vocis studiosi repletionem, sanitatem, ac vocem euertentem, cauere debeant, potissimum id præstent, vbi catarrho laborant. Quod si calida, ac tenuis sit fluxio, tunc frigida leniètia humorem incrassantia, ac modice astringentia conueniunt, vt sunt diatrachanthum frigidum remota camphora, sacharum rosaceum

li. 1. c. 27.
lib. 1. f. 3.
doc. 2. c. 2.

ad catarrhum calidum, ac tenuè.

violato commixtum, pilulæ bechicæ diacodion, penidia, nec nõ compositio ex amylo, tracagantha, amygdalis dulcibus, seu earum oleo recenti, & sacharo parata, valde etiam commendantur dia papauer, seu loch de papauere, iuleb, ac syrupus rosarum, & violarum, syrupus myrtinus, de papauere, iuiubinus, nec aspernandum est decoctum quoddam confectum ex dulci radice viridi, sebesten, ziziphis, & sacharo, quibus si libet, addere possumus hordecum sine cortice, aut violas, aut adianthum, vel omnia simul. Potest insuper os collui cum aqua hordei, violarũ, aut maluarum cum glycyrrizæ decocto. Quod si calidus, & crassus sit catarrhus, ℞. amidi, zuchari albissimi an. ʒ. ij. pul. glycyrrhizæ ʒ. i. dracaganthi gummi arabici an. ʒ. v. amygdalarũ dulcium ʒ. i. mis. & cum syrupo violato fiat confectio, vel ℞. sacharum candidum, & glycyrrhizam recẽtem, & cum oleo amygdalarum recentium fiat compositio, vel ℞. farinæ amyli, sachari candi an. ʒ. i. succi glycyrrhizæ ʒ. i. violarum ʒ. ij. dracaganthi gummi arabici an. ʒ. i. cum aqua capillorum verneris fiat cõfectio. Et in hoc casu etiam apta sunt nonnulla medicamenta localia, quæ in inflammata dispositione, cum est in statu, recẽsuimus. Vniuersẽ tandem animaduertendum est, experitissimi cuiusdam medici sententia, in raucedine orta, ex distillatione à capite, & potissimum frigida, & humida, mirtendum non esse sanguinem à cubito, venisq; superioribus etiam si febris aliqua raucedini copuletur, quoniam ex hac caput

vel calidum, ac crassum catarrhum.

caput magis frigeſcit, & imbecille redditur, faciliuſque deſluxus ad organa vocis, & fauces decūbit, ex quo grauiora gignuntur ſymptomata, priori morbo grauiora, cum & experientia comprobatum ſit, illos, quibus per venas ſuperiores ſanguis miſſus eſt, raro vel nunquam vocem recuperariſſe, & à morbo conualuiſſe, ſi cauſa raucedinis fuerit *cura raucedinis ex intemperie cal.* intemperies calida, ſolum abſque materia in inſtrumētis vocalibus excitata, alterari, ac permurtari debet cum refrigerantibus, iuxta vulgatum axioma, contraria contrariis curantur, modo mitioribus, modo acrioribus; pro intemperiei magnitudine, & paucitate, obſeruantes tamen, vt medicamenta præter refrigerationem etiam leniāt, de quibus proximo loco egimus. ſi cauſa affectionis ſit intemperies ſicca, earumdem partiū *ex intemperie ſicca.* ſimplex erit cum humectantibus, ac lenientibus retundenda, vt ſunt mucagines, & multa alia deſcripta in curatione raucedinis factæ extensione inflammata, dum eſt in principio.

Quod ſi oriatur raucitas ab intemperie frigida, tantum conueniunt ea remedia, quæ raucedini à diſtillatione frigida prodeunt, prodeſſe diximus. ſi ab intemperie ſolum humida genere. *ex intemperie frigida.* ſur, branchos exiccantibus curatur, ſi frigida & *ex intemperie humida.* humida intemperies ſimul iungantur, calefacentia, & exiccantia debent adhiberi, eadem ratione, ſi calida, & ſicca intemperies raucedinem gignat, cum frigidis & humidis eſt proſtiganda, quod ſi *ab aliis cauſis cura.* raucedo à ſanguine, vel melancholia fiet, cum de raro euenire comperiamus, non eſt, vt de illius

curatione simus solliciti, cum facile vnusquisque medicus curationem ex aliis similibus affectibus accipere possit, nolumus etiam immorari circa curationem morborum, vocalium instrumentorum, vt tumorum, vlcerum, ac similium seu morborum aliarum partium, vt empiematis, tabis, astmatis, pleuritidis, epilepsie vel alterius, ex quibus deprauata, aut rauca vox efficitur, cum ad nostrum non pertineat institutum, aliiq; de his copiosè egerint.

De gargareonis inflammatione vocem lædente.

C A P. IIII.

QVoniam gargareonis, seu columellæ inflammationo non solum vocem lædere, obscurioraque reddere, verum etiam si vehemens fuerit, spirationem intercipere, ac celerrime suffocare potest, vt memoriæ prodiderunt Hippocrates, & Aretheus, ideo omni studio ac diligentia, & quâ citius fieri potest, profligari debet; habita illius cognitione, quæ habetur, vbi videtur pars tumore ac rubore affici, obscuram, seu raucam vocem emitti. conqueriturque ægrotans de dolore, deglutiendi, ac spirandi difficultate, qui etiam febre sit correptus. Duplicem verò huius inflammationis speciem Aretheus statuit, quarum vnâ columnam, alteram Vuam appellat, quamuis vtraque cum inflammatione, crassitie, longitudineque suboritur, ita vt in arteriâ pendulæ fiant, columna tamè æquali crassitie, à basi ad summum vsq; palatum,

lib. 2. de morbis.

lib. 2. de mor. aut.

cur. c. 8.

Signa.

palatum, vna vero, quæ à Galeno, & Actuario staphylis dicitur, inæquali constat crassitie, huius enim basis ad palatum gracilis est, in extremo teres, & crassa, rubês, aut liuida, vna figuram & nomen consecuta, & ideo aptè affectum hunc, vna, *lib. i. de app. p. cor. hum. cap. 8.* & nõ partem nominari debere scripsit Rufus Ephesius. Curari igitur periculosa, ac molesta ista affectio debet, nõ solũ cum tenuissimo victu, vini abstinence, quiete omnimoda, sanguinis missione, purgatione, omni reuulsionis, ac deriuationis genere, omnibusq; remediis, quib. & angina solui debet, verum etiã localib. adhibitis auxiliis, de quib. nos dũtaxat verba faciemus. A Principio itaq; mali fluxũ inhibentia adhibere oportet, quæ facultatis astringentis sint, & si moderatus fuerit fluxus, ea quæ moderatè astringũt, vbi verò fortius inualuerint, quæ strenue astringũt, in vsu veniãt, collutiones ergo seu gargarismata moderata ex Galeno erũt, posca dilutior tepida, decoctio *astringẽ. r. s. a. l. e. n. t. i. c. u. l. i. s.* palmularum in aqua solum facta, vel modico etiã melle incocto, decoctio rosarum aridarũ, pampinorũ vitis, foliorũ, seu germinũ rubi, hypocistidis radicũ mori, ex malis, pyris, vel sorbis acerbis, quorum aliqua seorsum, vel plura mixta in aqua decoqui debẽt, addita etiã q̄ est melius, mellis portiuncula, testatur enim Galenus, horum mixturã vsu simplicium vtiorẽ esse, succi etiam cydoniorum, vel pampinorũ, vitis, aut rubi, vel myrtulorũ cũ aqua arnoglossi, vel hordei, aut bursę pastoris, & modico melle valde cõmendantur. Celsus laudat decoctum rubi cum lenticulis, Rasis vero suc-

cum mali punici, vna cum interiori pulpa exprefsum, & Ioannes de Vigo fubfequens, ℥. hordei mundi m. i. lentium m. s. rofarū fumach an. ʒ. ii. s. myrtillorum granorum, & foliorum oliuarum fylueftrium ana. ʒ. i. bulliant omni in aqua fontis, quantum fat eſt, ad cōſumptionem medietatis, ſeu duarum partium, cui decoctioni per colū tranſulæ addatur aceti albi ʒ. iij. fyrupi roſati ʒ. ij. s. & iterum bulliant vnica ebullitione. Vinum etiam duorum malorum granatorum, cum tantūndem aquæ rofaceæ, atque plātaginis, & modico aceti, ac fyrupi roſati ſummopere ſatisfacere huic intentioni, idem Iohannes ſcribit. Quod ſi humorū influxus vehementior fuerit, & inflammatio magis vrgeat, fortioribus aſtringentibus vti debemus, vt decocto foliorum, ac fructuum myrti, aut virgultorum tenuiorum ilicis, & vniuerſi quercini, ſmilacis, ſimiliterque glandium, meſpilorum, & cornorum: præclariffimū autem omnium eſt auctore Galeno decoctū gallarum, rhois obſoniorum, ac tinctorū, myricæ fructus, vtriuſque mali punici floris, & putaminis, ſi vnus, vel plures, aut omnes vna accipiantur, vel loco decoctionis ſuccis vtamur, vt vuæ acerbæ, prunellorum cornorum, ribes, & ſimilium, qui cum aquis liquati, & modico mellis pro oris collutionibus faciunt. Nec ſolum cum liquidis, verum etiam cum aridis medicamentis, iuxta Galeni, & Aetij ſententiam, niti debemus, vt fluxio ipſa inhibeatur, ex leuioribus huius generis, ſunt roſæ, & flores ipſarum prædictarum plantarum, germina

*aſtringē-
tia far-
gora.*

mina exsiccata, hypocistis, ac omphacium sic-
cum. His imbecilliora sunt, minorisque acrimo-
niæ tracagantha, sarcoccola, & amyllum, quibus
erit utendum, vbi columella ab his, qui excellen-
ter astringūt, auxiliis fuerit cōpressa, aut à mor-
dētibus, ac discussoriis irritata. At præ omnib. a-
liis summè astringunt omnia aluminū genera, &
potissimum scissile cum tenuioribus constet par-
tibus, & multa aliq̄ medicamenta, de quibus Ga-
lenus, & Aetius verba faciunt, docētes etiam va-
rios mixtionis modos, rosarum cum alumine,
prout maiori, vel minori opus est astrictione.
Huiusmodi verò medicamēta, vt præcipit Ascle-
piades per arundinem, vel pennam, aliudue simi-
le instrumētum non sunt insufflanda, sicut apud
omnes ferè est in more receptum, sed præstat, vt
cocleario, vel specilli concauo, quod in fine desi-
nat in obliquam lineam excipiantur, & gurgulio-
nem attingere, vel quoquo pacto leuiter com-
primere, & paulatim attrahere, tum supra, tum
foris linguam versus, vt pendens linguæ potius
incumbat, quam faucibus, quia & minor affertur
molestia, & medicamenta, non ita in fauces, ac
meatus eò pertinentes defluunt. Possumus etiā
cum medicamentum est molle, vt Auicenna do-
cet columellam penna illinire, & quoquo modo
res fiat, semper blande est tractanda columella.
Animaduertendum est tamen ex Galeno, quod
cum rarò medici à principio vocentur, & vt plu-
rimum factò iam morbo, quod & minus sæpe
solis repercutientibus vti debent, præsertim vbi

*lib. 6. de
cōp. med.
cap. 3.*

*modus
applicandi
pulueres
columel-
la.*

*Oribas.
lib. 4. ad
eunap.
cap. 69.*

*astringē-
tia cum
discussio-
ris mix-
ta.*

corpus ægri fuerit humoribus repletum, aut particula affecta ex natura debilis, ea propter in initio, vel paulo post cogimur astringentibus admiscere aliquid ex discutioris, in quo casu diamorron, & dianucum cū mel recipiant, optima sunt medicamenta, & à Galeno multū celebrata, præter enim vim astrictoriam, quam obtinent, non nihil etiam digerere queunt. Vbi verò inflāmatiō consistere incipiat, debemus vti illis, quæ inflāmatiōnem lenire, & concoquere possunt, insolenter enim huiusmodi affectus solis replētibus profligari possunt, admiscendo digerentia, ac discutioria cum repercutientibus, repletia medicamenta iam multa enumerauimus, digerentia sunt fœnugræcum, erui farina, thus, mirrha, chamemelum, anethum, althea, ac mel, quorum aliqua cum superscriptis repellentibus admisceri poterunt, & in aqua decoqui pro gargarismate, aut accipere diamorronem, vel dianucum, & ipsis admiscere aliquid croci, & mirrhæ, vt libræ diamorronis, aut dianuci addentes croci, & myrrhæ singulorum scrupulum vnum: optimum pharmacum, cum in principio, tum in vigore ex Aetii sententia est, hoc quod ℞. rhois culinarii ʒ. iiii. florū rosarū ʒ. ij. croci ʒ. i. costi ʒ. s. contusis, & cribratis omnibus vsu expetente, dimidium cochleare in duobus aquæ mulsæ aquosioris cyathis dissolutum, ad gargarizandum assumantur, nolumus multa alia ab ipso laudata recensere, cum vnusquisque, apud eum legere possit. Quod si tempore status dolor vrgeat, agendum est cum

lenien-

cura cum morbo est in statu.

digerentia medicamentis.

for. 8. c. 40

lenientia dicitur.

lenientibus, & concoquentibus, qualia sunt lac nuper mulsum, ac tepidum gargarizatum, decoctum glycyrrizæ contusæ simplex, vel decoctum caricarum pinguium, vel passularum, quæ decocta, & simplicia, & cum supra scriptis etiam misceri possunt. Verum si inflammatio declinare incipiat, discussoria, ac digerentia medicamenta conueniunt, quæ valentiora, aut infirmiora fiat, prout magis, vel minus crassus fuerit humor, in columella impactus, vel inflammatio ad duritiem magis, aut minus vertatur, si itaque paucus, aut minus crassus fuerit humor, sat erit iam descriptum medicamentum ex succis illis, & croco, ac myrrha paratum, quod si maior urgeat digerendi necessitas, alia admiscere poterimus, quæ efficacius discussionem adiuuare possint, vt sunt thymus, menta, hysopus, pulegium, calamentum, origanum, quibus & addit Galenus, sal, nitrum, aphronitrum, ac sulfur ignem non expertum, sed in pauca copia, & ea diuersa pro varietate naturalis morbi, & materiz contentæ, quæ imponi debent, dum medicamentum coquitur, aut possumus parare decoctionem cum æquali portione aquæ, & mellis, in qua pyrethrum, piper, thus, myrrha, ac sarcocolla præparata ebullierint. In curatione communi inflammationes tonsillarum, ac columellæ, dum est in vigore, scribit Auicenna, & Galenus, ex Archigene magnū iuuamētum præstare, si amygdalinum oleum in

*declina-
tionis ma-
lo cura.*

*discussio-
ria medi-
camēta.*

*auri im-
posita,
quæ ratio
ne iuuēt.*

auribus infundatur, forinsecusq; spōgiis expressis leniter aures pariter foueātur, ad quam intentionem, & nonnulla alia remedia proponunt, qua autem ratione indita auribus, aut exterius circum posita inflammationi tonsillarum, & columellę auxiliari possint, indagandum est, nisi esset pro diuertēda materia inflammationem faciente, pro qua scribit Mesue, fricandas esse aures, & extendendas sursum vehemēter dolorosa attractione, sed diuersio hęc potius in initio, & incremento conueniret, quam in statu, & ad partem nobilem, ac sensus instrumētum trahere humores rationi non sit congruum. Quod si inflāmatio ad duritiem vertatur, emollientibus medicamentis opus erit, qualia sunt, radix, & folia altheę, semen lini, fœnu græcum, & alia similia, quibus etiam admisceri possunt hyssopus, & glycyrrhiza. Verum si ad suppurationem inflāmatio vergat, mitioribus collutionibus, & gargarismis, eisque concoquentibus erit vtendum, quo casu præstat decoctum ex caricis ferme indefinenter ad gargarizandum, aut aqua mulsā, vel sapa, aut pißsanz succus, in quo vuz passæ incoctæ sint, radicis dulcis insuper decoctum, aut furfurum loturā calida, & alia huiusmodi, quæ in caliditate temperata sunt.

De laxata columella.

C A P. V.

laxata columella curat.

ET quoniam gurgulio, non solum inflāmatio-
ne corripitur, verum etiam laxatur, & lōgior
effici-

efficitur ob effluxionem à capite, cuius ratione linguæ radici, ac faucibus propèsius incumbens, fit, vt vox obſcura, & inſuavis reddatur, quam affectionem laxatam columellam latini; barbari vero caſum vuæ appellant, eapropter eius curatio ſedulò eſt tractanda. Inſtituta itaque victus recta ratione exſiccante, videlicet, euacuato corpore, & capite ſi epus ſit, à principio fluxioni occurrere debemus cum localibus, quæ repellant, & exiccent, mox cum his, quæ repercutiant, ac diſcutiant ſimul; poſtremo iam factò morbo, ac firmata fluxione, cum diſcutientibus dumtaxat, de quibus, quamuis in curatione columellæ inflammatæ egerimus, nōnulla tamen alia huic affectui magis cōgrua addere vtiliſſimam fore diximus. Inter initia laudatur à Raſi, ſuccus mali punici, vna cum interiori pulpa expreſſus, ac gargarizatus, quo vti poſſumus in mollioribus corporibus, ſicut & roſis aridis, ac tritis, vel etiã addito myrto, accipiēdo roſarum partes duas, myrri partem vnā, ex quibus paretur decoctum pro gargarifmate, in robuſtiori vero corpore, & maiori affectu putamina mali punici, & mollicorium trita, & ſi opus ſit fortiori, gallæ etiam tritæ conueniunt, Galenus probat quoddam medicamentum, quod fuit propoſitum ab Andromacho, & recipit aluminis liquidi ꝑ. viij. florum roſarum lib. v. mellis lib. i. ſucci hypociſtidis ꝑ. iij. debet autem confici, coquendo alumen ex melle, mox cætera arida contuſa inſpergendo, & adhuc parum coquendo; duplex eſt modus vtendi, nam & dilui

*lib. 6. de
cōp med.
loc. c. s.*

potest aqua calida, aut mulla, & potissimum, si adsit aliqua inflammatio, potest & cochleari arponi; verum quia nos alumine liquido caremus, eius vice scissile alumen plumæ vocatum, medicamento iniicere possumus. Expertum est etiam, columellam elongatam reprimi cum pulvere boli armenæ, gallæ, & aluminis vsti partibus æqualibus; bolus armena etiam per se confert. Postea adhibenda sunt ea, quæ & siccandi, ac reprimendi parum, discutiendi vero magis facultatem possideant, vt esset origanum, apium, & hysopum in aqua, & aceto decocta, vel etiam cremore caricarum misto, lauri etiam folia cum lentibus in aqua, & parte vna aceti decocta, satis cõueniunt pro gargarisinate, & oris collutione. Arida quoq; medicamenta parari possunt, ex gallæ omphacitidis, aluminis, scissi, ac salis ammoniaci partibus æqualibus, quibus tritis, ac simul mixtis expleto cochleari, gurgulio contingendus est, & est medicamentũ à Galeno celebratum, pro validissimo ad repellendum, & discutiendum, si paucus adsit humor, paruusque sit affectus, & caput non multum excrementis sit repletum, curatur solo piperis longi contactu, qui quidem exiccat, & leuiter astringit. Antonius Neapolitanus proponit quendam puluerem, quem alia medicamenta nos antecellere, multis experimētis comprobauimus, accipit verò piperis cinamomi an. ℥.s. corticum thuris, gallarum an. ℥.i. rosarum rub. soccarum ℥.ij. omnibus contritis, ac simul mixtis paretur puluis. Postremò in morbi declinatione

natione, cum nulla amplius adest inflammatio, vel calor, & pituita tantum redundant, ea tantum conueniunt, quæ vim discutiendi, ac digerendi habent, quæ facultas maior, mel minor esse debet, prout opus est, vt est thus, myrrha, aloe, cinamomum, galanga, amomum, piper, zinziber, piretrum, ac cinis testarum ex ostreis, vel hirudinum exustarum, quæ omnia, vel singulatim, vel mixtim in tenuem puluerem redacta columellæ apponi possunt, aut ipsis melle mixtis gargareonem illinire, piper tamen inter cætera simplicia magis laudatur, & passim ab omnibus ferè usurpatur. Aetius ex Philumeno proponit remedium quoddam, & est à mulierculis, frequenter in usu receptum, vt quispiam, scilicet extremum pollicis sui in pice liquida inficiat, alteraque manu sincipitis capillos distendat, ac pice illinat, columellam enim confestim sursum retrahi pollicetur; nec probare possum, hac in parte Auicennam, ac Mesue, qui aiunt caput illinendum esse cum succo acatiæ, nam hic succus intemperiem, capitis frigidam magis augere potest. Imo, vt talis intemperies, ac fluxio compescatur, vtilissimum erit, capiti apponere pulueres exiccantes, ac roborantes capitales dictos, aut caput lotionibus easdem facultates habentibus irrigare, ac abluere, ac etiam caput inurere caustico medicamento, seu candenti ferro. Quod si adhibitis, iam scriptis auxiliis columellæ affectio ablata non fuerit, sitque oblongior, ac tenuis præter naturam, & loro similis, propterea

quod alimentum non percipiat, ita vt tabæ seu atrophialaborare, ipsam merito dicere possumus, aut superiori parte, qua palato est annexa, plurimum gracilescat, fiat autem crassior, ac rotunda ex inferiori parte, & similis acino vuzæ, eoq; peruenit, vt tussim, ac vigilias admodum molestas inferat, periculumque suffocationis imminet, ferro, aut vrente medicamento abscindi debet, iuxta Galeni præceptū, modum verò incisionis, aut vstionis docent Aetius, Paulus, & Auicenna. Non debemus tamen præcipites esse, ac festinare ad illius excisionem, vti monent Hippocrates, & Galenus, qui nonnulla animaduertenda esse docent, antequam manu fiat curatio.

lib. 14.
meth. ca.
13. lib. 6.
de comp.
med. loc.
ser. 8. cap.
41. lib. 6.
cap. 31.
li. 3. prog.
com. 21.
lib. 14.
meth.

*De cura vocis lesa ob vlcus, vel os amotum
palati, & à causis externis.*

C A P. V I.

QVamuis ab acri, ac maligna quapiam fluxione possit palatum vlcere affici, & eius os erodi, ita vt concidat, aliquando tamen ex mala, ac venenosa hydrargirii suffumigatione, & plerumque ex lue venerea communicata cerebro affectione id euenire consuevit, quæ quidē mala, quoniam vocem deprauare, imminuere, ac demere possunt, præterquam quod liquorum haustus impediatur, vt inter bibendum per nares ipsi exeant, simulque nasus insigni ossis parte dempta, in turpem hominis deformitatem subsideat, totis viribus eniti debemus, vt huiusmodi vlcera

Hip. li. 4.
epid. 1. 6.
8. &
6. epid.
sec. 1.

Ulcera sanentur, & aliqua industria foramen pa-
 lati ex casu ossis repleatur, cum os mirimè repa-
 rari possit, si itaque ratione pravi suffitus excita-
 ta sint in palato ulcera, in principio collui pos-
 sunt, cum aliquo refrigerante, ac astringente, vt
 ℞. fol. sonci. portulacæ plantaginis an. m. i. hor-
 dei m. s. bulliant in s. q. aquæ fontis, cuius doctio-
 nis ℞. lib. i. syr. myrtini, diamoronis an. ʒ. ij. aut
 fiat collutio cum lacte chalybeato, quod est præ-
 stans auxilium, vel ℞. aquarum plantaginis por-
 tulacæ an. lib. s. diamoronis, syr. rosati, de rosis
 siccis an. ʒ. ij. & remissa inflammatione, ac dolo-
 re sedato adhibeantur in simil. ea quæ etiam ab-
 stergere possunt, & magis exiccare. Quod si vl-
 cera ratione virus gallici sint excitata, præter pe-
 culiaria antidota, quibus tabes illa profligari va-
 let, adhibenda sunt etiam ea localia, quæ ad sana-
 tionem horum ulcerum, quam plurimum pro-
 desse possunt, vt est hoc, quod ℞. fol. plantaginis
 rosarum an. m. i. hordei cum cortice ʒ. i. s. alumi-
 nis rochæ ʒ. s. bulliant ex arte, & decocto per co-
 lum transfuso, adde pro qualibet libra mellis ro-
 sati ʒ. iij. quo ulcera possunt madefieri, vel ℞. olei
 sulphuris ʒ. i. aquæ rosarum ʒ. i. s. quantitas verò
 olei est augenda, pro ulceris augmento, ita vt
 quandoq; æqua sit portio olei, & aquæ, nonnun-
 quam oleum superet aquam, & si ulcera depascât
 magis, sumatur oleum simplex, nil enim eo est
 efficacius, madefit enim gossipium in acumine
 specilli positum, cum quo ulcera tanguntur; &
 postea os colluitur cum aquis refrigerantibus, vt

*cura Ul-
 cerum pa-
 lati ex
 pravo suf-
 fitu.*

*cura Ul-
 cerum ex
 gallico
 morbo.*

inflammatio, ac dolor prohibeatur, aut loco huius olei adhiberi potest oleū chalcanti, quod etiā est efficacius: Fallopius prosperis euentibus utebatur, de coctione quadam ex alumine, argento sublimato, aqua plantaginis, ac rosarū facta, quæ si nimis efficax esset, cum eisdem aquis mitior fieri potest. Amati vetò Lusitani expertū erat hoc, ℥. aquæ plantaginis ʒ. ij. rosarum ʒ. i. viridis æris ʒ. s. mis. & ad ignem parum calefiant, cui etiam addere consueuerat, aliquando tutiæ præpar. ʒ. iij. Chirurgici passim vtuntur, ad depalcentia, ac putredinosa vlcera, vnguento egyptiaco, quod quidem cum vnguento rosaceo misceri potest, aut dissolui cum aqua plantaginis, & addendo etiam mel rosatum; hodie felici cum successu experitur præcipitatum vnguento rosaceo mixtum, vel alia ratione. Animaduertendum tamen est in vsu horum medicamentorum vrētium, ne quidpiam ex iis delabatur in ventriculū, aut asperam arteriam, hac enim de causa, Galenus prohibet vlceribus oris huiusmodi medicamenta; quæ si nō conferāt, & os corrumpatur, erodaturque, vt de ossis casu sit timendum, nihil præstantius, ac vtilius est, quam palatum inurere, aut ferro candenti, aut fungis. Hippocrates tamen in carne ferrum, in osse verò fungum magis laudat. si autem tanta ossis portio separata sit, vt minimè sperādū sit, cum sarcoticis carnem lubnasci, quæ replere foramen queat, & ossis defectum supplere, adhibendum est aliquod artificium, quale est illud, quod Hipp. docet, spongiam nempe indendam esse, vt hac

remediū

Hipp. li. 2.

de morb.

n. 32. lib.

de loc. in

homine.

lib. 2. de

morbis.

vt hacratione ægrotus vocem edere, bibere, ac edere possit. Posteriores Hyppocratem imitâtes, iubent foramē repleti cum gossipio, aut cera, aut argento, vel auro, parato instrumēto ad foraminis magnitudinē, quod quotidie remouetur, vel detergitur, ac denuo aptatur. Amatus Lusitanus excogitauit instrumentū quoddam, vt scilicet ex auro, vel argento, aut stanno fabrefiat clauus, cuius caput sit rotundū, latum, vt vniuersam foraminis circūferentiam cōtegat, cuspis verò parua admodū, & rotunda, in cuius medio auricula lentis modo promineat, in qua clauicuspide, siue spica spongiola adaptetur, quæ simul intra foramen ab ægrotate mittatur, quæ humiditate tumida inibi fixa manet, singulis verò diebus, bis vesperi, & mane instrumentum deponitur, spongiolaque cōprimitur, ac lauztur, & iterū intromittitur, ex quo adhibito instrumento, græcus quidem nobilis, vt ait Lusitanus, ita concinne, & eleganter loquebatur, ac si nihil mali vnquā perpessus esset, & eo deposito, vox in totum deficiebat. Scipio Mercurius in lib. de morbo gall. à Ioanne Cechio medico clariss. ac præceptore meo ex Fallopii inuentione docet aliud genus instrumenti, quod naribus mediis quibusdam funiculis committitur, & congruum esse illis existimo, quibus ita exesum est os, vt instrumentum palato adhærere non possit, neque affigi.

Tandem, si vox rauca ortum habeat ab aliqua causa externa, ex his, quæ in capite proprio retulimus, cōfestim debet vitari, ac remoueri, morbi

*curarum
cedimus à
causis ex-
ternis.*

enim, qui à causis externis excitantur, si leues sint, ac recètes, ablatis causis aboleri solent, quod si tamen supersit aliqua intemperies, ad superiora capita confugiendum est, in quibus de curatione cuiuscumque intemperiei egimus.

*Remedia ad vocem imminutam, ac
deperditam.*

C A P. VII.

Circa curationem imminutæ, & amissæ vocis non est quod immoremur, cum ex curatione aliarum affectionum, cum vocalium instrumentorum, tum aliarum partium dependeat, de quibus hac in parte agere, haud debemus cum ad nostrum institutum non pertineat, nonnulla tamen remedia à Galeno, & aliis grauioribus auctoribus relata describemus, quibus pro causarum, ac euentuum varietate adhibito studio vti poterimus; Galenus itaque ex Antonio Musa, ad vocem interceptam, si brassicæ viridis cauliculi depurati manducentur, & succus deglutiatur, aut brassicæ succus, cum melle decoctus exhibeatur confestim auxiliari scribit. Præterea succi eryngii in aqua decocti, heminas duas excipit, & succi ficuum in aqua coctorum tantumdem, quibus addit gummi subtilissimè dissoluti ℥.viij. quibus diligenter coctis ad arteriacæ spissitudinem, ituris cubitum ad cyathi mēsuram, misturam deligentiam præbet. Ex Charixene verò, ad vocis sonum fractum, vocem interceptam, & raucam ℥.croci ℥.ij. succi cyrenaici ℥.i. melli attici cyach. vi. mel⁴
coqua-

*lib.7. de
cōp. med.
loc. cap. 2.*

coquatur, & vbi spissatum fuerit, reliquis admisceas, quo vttere. Alia confectio ad arteriam exasperatam, & vocem interceptam ℥. tracagathæ, gummi thebaici, vtriusque ʒ. iij. myrrhæ thuris, non secti an. ʒ. i. & obolos iij. croci ʒ. i. succi glycyrrhizæ obolos iij. phœnicobalanorum trium carnem, passi protropi, aut cheræi, quod satis est, his excipiēdis decoquatur ad crassitudinem mellis, & exhibeatur ad fabæ ægyptiacæ magnitudinem sub lingua tenenda, & dissoluta trā glutienda. Item ex Scribonio largo hypoglossis, hoc est medicamentum sub lingua tenendum, ℥. croci therebentinæ an. ʒ. xvij. iridis illiricæ ʒ. xvi. tracaganthæ ʒ. viij. piperis grana ʒ. 60. excipe melle cocto, & therebentina simul cocta vttere. ex eodem ℥. glycyrrhizæ ʒ. viij. myrrhæ ʒ. xxiiij. terebentinæ ʒ. xxxij. tracaganthæ ʒ. xxxviiij. arida per se singula tundito, ac cribrato, resinam vero in pilam coniectam tundito, arida ad ipsam inspergendo, deinde exunitis omnibus pastillos formato fabæ ægyptiacæ magnitudine, quos in vmbra siccato, atque vsus tempore vnum, vel duos sub lingua tenendos dato. Alia Dioscoridis, quæ ℥. croci, myrrhæ, tracaganthæ, radicis dulcis an. ʒ. i. nuces pineas repurgatas, amygdalas mundatas an. n. 60. excipe melle cocto detur nucis ponticæ, magnitudine sub lingua tenendum. Ad vocem interceptam ob cōtentionē, & est moderatū medicamentū, & aptum à principio, à Critone conscriptum, quod ℥. ficus, & eryngium probe cocta, & cum decocto gummi melle durior con-

fectio fiat, ad noctem dandam; multa alia Gale-
 nus scribit ex antiquioribus medicis, quæ consul-
 to prætermittimus; Alibi etiam ad vocem sub-
 missam; ac interceptam nonnulla proponit, vt
 sulphur, ignem non expertum, in ouis deuora-
 tum cochleariorum duorum, aut trium ponde-
 re, aliud quod ℥. amygdalas am.n. 20. sem. lini
 atli 3. iij. tracagāthæ, aqua maceratæ 3. ij. nucleos
 pini 30. quæ melle excipi debent, item ℥. pulegii
 3. iij. sem. lini, pipetis, calamenti an. 3. iij. petrole-
 linii 3. ij. mellis lib. i. Ad vocem amissam, & arte-
 riam asperam, ℥. tracaganthi, gummi, myrrhæ
 an. 3. i. succi radicis dulcis vini an. q. s. omnia con-
 tusa, in vnum redige, cum trita fuerint arida, cum
 reliquis misce; styracis aquæ maceratæ, ac in glo-
 bulo redactæ. si tres exhibeantur, statim vox re-
 cuperabitur. Auctor libri de Dynamidiis diape-
 nidium magnum, cuius descriptionem tradit, vo-
 cem ex calore deperditam perfectè reparari, te-
 statur. Alii ad aphoniam subito factam vtuntur
 hoc, quod ℥. garyophyllorum nucis myristicæ,
 castorei an. 3. i. fiat puluis tenuiss. cuius 3. i. exhi-
 beatur cum vino calido, aut ℥. macis, croci, ca-
 storei, an. 3. i. fiat puluis, quo vtere cum vino. suc-
 cum herbæ paralysis potum opem ferre existi-
 matur, & pulegium ex aceto tepido potatum, &
 naribus etiam appositum, loquelam amissam
 statim restituere. Ad vocis vero obscuritatem, &
 suffocationem ortam à multitudine humoris de-
 fluentis, ad spirituales partes, commendatur the-
 riaca cū vino exhibita, gummi hederæ cum melle
 dissolu-

lib. de
 med. fac.
 parab. ad
 Sasonem
 cap. 20.

lib. 3. de
 med. fac.
 p. 26.
 cap. 18.

cap. 37. 68
 cap. 242.

dissolutum, & linguæ illitum, statim sermonem restituere aiunt. Pro loquela impedita quidam succum origani auribus infundunt; modicum olei ex chalcantio cum pauca aqua rosacea potum, sermonem amissum restituit, succus rutæ syluestris naribus sæpè infusus, deperditam loquellam reuocat, idem pollet succus betonicæ exhibitus, & dictamum ex vino sumptum, laudant, & ocymum, & rutam, & multa alia: quibus omiſſis, Deo Optimo Maximo gratias agimus, qui ut cæptum, ad eius honorem, & proximi vtilitatem, laborem hunc perficere possemus, vires suppeditauit.

*Psal. 113. Non nobis Domine, non nobis, sed
nomini tuo da gloriam.*

Finis Libri secundi.

PRO MAGNifico,
ET EXCELLENTI DO-
MINO, N. LOCVM-
TENENTE.

VAMVVS Medici officium sit, omnibus arte medica egentibus humaniter succurrere, illistamē præcipuè studium suum nauare debet, qui vitæ, morumque præstantia alios antecellunt, & reipublicæ vtiliores sint, præsertim, vt integrè illad munus obire possint, in quo & multis prodesse valent; ea propter, cum Magnifico, & Excellenti Viro, moribus integerrimo, sapientia, doctrinaque præstantissimo, aliis præesse, ac ius dicere, frequenter contingat, munerique suo minimè, vel maxima cum difficultate satisfacere possit, cum vocem imminutam valdè, & rauedine affectā habeat, exoptās ab hac molesta affectione curari, & quænam sint opportuna remedia, pro hoc difficili malo profligando, à me scire; non potui, pro mea in eum obseruantia, desiderioque rem gratam ei faciendi, & vt publicæ vtilitati consuleretur, voluntati suæ, non morem gerere, & quid hac in re prodesse possẽm, periculum facere; cum autem morbi curationem, illius, & caussarum morbum procreantium cognitio præcedere debeat, semper, si cum ratione, & tutò curari habet, cum affectio sit satis superque aperta in ea indaganda,

non est quod sim sollicitus, sed quam plurimis causis, dumtaxat à qua causa ortum duxerit, scire studendum, cum ab internis, tum externis excitari consueuerit; nullam autem procaratiticam causam morbum prægressam fuisse, ab eo perbellè didici, & à sola interna principium, & augmentum sumpsisse cognoui; ex quadam enim febre continua maligna, ac diuturna, ex qua multis abhinc mensibus, in vitæ maximum discrimen incidit, labefactatæ fuerunt partes principes, & præcipuè cerebrum, quod cum præinopia caloris, & illo etiam à nimia humiditate, qua ab ortu abundauit obruto, propriam alimentum, ægrè, ac diminutè concoqueret, humiditatemque excellentem minimè absumere posset, multa superuacaneorum succorum copia, in capite fuit collecta, ex qua virtus expultrix irritata, & natura sagax de principis partis incolumitate sollicita ad infernas partes detrusit, inter quas cum organa uocalia essent ab ortu fortasse, vel ex morbo progresso satis debilia, & membro mandanti valde proxima, facilius irruentes desubtus humores recepit, à quibus superficies laryngis madefacta, vox raucedine est affecta, cum ictus exufflationis retundatur, ex quo sonus ille raucus efficitur, neque dubitandum est, & neruos præcipuè recurrentes, dictos ex continua, ac longa fluxione, morboque antea cto refrigeratos esse, & aliqua ex parte obstructos, cuius ratione cū conueniens copia spirituum, ad uocalia instrumenta amplius non transmitteretur, non est mi-

rum, si etiam vox valde sit imminuta; Defluxus verò iste, absque controuersia, fit ex pituita frigidiori, sicut ex excretis est manifestum, nec non ratione consentaneum, à frigido enim, & humido cerebro, nisi succus iisdem qualitatibus præditus emanare potest, si effectus suis causis equiparari debent; præterea cum affectus sit diuturnus, vt iam per annos ferè exordium habuerit, non potest causa illius esse non frigida, vt est docta Hipp. sententia in 6. Epid. In Cranone dolores antiqui frigidi, recētes calidi, & licet nullus dolor adsit, vel adfuerit in nobili Iurisconsulto locumtenente, veritatem tamen sortitur hæc sententia, etiam de his dispositionibus, quæ aptæ sunt dolorem facere, vt doctè exposuit Galenus, lib. 2. aph. Hic igitur humor frigidus, & humidus, cum sit in multa copia, minimè in his partibus generari licet iudicare, sed in capite, quod antiquiores medici pituitosi humoris sedem, & artem nuncupabant, descendere arbitrandum est; cerebrum enim, quod ab ortu in Excellēti Viro est humidum, nimis quam conueniat, humidius etiam redditur ob studia, & labores, atq; assiduas sollicitudines, quibus deditus absque yllō aëris, locorum, ac ciborū delectu, traducere cogitur, in toto enim ipsius corpore, particularim verò in ventriculo, multa excremeta cruda colliguntur, ex quibus cerebri humiditates, auctæ destillationes magis copiosæ, ac deteriores fiunt, quæ inter alia damna potissimū vocem lædāt. Quid autem sit sperandum in hoc negotio, vt verum ingenue fatear

sic. 1. 1. 8.

com. 6.

fatear

fatear, difficillimum, ne dicam impossibile fore ego existimo, ut amissa iam pro parte vox restituatur, claraque reddatur, quia affectio est antiqua, & firmas admodum iecit radices, raucedines enim transacto sexto, vel duodecimo ad summum mense, vix curam, vel curationem non admittere, experientia comprobatum est; auget autem difficultatem, cum non vno dumtaxat vitio, verum duobus vox ipsa laboret, eius enim actio non solum est deprauata, sed etiam imminuta, & duo morbi simul eandem partem obsidentes difficiliter curentur, quam unus tantum, imbecillitatem enim insignem partis affectæ, & causæ magnitudinem ostendunt; sed quamvis difficilis, dubiaque sit curatio, ab ea tamen abstinere non debet, cum sit in ætate, adhuc ferè iuuenili constitutus, in qua ob virium fortitudinem validiora remedia admoueri possent, in proximoque sit tempus valde opportunum, ad contumaciores etiam morbos depellendos. Ad medica autem auxilia, quamprimum confugere debet, non eo consilio dumtaxat, ut à præsentia affectione sanetur: verum etiam à deteriori lapsu, grauiori- que morbo præseruetur; nisi enim causæ affectus procreantes saltem imminuantur, imminet periculum, ne imposteriorum vox magis rauca euadat, & penitus deficiat, cum enim larynx, ut memoriæ prodidit Galenus ab iis, quæ à capi- *de san.*
te decidunt, madefiat, principio quidem rauca *tuen.*
fit vox, procedente tempore pauca, & si longius procedat malum, tota aufertur. Ea propter si vox restitui, claraque reddi debet,

primum oportet humores vocalium iustrumētorū penitus absumere, omniq; opera niti, ne alii humores, à capite ad eam partem cōfluant, quod facillè obtineri poterit, si pituita in capite cumulata euacuetur, alioque euocetur, nec non prohibearur, ne denuò alia progignatur, idque fiet cerebrum exiccando, & moderatè calefaciendo, si quæ crudiores ventriculi exhalationes sursum attolli consueuere, intercipientur; Quoniam verò ista minimè consequi possumus, nisi vniuersum corpus prius expurgatum fuerit, vniuersalia etenim particularibus præmitti debent, ideò primo loco cogitandum erit, de totius corporis euacuatione, ita vt pro abolenda hac difficili affectione, hæ sint indicationes, in ordine executionis proponendæ, corporis totius, moxque capitis euacuatio, humoris infixi, in organis vocalibus attenuatio, inciso, ac resolutio, capitisq; nec non ventriculi roboratio, ad quæ exequenda, valdè necessariū est, tempus opportunum eligere, quod erit proximū ver, & ipsius principium, cum ratione causlæ morbificæ, tum ratione longioris curationis; cum enim ineunte verè humores frigidi magis abundant, tunc etiam educi debent, vt est Galeni sententia, cumque curatio pro contumaci morbo profligandò, diu sit protrahenda, & cum calidis perficienda ratione iecoris, vniuersique corporis calidioris, tempus calidum cauere debemus. Cum itaque euacuatio totius corporis, primo loco sit instituenda, cum humor exuberans sit frigidus, & cras-

*lib. quos,
quando,
etc.*

crassus, & in penitiori, ac frigido membro iniectus, à similique transmissus, hæc nobis patefaciunt, & qualitatem, & robur medicamentorum, quæ administrari debent; qualitatem enim habemus ab humore, robur verò à loco affecto, pro quibus administrandis talis ordo seruari debet, vt primo loco alius leniatur hoc medicamento:

℞. Elect. lenitiui,

Flor. cassiæ nouiter tract. an. ʒ. s.

Specierum Hyeræ simp. ʒ. ij. s.

Misc. & cum sacch. f. Bolus, vel loco illius,

℞. Mellis rosa. solut. ʒ. v.

& cum decoct. cord. quantum sat est, paretur potio, à qua mox humores præparentur subscripto syrupo.

℞. Oxymel s.

Meilis rosati colat.

Syrup. de liquiritia,

Syrup. de succo betonicæ nemoralis an. ʒ. s.

Decoct. capillorū veneris, betonicæ nemoral.

Cicorii,

Beglossæ ʒ. iiij. Misc.

quem post quā per aliquot dies, vt moris est, acciperit, humores præparati educantur hoc pharmaco.

℞. Mel. ros. solut. ʒ. iiij.

Elect. de dactylis ʒ. ij. s.

& cum suprascripta decoctione fiat potus, vel:

℞. Diacatholicon,

Flor. cassiæ an. ʒ. s.

Agar.troc.3.i.

Diaphæniconis 3.i.s.

& cum saccharo fiat bolus in diluculo assu-
mendus.

Peraçta hac leuiori vniuersi corporis euacua-
tione, caput peculiariter erit expurgandum, non
quidem per apophlegmatismata, traherent enim
humores ad partem affectã, sed per errhina, quæ
à principio leuia esse debent, ne imbecillo capiti
vim inferant, humoresque diminutè, vel parum
concoctos exagitet, quale esset subsequens à me
experientia comprobatum.

℥. Aquæ stillatiuæ maluarum ʒ.iiij.

Aceti scyllitici ʒ.iiij.

huius portiunculam singulo die per horam, vel
alteram etiam per nares attrahat non semel, sed
etiam bis, prout erit opus. Quæ autem ab aliis lau-
dantur, sunt succus Betæ, succus radic. cyclaminis,
succus betonicæ, amaraci, vel aquæ eorum vi ignis
elicitæ, si cum aliquo leniente medicamento eo-
rum vis refringatur, vt est decoctum Camomil-
læ, aqua hordei, aqua violarum, vel etiam aqua
simplex tepida, post vsum verò nasalium, si nimia
mordicatio subsequeretur, foueatur locus cum a-
liquo ex iam scriptis lenientibus tepido, vel lacte
similiter tepido. His præmissis, cogitandum erit
de Arteriæ medicamentis, quæ ore accepta, vel
sub lingua retenta, & peculiariter Hyppoglotti-
dis nuncupantur asperæ arteriæ, summum id quod
ipsum defluit, suscipiat, quæ pharmaca crassitiem,
ac visciditatem humorum fluxorum incidere, ac

attenua-

attenuare debent, vt per hæc resolutioni, & euacuationi præparentur. idcò vsus succi liquiritiæ, seu eius syrups. succi brassicæ cum melle loch sanum, & expertû loch de pino idoneus esset, vel subsequētis à me inquam plurimis experti, quod

℞. Succi brassicæ depurati ʒ.ij.

Penidiarum ʒ.i.

Oximelis simp. quantum satis est.

Misc. & fiat Eclegma, quo sæpè lambendo vtatur.

Hęc verò ex industria adhiberi debent, ne tussis excitetur, fiet autem si supinus cubet, vt docuit Galenus. Interim dum hæc administrantur, humores exuberantes rursus veniunt præparandi, cum his quæ magis habent insignem facultatem attenuandi, & incidendi, vt est sequēs potio:

*4. meth.
Orta de
cōp. med.
loc.*

℞. Liquiritiæ expurgatæ & incisæ ʒ.ij.

Caricarum ping. n. iij.

Fol. hyssopi,

Betonicæ,

Flor. stœcadis an. m. i.

Cicoreæ,

Boraginis an. m. s.

Misc. & fiat decoctio ex arte, cuius per columnam transfusi ℞. ʒ. iij.

Syr. de stœcade,

De Betonica,

De liquiritia,

Oximelis s. an. ʒ. s.

Misc. quæ potione nonnullis diebus accepta, medici præsentis iudicio exhibeantur, catapotia de

agarico, aggregatiuaq; simul ad ℥.iiij. cum melle
ros. sol. refecta, vel

℥. Decoctionis cordialis ℥.iiij.

Agarici tritic. ℥.iiij.

Infundatur ex arte, & facta fortè expressione,
adde

Mellis ros. solutiui ℥.iiij.

Diaphæniconis ℥.ij.

& in potu exhibeatut summo mane.

Qua facta euacuatione, ad magis valida voca-
lia erit confugiendum, quo humor inhærens in
aspera arteria, & eius summo absumatur, vt est
supra scriptum lintuariū, ex succo Brassicæ, & pe-
nidiis paratū, si loco oximellis s. oximel. scylliticū
substituatur, & subscripta decoctio in multis cō-
cionatoribus branco laborantib. ex vsu à me in-
uenta.

℥. Ordei optimi cum cortice,

Passarum enucl. an. ℥.i.

Liquiritiæ mundæ, & incitæ ℥.ij.

Caricatum ping. num. vi.

Capillorum Veneris,

Hyslopi an. m. s.

Sem. Brassicæ ℥.ij.

Pinearum recentium ℥.s.

fiat omnium decoctio in aqua fontis, quantū sa-
tis est ex arte, & pro qualibus libra decocti colo-
transfusi adde mellis despumati ℥. i. zucchini
candi ℥.s. quo sepe, ac sepius vtatur, vt scriptū est.

Peracta secunda euacuatione, pro deriuatione
humoris, à membro tum madate, tum recipien-

te, laudo fonticulum paratum in brachio sinistro, & se tamen collo infixum, vel si minus tormentum velit pati, alterum fonticulum, ferro candenti in Inio adhibitum, ex hac enim continuata euacuatione, potest sperare partis læsæ insignè alleuamentum; & quoniam ista parum prodesse possent, nisi membrum primario affectum, mandansque simul exciccetur, atque corroboretur, ideò completà prima euacuatione, ventriculus cum oleo masticino, de spica, ac de absinthio etic fouendus, & corrigendus, si tamen prius cū guttulis duabus; vel tribus elisir; vel aquæ ardentis madesiat ad penètrationem olei, & post alteram purgationem cum oleo, ex destillatione anisolorum, vel ex caryophyllis, vel ex nuce myristica; aut ex opobalsamo seiunctim; vel duobus simul mixtis. Pro cerebri corroboratione; & exciccatione ex communi vsu laudantur condita ex beronica, salvia, rore marino, & alià eius generis, antidota etiam magna, theriaca nempè, & mithridatica, sed mihi commendatur magis decoctum sarzæ periliæ vna cum Indica illa radice, quæ sassafras vocatur, si per quadraginta, vel triginta dies saltè exhibeatur, quod in assumendis illis humiditatibus cerebro ventriculoque robortando plurimum valere experientia quotidiana docet, igitur:

℞. sarzæ periliæ, vino albo ablute ꝑ.iiij:

Radicis sassafras, recentis in minutas

partes incisæ. ꝑ. v.

Aquæ fontis claræ. lib. xij

K

Infundantur per horas 15. ex arte, deinde permittantur decoqui, quousque absumpta sit tertia pars, quam decoctionē in primis tribus, vel quattuor diebus semel tantum, postea verò bis in die assumat, sed vesperi in minori quantitate, & simul sudor quantum fieri potest, sine tamen violentia prouocetur, quantam enim vim sudores habeant ad absumendas omnes fluxiones, vnde excellentis viri affectio originem ducit, omnibus compertum est, ideò in hac medicatione quanto diutius persistetur, tanto magis quod optamus, illi euenturū esse spero, præsertim si quarto quoque die caput abluatur cum lixiuio, in quo decocta sint stœcas, camomilla, cortex citri, & agaricum, & in ablutione lixiuium cadat suprâ caput ab alto, & perseueret in hac capitis lotionē quousque decoctum assumit, vel etiam paulò plus si placet. Quod si omnibus his ritè adhibitis pristinam salubritatem non reciperet, tunc non improbarē stillicidia aquarū thermalium supra futuram coronalem dictam per viginti quinque ad minus, vel ad triginta dies administrata, & inter alia lucētia mihi sūm opere cōmédantur, ex quorum vsu etiam nonnulli testantur vocem recuperasse. Quò ad victus rationem, quam illi ab aliis medicis pluries præscriptam esse scio; duo aut tria dumtaxat indicasse sufficiat, clamorem nempe vociferationemque, in qua ratione officii sæpissimè, erumpit, sicut & caput aëri intemperato diu, ac frequenter exponere non modicum toti curationi obesse posse, & ideò operam dare debet,

debet, vt parum, ac placidè loquatur, & potissimum sumpto cibo, ne guttur excellenti motu calefactus, ac imbecillior factus magis attrahat, fusaque in cerebro pituita præceps ad eum decidat, nec non ab aëre humido, ac frigido, ventosoque quantum fieri potest, caueat; prætereà parum potare semper, ac parcè cænare adnitatur, nec vnquam post assumptum cibum legat; aut scribat. At hæc sunt, quæ habui scribenda, pro restituenda, ac corrigenda voce Excellentis Viri, cui Deus Optimus Max. optata concedat.

*Baptista Codronchius Medicus
Imolensis.*

**BAPTISTAE
CODRONCHII PHI-
LOSOPHI, AC MEDICI IMO-
LENSIS, METHODVS TESTI-
ficandi, in quibusuis casibus me-
dicis oblati:**

*IN QVA NON NVLLAE DIF-
ficillimæ, ac pulcherrimæ quæstiones expli-
cantur, & formulæ quædam testationum
proponuntur.*

Opusculum non modo neotericis medicis,
sed & Iurisperitis, ac Iudicibus,
plurimum ex vſu.

INDEX CAPITVM

- Q**ua ratione morbū simulantes sunt à medico
deprehendendi, & quinam sint morbi, quos
potissimum fingere solent cap. 1.
- A**egrotantes acuto precipuè morbo, in custodia po-
sitos, non nisi maxima cum difficultate, ipsorum-
que salutis discrimine, curari posse 2
- T**raditur primo methodus uniuersalis testificandi cū
in aegrotantibus, tum in vulneratis, secundo par-
ticularis in aegrotantibus, ubi quot in eorum pro-
gnostico attendenda sint, patet, ac de morborum
generibus, quantitate, ac qualitate, nec notū de si-
gnis salubribus, ac exitiabilibus agitur 3
- Q**uam ratione de vulnerato testificandum sit,
ubi de signis, ac iudiciis vutnerum agitur 4
- Q**uibus notis vulnera à venenatis armis illata, vel
veneno infecta dignoscantur 5
- M**ortis, ac symptomatum repentinus euentus, an
veneno exhibitō, vel corruptioni humorum sit
ascribendus, ubi de signis venenorum in genere,
& in specie tractatur, ac de signis mortis ex ve-
neno 6
- V**enena dare, vel vendere prohiberi, qua enume-
rantur 7
- V**irum qualibet veneni quantitas hominem iugu-
lare possit 8
- D**e pubertate, ac signis pubertatis 9
- D**e iis qui concumbere non possunt, ac de causis

INDEX CAPITVM.

<i>Virginem incorruptam esse, quibus possit depravandi</i>	11
<i>Quibus signis mulier gravida dignoscatur</i>	12
<i>Virum medicus cognoscere possit mulierem partum abegisse, ac de medicamentis abortivis</i>	13
<i>Virum mulier post decimum mensem parere possit, et partus ille sit legitimus</i>	14
<i>Nonimestris partus mulieris, qua viro defuncto post paucos dies alii nupsit, cuius sit cōsensus</i>	15
<i>Quasdam mulieres quinquagenarias concipere posse probatur</i>	16
<i>Dissimilitudo nati ad parentes, an sit sufficiens argumentum adulterii, ex quo de causis similitudinis, ac dissimilitudinis filiorum cum genitoribus agitur</i>	17
<i>Formula quadam testimoniorum</i>	18

AD ME.

AD METHODVM
TESTIFICANDI, BAPTISTÆ
CODRONCHII MED.

Præfatio,

VAMVIS *artis medica digni-
tatem, ac præstantiam, vetusta-
tis, originisque splendor, consti-
tuētium claritudo, professorum
excellētia, varia, ac multiplex rerum arca-
narum cognitio, subiecti nobilitas, finisque uti-
litas, satis superque patefaciant, illud tamen
auget non leui argumento medicina glriam;
quod & Casarearum legū maiestas, & pontifi-
ciarum auctoritas sese vltro medicorum iudi-
cio submittant, velut in quæstionibus puberta-
tum, partuum, ac veneficiorum. Item in quæ-
stionibus aliquot ad matrimonium faciētibus,
& multis aliis, agitur de capite hominis, & iu-
dicis sententia pendet ex medici præiudicio:
summi Potificis pietas si quid indulget, in non-
nullis non aliter indulget, nisi medicorum ac-
cedat calculus. Diuus etiam Augustinus ex
medicorum consilio fieri iubet, quod faciendum
est, etiam si nobis agrotus.*

P R Æ F A T I O .

*in tot seriis, ac grauibus rebus iudicium medicorum exquiratur, nunquam probare potui illos, qui sententiam suam vulgari idiomate sine arte, eisdemque verbis semper scriptis tradunt, id enim medicinae amplitudini derogare videtur, quæ cum facile cæteris artibus præstet, vi-
lior tamen tabellionum arte efficitur, cuius artifices instrumenta, ac publicas alias, priuataeque scripturas latino sermone ex iuris regulis conficiunt; Cum autem à nemine, quantum ego scio, hucusque literis tradita sit methodus, seu ratio apud iudicem, in qualibet occasione oblata opinionem suam in scriptis proferendi, libenter ipse hanc provinciam suscepi, ut iunioribus medicis, (doctis enim, & in arte versatis isthæc non scribuntur,) aliquid pro virili mea prodesse possim; & quoniam varia est in dicendo restium ratio, propter euentuum diuersitatem, de quibus suis locis verba faciam, prius comunem, certamque proponendi, ac iudicandi methodum circa egrotantes, ac vulneratos aperiam, quam quisque in omni proposito casu ante oculos habeat, vix fieri poterit, ut in errarem ducatur, & ut facilius iuniores medici finem propositum assequi possint, & in particularibus exerceri, quadam exempla proponam aliquorum euen-*

tuum

P R Æ F A T I O.

tuum, in quibus testificari mihi contigit, ad quorum præscriptum facillimè, ac pro artis dignitate in casibus proponendis, ni fallor, satisfacere poterunt. si tamen prius, qua ratione morbum simulantes sint cognoscendi, & agrotantes in custodia positos, nõ nisi maxima cum difficultate, eorumq; discrimine curare posse, explicauero; spero enim hac leui mea industria, non solum tyronibus in medicina, verum etiam causarum disceptatoribus aliquid profuturum esse, qui iudices multa cognoscent, ut non leui negotio à medicis, qui aliis indulgere, salutis suæ immemores, student, decipi possint, & ex veritate indicare; quod si res ipsa à me, ut erat opus, non fuerit perfectè, & exactè pertractata, strata tamen erit aliis via meliora inueniendi, ac luculentius explendi.

Qua ratione morbum simulantes sint à medico deprehendendi, & quanam sint morbi, quos potissimum fingere solent.

C A P. I.

QVI in carceribus coniecti, vel in iudicium vocati sunt, ut è custodia eximatur, vel tormenta, aut iudicium effugiant, aut differat, nonnunquam morbum aliquem simulare consueverunt, & vocatos medicos ad curationem, vel ut testimonium dicat, facili negotio cum eorum dedecore, ac periculo rei familiaris, vel alterius dispendii decipere, aliqui enim animi deliquio, seu syncopi, alii apoplexia, vel si sint mulieres, utori præfocatione captas se esse fingunt, nam vinculis ita arctè brachia constringunt, ut pulsus ad tactum non percipiatur, vel vix percipiatur, & si etiam leuiter pungantur, aut vellicentur aures, perferunt, & altius vocati non respondent, medicus ergo accersitus, interrogare debet, an speciem gerens animæ defectionis, alimento diu caruerit, si sanguinis copiosa euacuatio ex aliqua parte præcesserit, si alui fluor aliquis, vel vomitus immodicus, vel sudor, vel etiam vrinæ, aut si morbus aliquis antegressus sit, si in loco calidissimo, vel aliqua praua qualitate affecto, si sit pusillanimis non assuetus perturbationibus,

| ac mo-

ac molestiis agitari, & si timore valido, vel multa mœstitia affectus sit; & quoniam ministri domestici potissimum in his casibus multa falsa referre possunt, vt simulatum morbum medicus pro vero arbitretur, ideò ipse alia debet animaduertere, & primo si brachia vinculis intenta non sint, si extrema sint frigida, vel etiam in sudorem frigidum prorumpentia, & præcipuè caput, facies, & collum, & si pulsus sint insensiles formicantes vocati, vel exigui plurimum, languidi, & inæquales, vel etiam intermittentes, si debilis sit respiratio, vel etiam frigida, si flos omnis faciei abierit, vel etiam si fortè excrementa exierint, hæc enim signa, vel omnia, vel aliqua illorum adsint, manifestè indicabunt, captiuum, seu alium, animi deliquium non simulare; Quod si apopletici speciem referat captiuus, vel quiuis alius, cum simulantes morbum, motus, ac sensus earentiam, stertoremq; etiam fingere possint, & tanquam mortui, & oculis clausis instar dormientium decumbere, ac respirationem cohibere, ita vt verè attoniti videantur, vt medicus deprehendere possit, an simulet, proponere, ac parare debet validiora remedia, clysteres, medicamenta, sectiones, ac vstiones, quod si non respiscat, digitos contorqueat, & acubus ipsum altius perforet; hac enim ratione, vel simulantem, vel agrotantem cognoscat, sicut & mulierem fingentem vteri strangulationem eadem arte deprehendere poterit: Nonnulli

dolorem in aliqua parte simulare possunt, ut in-
gens, fereque intolerabilis esse videatur, quos
cum ex medicinalis experientiae notionibus, tum
ex solertia, vel prudentia cognoscere licet, medi-
cæ experientiae opus erit, scire, quæ victus ratio in
sex rebus non naturalibus vocatis præcesserit, ex
qua dolorem illum generari minimè potuisse,
coniectari poterit, eo quod morbum leuius fe-
rant, indicium ficti doloris sumere licet; accidit
enim sæpe, ut scribit Galenus in libro huius ar-
gumenti, quod in alium se, aliumque habitum il-
li qui verè laborant, magnitudine videlicet agita-
ti, transiunt; præterea si reuera morbo vehe-
menti premantur, quoduis perpeti auxilium pa-
tati sunt, efflagitantque ipsi medicos, ut agant
quidquid illis lubet, ut quo affectus ipse abolea-
tur; sin verò leuiter, penitus non dolent, huius-
modi auxilia respuunt, neque longiora ieiunia,
neque mordacium pharmacorum oblationem
ferentes, quæ sola quidem cum grauius se labo-
rare dicunt, huiusmodi dispositionibus conferre,
illis affirmate oportet, tandem ex virium langu-
ditate, extremorum refrigeratione, faciei pallore,
interdum ex frigido sudore, pulsumque inæqua-
litate, paruitate, & obscuritate, nec non ex recta
ægrorantis, de specie doloris, interrogatione, faci-
le ipsos reuera ægrotantes esse, deprehendere li-
cet; Aliqui sunt, qui varios tumores, seu tumefa-
ctiones, bullas, & ulcera per pharmaca extrinse-
cus apposita ex industria excitare sciunt, lacte
enim tichymali, vel aqua cantharidum, vel deco-
ctionis

ctionis crabronum, aut vesparum cute abluta, sic tumescit locus, vt alicuius ægritudinis suspicionem ingerat, sed absque dolore, & hac fraude vteri gestatione callidæ mulieres simulare sciunt; melle anacardino, vel flamula Iouis, ac consimilibus proluta cute excitant; Turbith cõt ufo ebullito, ac etiam taspia tumores inducunt, puluere taxi adeò cutem vlcerant, vt miserabiles, ac ferè deplorati homines appareant: bullæ tamen, ac tumores ab appositis medicamentis excitati facili negotio sanantur, etiam solis admotis refrigerantibus, & plagæ cum succo populi, vel vngueto populeo, secus verò de his, quæ spontè natura à multitudine humorum, vel mala qualitate irritata extra propellete consueuit; simulata item vteri gerentia ex tactu ipso percipitur, eo quod extuberantia sit laxa, lenis, & inæqualis; fit persæpè, vt delirate nonnulli, desipereque simulèt; quos ex præcedentibus causis, ex habitu simulantis, & ex priuatione notarum delirii, ac melancholiæ leui negotio deprehenduntur; Alii sulfitu sulphuris, vel alterius rei facie decolorata, vrinaque ex croco, vel rhabarbaro, vel cassia, aut alio cibo, vel medicamento immutata, ictericos se fingunt, sed abluta facie, præsertim cum aqua aliqua abstergente, & aliis inspectis vrinis, fraus facillimè detegitur: Quod si captiui pro vitanda tortura, aliisve tormentis, proponant enteroceles, epiplocles, luxationes, ossium fracturas, tumores præter naturam excitatos, cum hi morbi per se manifesti, ac in propatulo sint, absque ali-

quo negotio medicus cognoscere poterit ex ipsa inspectione, an vera loquantur, & quæ discrimina ex tortura, aliisque cruciatibus subire possint, sententiam ferre.

Ægrotantes acuto præcipuè morbo in custodia positos non nisi maxima cum difficultate, ipsorumque salutis discrimine, curari posse.

C A P. II.

CUM ad ægrotantium curationem non sufficiat medicum officio suo fungi, sed opus sit, & ægrum, ac ministros, cæteraque exteriora rectè disponi, ut ab Hippocrate monumentis literarum traditum est, ægrotantes enim inter cætera mœstitiam, timorem, ac sollicitudinem abigere debent, tristiumque rerum cogitationes, aut recordationem, cum animi perturbationes, ac passiones corpus alterent, & à naturali statu evertant, nec nõ si immodicæ sint, perditum eant, cum autem infirmi si in carceribus detineantur, perpetuo his malis animi accidentibus vexentur, & potissimum cum domesticorum obsequiis carere considerent, ut morbus foueatur, in diesque augeatur, rationi consentaneum est. *li. 6. epid.* Ii, qui ad sunt ægrotanti, teste eodem Hippocrate, debent esse ægro grati, assidui, officiosi, ac mites, custodes tamen carcerum ut plurimum sunt morosi, desides, immanes, & ægrotantibus valdè infensi, nec quæ mandantur, subministrant, vel subministrare

nistrare sciunt; Quæ ad victum parantur debent esse munda, nitida, probe instructa, excultra, & egrograta, quæ quidem in carceribus minimè haberi possunt; Aer æstate, & in calidis morbis debet esse nitidus, frigidus, purus, & odoratus, hyeme vero ac in morbis frigidis calidus, cubiculūque multo igne ex lignis odoratis accenso, calidius, odoratiusque reddi debet, præsertim si imbrifera, vdaque hyemis conditio fuerit, multumque refert, si aer cubiculorum, ac domorum aliquantisper aperta aliqua fenestra expurgetur, vt omnis putredo vitetur, vel facta non augeatur, & aucta maligna fiat, carcerum tamen aer ferè semper est obscurus, impurus, graueolens, ac multis inquinamentis refertus, quin nec expurgari, nec calefieri potest: Accedit quod carcerum strepitus sunt diu, noctuque frequentes, ratione quorum nec somnum capere statutis horis, nec quiescere ægrotantes possint, quo fit vt valdè lædantur, & si qua crisis futura sit, impediatur; statuendum ergo est, infirmos in custodia positos, nisi maxima cum difficultate, eorumque vitæ periculo curari non posse, quidquid enim erroris in ægrotantibus committitur, est in causa, vt restatur Galenus, vt vel serius morbus solvatur, vel certius mors aduentet.

Traditur primo methodus uniuersalis testificandi; cum in egrotantibus, tum in vulneratis, secundo particularis in egrotantibus, ubi quot in eorum prognostico attendenda sint, patet, ac de morborum generibus, quantitate, ac qualitate, nec non de signis salubribus, ac exitalibus agitur.

C A P. I I I.

Quamplures, ac fere innumeri sunt euētūs, quos vtriusque Iurisconsulti, & præsertim cautiaram disceptatores ad medicos deferunt, potissimum tamen ægrotantium, ac vulneratorum, de quorum exitu sententiam suam ferre debent, an salubri, vel lethali morbo breui, vel diuturno laborent, & si in carceres coniecti, vel in ius vocati, è carceribus emittendi sint, aut domi continendi, donec sanitati restituantur; medicus itaque, qui de morbo aliquo, vel vulnere sententiam suam religiosè testificari debet, antè omnia animum ab omni affectione; perturbationeque liberum, vacuumq; habere eum oportet, & veritatem sectando, mendacium odio profsequi, ideo requisitus à iudice, qui iuxta formam, vel ordinem iuris interrogat, veritatem dicere debet, qualibet vtilitate, vel ratione specie boni, vel honesti postposita; nemo enim debet pro tuendo corpore, vel re familiari alterius, aut etiã suæ conseruandæ caussa animam suam perdere, & ne minima quidem labe conspergere, vt etiam in meo volumine de Christiana, ac tuta medendi
ratione

tatione à me fuit scriptum; Quod si de ægrotante aliquo testimonium perhibere medicū oporteat prius diuino implorato auxilio, eum inuisisse, deinde affectus vna cum suis symptomatibus, dies morbi, ac restificationis, adhibita, vel adhibenda remedia, si opus erit, explicari debet, post qualitatem, & vitæ morbi, eiusque speciem, mox ægrotantis temperamentum, habitum, ætatem, ac vires, anni tempus, regionem, antea actam victus rationem, ac vitæ institutum animaduertente, vt secundum artis decreta decernere possit; & quoniam consueuerunt iudices in quibusdam casibus exigere medicorum iudicia iuramento roborata, & ex consilio magis peritorum, reuocare sententias latas ex opinione minus peritorum, ideo medicus cautus esse debet, vt iudicij sui, ac credulitatis, vt aiunt, non autem veritatis iuramentum præstet, & semper sententiæ magis peritorum se subiiciat, cum medicina sit ars coniecturalis, & in errorem facillimè quisque medicus ob varios euentus labi possit; si tamen ea, quæ supra dixi, & quæ inferius scribam, medicus perpendat, non longè à scopo aberrabit, eorū enim, qui sunt valentibus viribus, robusto corpore, atque animo fortes, plerūque ex magnis, ac lethalis morbis euadere solent, cum nonnunquam ex paruis, ac salutaribus, qui imbecilliores sunt corpore, viribus infirmis, animique deiecti, præter expectationem, diem suum obeant: Quanto magis morbi sunt naturæ ægrotantis similes, aut eius ætati, aut eius habitui, aut anni tēpori, tanto

minus dispendii adest, & tanto facilius infirmi sanantur, morbi enim, vt docuit Hippocrates, qui temperamento ægrotantium, cum sani sunt, propinquunt, facilius, ac citius soluuntur, qui vero multum distant à natura ægrotorum difficilius, ac tardius curationem admittunt, & idem de ætate, ac cæteris relatis est dicendum; nam cum morbus cum nullo horum congruit, tunc magis periclitatur ægri, calidæ enim naturæ, vt asserit Galenus, & ætati, & habitui, & tempori, & anni cõstitutioni, ac regioni morbi calidiores sunt congruentes, frigidioribus verò frigidiores, eadem ratione & siccioribus, sicciores, & humidiores, humidioribus, prætereà, vt dixi, locus, consuetudo, victus ratio, ac vitæ institutum attendenda sunt, quidam enim morbi in quibusdam locis ita sunt frequentes, vt illorum generatio sit indigenis congenita, minusque habeant, tãquam familiares, discriminis, teste eodem Galeno, & qui ægrotantes proni iacent, cum per bonam valetudinem sic cubare nõ consueuerint, aut delirium, aut dolorem ventris significant, ex victus quoque ratione quem æger seruauit, possumus coniecere, & de morbo, ac de humorum quantitate, ac qualitate, an calidi, vel frigidi, benigni, aut prauis exuberent, si vitæ institutum etiam perpendamus, eadem coniecere poterimus, ex diuersitate enim artium, ac studiorum varii, & succi, & morbi procreantur: Animaduertere potissimum medicus debet morbi speciem, magnitudinem, & morem; speciem vtrum sit de genere acutorum,

vel

a. aph. 34.

com. 34.

*3. in 1. e-
psid. sex. 1.*

vel peracutorum, vel diuturnorum, vt si de genere acutorum, vel peracutorum, an eorum qui exquisite, ac simpliciter, vel eorum qui non exacte acuti, vel peracuti sunt, & si sint cum febre, an sine febre, & adhuc si de genere acutorum, an ex his, qui ex delapsu, seu ex decidentia nuncupantur; & cum morbi acuti, ac peracuti ex natura, ac motu præsertim, & non ex tempore tantum præfiniantur ex Galeno, hi enim propter morus velocitatem, & symptomatum sæuitiem periculosi existant, ideò considerandum est, an motus sit celer, quoniam sic erunt de genere acutorum, an lentus, & segnis, & ita nõ erant inter acutos numerandi, quamuis intra terminum acutorum finiant, morbi enim, qui breui terminantur tempore, non autem celeriter mouentur, breui temporis morbi à græcis brachichronii; & non acuti appellantur, acuti enim omnes breues sunt, sed nõ omnes breues acuti sunt, nouisse autem multum refert has morborum species, vt de termino eorum prælagire possit medicus, & rectam, conuenientemque victus rationem præscribere; Morbi verò acuti cum febre ex Hippocrate sunt pleuritis, peripneumonia, phrenitis, lethargus, febris ardens, & omnes alii, qui similem habent naturam cum prædictis, & illos sequuntur, quibus Auenicena addit tertianam exquisitam continuam, ac febrem continetam, ratione quarum febrium continuarum, hi morbi mortem afferre solent: acuti sine febre ex Galeno sunt conuulsio, tetanus, & apoplexia, peracuti verò angina synanche

*lib. 2. de
diab.
doctr. c. 12.*

*lib. 1. acut.
tex. 8.*

*t. 4. tr. 5.
cap. 4.*

*1. prog.
coru. 25.*

r. aph.
com. 12.

cap. 6.

dicta, iuxta angina cypanche nuncupata, cholera, ac distensio neruorum tetanus dicta; inter diuturnos numeratur aqua intercus, melancholia, suppuratio, tabes, ac per similes: Insuper considerandum est, an morbus sit paruus, ac debilis, vel magnus seu vehemens, ac validus, vel grauis dictus: magnus quidem est, quoniam corpus vehementer affligit, & infestat, & vim magnam obtinet, id quod accidit tribus potissimum de causis, quod scilicet in nobili, ac præstanti aliqua parte consistat, quod (uaprè natura, & propter suam essentiam sit magnus, vel quia cacoethes, siue malignus sit ex lib. 4. meth. medendi, vel quod aliis verbis explicauit lib. 7. methodi ex læsæ actionis præstantia, aut ex propria affectus essentia, aut ex facultate læsum corpus gubernantes; nam quod libro septimo læsæ actionis præstantiam, libro quarto affectæ partis præstantiam dixit, quod vero septimo propriam affectus essentiam, quarto affectus magnitudinē scripsit, quod tandem libro septimo facultatis læsum corpus gubernantis indicationem, libro quarto sub maligni nomine comprehendit, siquidem ob facultatis altricis defectum sæpè morbi maligni suboriuntur; oppositis vero tot modis paruus, ac debilis efficitur, quoniam oppositorum eadem est disciplina; Nec sufficit medicum nouisse morbi speciem, magnitudinem, ac morē, vt tuto de salute, vel interitu prælagire possit, nisi & signa salubria, ac lethalia exactè cognouerit, in acutis namque morbis, si ægri facies, siue vultus, vt testatur

Hippo-

Hippocrates principio sit similis beneualēribus, *lib. 1.*
 & potissimum sui, optimus erit, si vero quàm ma- *progn. 1. 5.*
 ximè contrarius simili sit, vitiōsissimus erit, ideo
 lib. de coacis, prænotionibus ait, faciei corruptio
 lethalis, vbi faciei corruptionem, seu faciem cor-
 ruptam appellat, quā in prognosticis exitialem,
 ac cadauerosam dixit, & nos passim Hippocrati-
 cam nuncupamus, quod ab Hippocrate designa-
 ta sit; facies vero hæc est affectus, quo facies mul-
 tum à naturali immutata manifesto cernitur, ni-
 mirum & à recte valentium facie, & in primis à
 seipsa in colore, substātia, habitu, ac mole, sequi-
 tur enim extenuationem vi morbi inductam: ad
 intelligēdum tamen, an talis facies sit mortifera,
 iuber Hippocrates considerandum esse, an mor-
 bus sit acutus, in diuturno enim corpus absumi
 temporis progressu haud mirum est; secundo an
 à sola euidenti, & externa causa facies cadauero-
 sa fiat, vt à vigilia, inedia, alui profluuiō, & quacū-
 que immodica sanguinis euacuatione, aut ma-
 gna tristitia, tunc enim minus inest periculi, mo-
 do simul coniuncta non sit causa aliqua interior
 exedens, facies tamen illa si ex causa aliqua eui-
 denti inducta sit, poterit deprehendi ex facilita-
 te restitutionis ad integrum, quæ intra diei natu-
 ralis, vel alterius spacium fit: Præterea non est *lib. 6.*
 ignorandum, quod cum dixerit Hippocrates in *epid. sec.*
 prognosticis, faciem illius ægrotantis esse opti-
 mam, quæ sibi ipsi sano quam simillima perseue-
 rat, pessimam vero, quæ ab eo longissimè distat,
 in epidemius scriptum reliquisse, bonam faciem

in magnis morbis bonum esse signum, contrariam vero in paruis malum, nisi tamen ex aliqua euidenti causa proueniat, apparere enim faciem bonam in paruis malis nihil mirum est, neque notatu dignum, quidquam significans præter id, quod de aliis omnibus signis, & ex essentia propria ponitur constare, puta paruum esse malum, in magnis tamen malis faciem esse bonam, & notatu dignum est, & bonam significationem præstat, non enim plurimum labascit facultas, dū adhuc perseverat bona facies, sicut & in paruis morbis faciem esse malam notatu dignum est, & signum exitialissimum, significat enim quid exitiosi, ac maligni admodum latere, cuius ratione ad extremum languorem facultas peruenerit; quidam enim morbi sunt, qui propria essentia videntur esse parui, qui tamen maligni, ac periculosi sunt. Signa vero faciei mortiferæ ex Hippocrate sunt, nares acutæ, seu compressæ, oculi caui, astricta seu collapsa tempora, aures frigidæ, ac contractæ, seu imis partibus leuiter versæ, cutis circa frontem dura, intenta, ac arida, faciei color viridis seu pallidus, aut niger; Alia etiam ex oculis exitialia signa accipiuntur, nempe si lumen re-
fugiant, nullo extrinsecus vicio naturali, seu aduentitio affecti, aut nolentes illachrymant, aut peruertuntur, seu distorquentur, si aliter ex oculis altero minor fiat, quâ natura factus sit, si quas in his alba esse debent, rubescant, si oculi liuidas, aut nigras venulas obtinent, vel pituitam circa oculorum aspectum, aut paruas lemas, aut for-

*li. i. prog.
t. 6. & 7.
lib. de
coacis
prænot.*

des circa ipsos, aut concretionem tenuem albicantem habeant, si oculi sublimes sint, id est, ut in coacis prænotionibus ait, frequenter agitentur, ac dimoueantur, quos Galenus instabiles vocat, quoniam perpetuo motu agitantur, nisi sit ex naturali vicio, si oculi eminentes, seu tumidi fiant, vel caui admodum fuerint, prætereà si alba pars maior fiat, nigra verò minor, aut nigra sub palpebra suprema occulteretur, hæc omnia exitialissima habentur, si per somnum palpebræ non commutantur, sed inter has ex albo oculorum aliquid apparet, nec alui fluor, nec medicamentum in causa est, aut non ita dormire consuevit, si eadem palpebræ pallent, & idem pallor labra, & nares decolorat, exitiale; si labra, nares, oculi, palpebræ, & supercilia, aliquaue ex his peruertantur, si æger etiam propter imbecillitatem non audit, aut non videt, præ foribus mors est; vbi ægri supini cubant, hisque genua contracta sunt, vbi deorsum ad pedes grauitate corporis æger delabitur, vbi brachia & crura nudat, & inæqualiter dispergit, neque his calor intusus subest, si interiora calent, extrema frigida sunt, mortem prænucciant; Vbi æger hians dormit, vbi assidue dormit, vbi mentis compos non est, dentibus stridet, neque id facere sanus solet: illa quoque mortis indicia sunt, vngues, digitique pallidi, aut nigricantes, frigidus spiritus ore, naribusque emissus, si in veste, & stragulis floccos legit, simbriaeue deducit, vel in adiuncto parieto,

si qua minuta eminent, carpit; Neque is seruari potest, qui sine vlllo tumore febricitans, subito strangulatur, aut deuorare saliuam suam non potest, si item ceruix acutè febrienti conuertitur, sicut deuorare æquè nihil possit. His multa alia signa addi possent, quæ longa serie Hippocrates in lib de coacis prænotionibus, & duobus prædictionum libris explicauit: at ego præcipua tantum afferre volui, ex quorum indicio de ægro tante actum esse, prudens medicus cognoscere possit. Cum igitur medicus cognouerit ægro tantem interiturum esse, sciet etiam mortis diem, ac horam prædicere, si animaduertat ea, quæ Galenus docuit libro tertio de crisi bus, quanto scilicet superet morbus naturam, & grauiores sint accessiones, si namque magna sit accessio, motus vehemens, præceps morbus, atque crudus, & parum resistere robur naturæ videatur, certissimè breui subsecuturam mortem prædicere poterit, si vero contra acciderit, vt morbus virtutem superet, non autem plurimum, & virtus admodum resistat, tardius mors sequetur; quo enim die grauissima morbi acutissimi accessio fiet, si & inualida virtus sit, & premat morbus, eo sane die morietur: febrium namque, & aliorum acutorum morborum iudicationes, vt Hippocrates ait, iisdem numero diebus finiuntur, siue sanus quis euadat, siue etiam num pereat, ac proinde eadem ipsa die, vel salus, vel mors speranda est. vt enim saluberrimi morbi, qui vltimis fulciuntur notis, die quarto, vel antea quiescere solent, ita pessimi

*lib. 3.
progn. 1. 1.
1. 2. & 3.*

fimi quiq; & quibus periculosissima sunt signa, die quarto, vel citius interficiunt, itaque si die quarto, septimo, nono, vndecimo, decimoquarto, lethales notæ appareant, cum summa virium imbecillitate, eo ipso die æger morietur: Quæ verò hora diei moriturus sit æger, ex accessionum natura; symptomatum vehementia; & virtutis defectu facile erit agnoscere, nonnulli enim morbi sunt, in quibus principia accessionum mortem afferunt, in incremento alii, in statu plerique, & nonnunquam etiam in declinatione. & si non illius merito, si vera sit declinatio, mortem afferre solent: In principiis accessionum mors solet accidere propter subitum humorum ad interiora motum, veluti suffocata, atque extincta natura, non aliter quam si lignorum viridum aceruum confertim flammæ iniicias, tempore verò status in morbis exitiis sine crisi mori cõtingit, natura utique à vehementia accessionis, & morbi violentia superata, sic & in incrementis accessionum paria interdum fiunt, atque in statu, tumq; eadem ratione in incremento, qua in statu nempe per accessionis eo in tempore vehementiam, mori contingit, in particularibus etiam accessionum declinationibus, plurimi moriuntur, imbecilla enim virtus tempore principii, augmenti, ac vigoris perdurare potest, cum tunc adhuc sit veluti compressa, constricta, & vnita, declinationis vero tempore ab intimis ad extrema calore abeunte, naturæ habitus, roburque vitale spargitur, atque dissolvitur; In declinatione verò vni-

uerfali mors non accidit morbi ratione, quod morbum tum superatit natura, quod si superatit, mori æger natura vincente non potest, & si quæ moriantur, non morbi, sed erroris ratione contingit; Ex præhabitis itaque quam hõra moriturus sit æger, prædicere exercitatus medicus poterit: si enim accessio nocturna sit, symptomata lethalia, infirmissima virtus, moriturum de nocte ægrum prædicere iure potest; si diurna de die, eoque diei, vel noctis articulo, quo deiectissima virtus, morbus validissimus fuerit, at si morbi per accessiones non vrgent, certius nihil sciri potest, nisi quod ea hora expectanda mors est, in qua æger grauius se habere consuevit, & deteriora illi afferunt symptomata: Morbi porrò vehementia ex symptomatis, & casibus grauissimis, virtutis vero deiectio ex pulsu, & naturalium actionum carentia, aut imbecillitate deprehendi debet.

Qua nam ratione de vulnerato testificandum sit, ubi de signis, ac iudiciis vulnerum agitur.

C A P. I I I I.

Medicus, qui de illatis vulneribus sententiam dicere cogitur, si vulneratus vita superstes est, de futuro vulnerum euentu ex arte, si vita functus est, mortem aut vulneribus, aut aliis causis ascribendam esse, testificari debet. ut igitur de vulne-

vulnerum sine secundum medicinæ præcepta certam sententiam proferre possit, in primis vulnerarum visitasse, & quot vulnera, an vnum vel plura, vel ex industria ab homine, vel casu aliquo inflicta fuerint, vulneraque ipsa expresso, ac proprio nomine vna cum affectis partibus exponere debet: secundo vulnerati naturam, & habitum, & ætatem, & superuenientia vulneribus symptomata animaduerrere, eorum enim, qui sunt valentibus viribus, robusto corpore, ac dura texture, atq; animo fortes, vulnera grauissima & quæ plerunq; mala sequuntur symptomata, non magno negotio curantur, cum nonnunquam ex leuibus vulneribus, qui imbecillitate corpore, viribus infirmis, animoque delecto sunt, præter expectationem intereant; Vulnera, quæ graua, difficiliaue in sene, ac puero censi debent, ea vix mediocria in iuene iudicabis, nisi sint ex genere eorum, quæ omnino lethalia dicuntur, locorum insuper necessaria est consideratio, vt quæ vulnerum salutaria sint, quæ lethalia, & quæ periculosa distinguere ex ipsis locis possimus, capitis enim vulnera ob partis excellentiam periculosissima sunt, tum & quæ intra thoracem, intraue peritonæum penetrarunt, præsertim si quid intus sit læsum; vulnera item, quæ in articulis accepta sunt, & quæ ob ipsorum magnitudinem sutura indigent, graua, nec sine periculo æstimanda sunt; vesicæ vulnera, intestinorum gracilium, septi transuersi, cordis, hepatis, cerebri, lethalia esse dixit Hippocrates, & præter hæc ventriculi

li. 5. c. 26.

etiam vulnera, spinalis medullæ, pulmonis, ac faucium ex præcisione venarum, ac arteriarum grandium lethalia esse arbitratus est C. Celsus. Difficilem vero curationem habent, vixque ad sanitatem perueniunt, quibus aliqua parte pulmo, aut iecinoris crassum, aut membrana, quæ continet cerebrum, aut lien, aut vluva, aut aliquod intestinum crassum vulneratum est: Hi quoque in præcipiti sunt, in quibus vsq; ad grandes, intusque conditas venas in alis, vel poplitibus mucro descendit; periculosa etiam vulnera sunt, vbicunque venæ maiores sunt, & nō solum in alis, ac poplitibus, sed etiam in ano, ac testiculis; Præter hæc malum vulnus est quodcumque in alis, vel fœminibus, vel inanibus locis, vel in articulis, item quodcumque, quod musculum, aut neruum, aut arteriam, aut membranam, aut os, aut cartilaginem læsit; tutissimū vero omnium, quod in carne est, & hæc quidem loco, vel peiora, vel meliora sunt, at periculum facit quodcumque magnum est. Præterea & vulneris modos, figuras, percussione vim, telorum naturam, & inferentis robur obseruare oportet, vt tutum de vulneribus iudicium sumamus, peius enim id est quod collisum, quàm quod tantum discissum est, vt acuto, quàm retuso telo vulnerari minus malum est: ferrata vulnera, & inæqualia, in quibus pars dissecta est, pars semiauulsa dependet, in malis habenda sunt, vt pessima censenda plaga, quæ in orbem est, tutissima quæ lineæ modo recta est, quæ à vehementissimis telis vt missilibus, hama-

hamatis, aduncis, rostratis, fatis, & magno, intensoque impetu actis, vti saxa, globi bellicorū tormentorum: Quæ item à sagittis vulnera infliguntur, plerūque graua, difficilia, ac insanabilia esse solent, quod & magnas suapte natura ob impetum discissiones facere soleant, & in penitiores corporis partes penetrent; Quæ verò ab incidentibus tantum, non autem mucronatis gladiis inferuntur, periculosa minus esse consueuerunt, omnis enim à mucrone punctio grauis plerunque & periculosa esse solet: præterea ex vulneribus, quæ in externis partibus cōsistunt, ea discerni facilius, curariq; promptius à medico possunt, quæ vero in imis sedibus, neque curari facile, nec discerni commodè possunt. Quæ vero à vulneribus, vel statim illatis sese coniungunt symptomata, vel paulo post superueniunt, de vulnerum malignitate, varioque euentu iudicium præbent; si quis enim secundum caput vulneratus est, confestim sine voce, sine sensu fiat, totusque conuellatur, bilemque vomat, sanguinem de naribus fundat, quomodo non hunc, & in cerebro membransue eius vulneratum esse, & breui moriturum dicemus? Interim diligenter cōsideranda sunt virtutum actiones ex pulsu, vrina, vomitionibus, & aliis quæ foris excernuntur; Cōtemplari etiam oportet laborantis appetentiam, tolerantiam, faciem, & similia, & ex his, cæterisque conscriptis perpensis, & examinatis, virtutis robur cum morbi magnitudine conferre, vt præsa-giri possit, ac iudicium ferri, num moriturus, an

conualiturus fit æger , & quoniam propter virium, temperamenti, ætatis, cœli, animi accidentium varietatem , aliqua vulnera varium euentum sortiri consueuerunt, & iudicium iuxta Hippocratis præcepta, est difficile, in suspectis, ac dubiis plagis expectandus erit septimus dies, priusquam aliquid de illis decernatur, ac iudicetur; solent enim vt plurimum intra id tempus apparere accidentia tum bona, tum mala, quæ post accepta talia vulnera superuenire consueuerunt, febris inquam, syncopis, delirium, conuulsio, & id genus alia. Quod si medicus de vulnerato mortuo testimonium dicere debet, vtrum ratione vulnerum, vel aliarum causarum vitam cum morte commutauerit, ne eos, de quorum capite agitur, ex reis innocentes, vel ex innocentibus rei testimonio suo faciat, animaduertere debet, an ea vulnera sint ex lethalium genere, & ritè ad curationem adhibita remedia, & ipse æger medicorum consiliis, præscriptisque obsequens fuerit, tunc enim certo poterit testari apud quæstionis iudicem, mortem vulneribus esse ascribendam; quòd si ex exitialium ordine non fuerint, vulneribus adscribere mortem minimè debet, sed aut in humorum corporis malignitatem, vel malum corporis mortui habitum, aut virium imbecillitatem, aut parum cautam victus rationem ab ægro seruata, vel non rectè adhibitam à medicis curationem, aut in aliquid tale, quod mortis causam contrahere potuerit, vulnerisque naturam minimè lethalem peruertere,

tere, interitum reiicere debet; ab omnibus enim cuiusvis generis vulneribus mori homines contingit, ut autor est Hippocrates, ideo quidam in vulnere, quod graue nulla re erat, delirio, ac febre affecti, mortui sunt, sicut è conuerso è grauibus, penèque lethalibus vulneribus nonnulli euaserint, quorum varias historias legere est apud Hippocratem libro septimo Epidemiorum, & apud Galenum libro octauo de Vsu partium, & septimo de administr. anatomicis. Itaque qui ex arte de lethalibus vulneribus apud quæstionis iudicem dicere cogitur, in primis vulneratos locos designare, tum quàm alte telum penetrat; & num punctim, num cæsim vulnus illatum sit, explicare oportet, ab hinc quæ vulneribus symptomata, & an singulis diebus acciderint, & quo die ab assumpto vulnere sequuta mors fuerit, descripto notare; postremo adhibitam in curatione methodum recensere, nihil omittens in genere eorum, quæ in ægri opem, atque salutem præscripta sunt, ne quem vis morbi peremit, medici ignoratione, aut negligentia periisse videri possit.

Quibus notis vulnera à venenatis armis illata, vel veneno infecta dignoscantur.

C A P. V.

Qui hominum vitæ insidiatur, & eos interficere studet, arma quibus trucidare voluit

veneno tingere consueverunt, quod aliquo lentore, ac visciditate sit præditum, merito cuius tenacissimè adhaereat, & conseruetur, vt postea ex iactu, vel percussione calefactum in venas, ac arterias se insinuet, ac per vniuersum corpus propagetur, quod si arma inficere non potuerunt, postquam vulnera infixerint, medicamentis venenum immiscere abditè quærent; Cum itaque venenato telo inflictæ fuerit plaga, vel in ipso vulnere à simplici telo factò venenum immisissum, nonnulla mala, ac sæua insurgent symptomata, virium labefactatio, vel casus, cordis tremor, vel defectus; & alia quæ concomitari consueverunt eos, qui venenum sumpserunt, de quibus inferius verba faciam; præterea membrum vulneratum imbecille redditur, caro vulneris, & circa vulnus à sana carne multum diuersa erit, vel mutabitur, pallida enim supra modum, subliuida, & veluti mortua apparebit, quibus inspectis poterit tutò medicus, vel de venenato telo, vel veneno immisso apud magistratum iudicium ferre.

Mortis, ac symptomatum repentinius euentus, an veneno exhibitò, vel corruptioni humorum, sit ascribendus, ubi de signis venenorum in genere, & in specie tractatur, ac de signis mortui ex veneno.

C A P. V I.

SI quis de repente sæuis, ac malis symptomatibus corripitur, ita vt suspicio sit de veneno exhibitò

exhibitō, siue moriatur, siue sanitati restituatur; si res medicorum iudicio sit delata; cum quamplura & eadem accidentia fieri possint; cum ex veneno; tūm ex corruptione humorum; imō & mors quā citissimē vtraque de causa subsequatur, non debet prudēs medicus; vt credula plebs; ac leues mulieres faciunt; statim in venenū causam reiicere, cum apertum sit; humores; seu extremēta humorum in corpore humano ad tālēm corruptionem dētēnente posse; vt quā similes præsente veneno fiant, itā vt pro maiōti, vel minori intensiore, vel remissiore corruptione, vel labe, magis & minus perniciosi euadant, quod & auctoritatibus, & ratione, si dabitur occasio; medicus probare poterit; Hippocrates enim medicinæ patens historiam duorum ægrotantium commemorat, qui cito perierunt; ita vt ex relatis notis ex veneno eos obiisse, leui negotio quisque censere posset; cum tamen ex prauitate humorum vitam cum morte commutasse, sit apertum; prior fuit quidam Crito in talō

*lib. i. 2.
pid. sec. 3.
agr. 9.*

decumbens, quem recto ambulante pedis dolor fortis cœpit à magno digito; & decubuit eodem die, horrescens; astidiosus; partim subcalescens, & in noctem delirauit, secundo timor per totum pedem, & vsque ad talum subrubens, & cum contentione, pustulæ nigræ, febris acuta; insanit, à ventre veto mera biliosa copiosa effluxerunt, mortuus est à principio secundo die; dolorem autem illum, ac tumorem pedis factum fuisse ob venenatam succorū qualitatem, suspi-

cionem statim præbere cœpit, horridum, ac fastidiosum fieri hominem, maximè autem suspicionè auxit delirium primæ noctis, summè verò aperta fuit venenosi humoris significatio, cū factò maiore pedis tumore pustulæ nigræ cum cōtentione eruperunt, quod si ex veneno accepto isthæc oborta fuissent, utique Hipp. nō obticuisser; Alter ægrotans prima die, qua decubuit, voravit æruginosa, febris horrida, multus sudor cōtinuus capitis, & colli per totum diem, grauitas cum dolore, vrinæ tenues, non sudauit, ab aluo verò eiecit stercus confertim, multa delirauit, nunquam dormiuit, secundo mane sine voce, febris acuta, sudauit, non intermisit, palpitationes per totum corpus, nocte convulsiones, tertia exacerbata sunt omnia, mortuus est; hunc autem mortuum fuisse ante diem quartum ratione prauis succi, & venenati, quem homo collegerat ob prauum victum, phrenitidem vero fuisse, ut vnum quoddam veneni symptoma Galenus in interpretatione explicat, qui etiam libro sexto de locis affectis, querit, an in animantibus corruptio aliqua nasci possit adeo vehemens, ut venenitum qualitatem, tum vires æquet, qua difficultate proposita, adhæret opinioni illorum, qui eosdem fieri affectus concedunt, & à lethali veneni potione, & à corruptione, quæ ortum à corpore habet, asserens semen retentum, ac menstruum sanguinem venenum euadere, ideo quibus notis casus vno ab altero distingui possit, statim aperit, quod & in libro quinto magis patefacit,

asserens

li. 3. epid.
sec 3. ægr.
4.

cap. 5.

cap. 7.

asserens, medicos inuestigare consueuisse, an assumpti veneni propria extent signa, eo quod sæpenumero videant citra lethalis veneni portionem humores similiter, vt epoto veneno, corrumpi, & aliquâdo ita mutari, vt vniuersum corpus auriginosum euadat; Item in 2. prophet. scribit, nam causæ aliqua eorum, quæ in corpore procreantur, potentia, virtuteque, tum virus rabidorum canum, tum lethalia ea medicamenta representant, quæ etsi in affecto loco nullum protinus, quod notabile sit, pariant symptoma, post quatuor tamen, vel sex menses, vel longinquiore tempore vsuram, hominem perimunt, & post multa infert; non est igitur absurdum, vt talis in corpore paulatim progenitus sit humor, qualis est, & rabientium canum, & tractu temporis longiore corrumpentium medicamento- rum; adde quod 2. in 6. epid. cum dicat Hippoc. de sanguine ichoroide, quod in pauidis, &c. asserit Galenus, non simpliciter tenuem, ac aqueum sanguinem ab ipso ichoroide vocari, suspicandum esse, sed eum qui venenosa, & maligna facultate sit præditus, prætereà in lib. 6. epid. ait, exoriri dolores quosdam malignos à maleficis, siue medicamentis deleteriis, seu feris venenum ictu fundentibus, siue succis aliquibus ex improbo victu, aut pestilenti cælo in corpore genitis; libro etiam artis medicinalis agens de causis præseruatiuis, ait, hoc vniuersum genus præcipuè circa humores versatur, quos neque lentos esse oportet, nec vehementer calidos, nec putre-

dini obnoxios, nec venenosos, si itaque nonnatura
 quam humores putredini parati sint, aliqua ex
 causa putrescunt, ita cum sunt veneno affines,
 aliquando ex aliqua causa fiunt venenum, &
 omnino venenati, ideo de curatione verba fa-
 ciens, scribit, interim & horum sanationis inten-
 tio duplex est, alteratio, & euacuatio, alterantur
 verò, vel ab ipso corpore concocti, vel ab aliqui-
 bus aliis facultatibus, quæ vim medicamentosam
 habent, è quorû numero sunt ea, quæ exitialium
 ferarum aduersantur, quæque pharmaca deletere-
 ria, hoc est, venena appellatur, transmutant; ean-
 dem habuit cum Galeno opinionem Aetius, qui
 scriptum reliquit, fortem humorû mutationem
 per corruptionem factam, venenoso pharmaco
 similem esse, vt interim omittam auctõritatem
 nonnullorum Iurisperitorum, & præsertim Bos-
 sii capituli iudicis acerrimi in sua practica ctimina-
 li, qui in eandem venerunt sententiam, & ratio-
 ne id clarius patefaciam. humores enim corporis
 nostri, siue sint illi proprii, ex quibus nutrimur,
 siue etiam excrementa ab illis separata, solent
 duplici inter alias mutatione affici: altera intem-
 peramento, & altera in natura; temperamenti
 quidem mutationem subeunt, dum alteratio-
 nem in qualitatibus patiuntur: naturæ verò, dum
 corruptionem concipiunt, ex temperamenti mu-
 tatione fiunt quodammodo nobis alieni, & ex
 corruptione extranei euadunt, nostræque natu-
 ræ, si ingens, ac valida fuerit corruptio, inimici;
 hincuenit, vt in corporibus nostris procreen-
 tur

*Ser. 5.
 cap. 129.*

*sit. de de-
 lictis in
 princ.*

tur aliquando humores, qui mole quandoque exigua existentes, vim tamen, & efficaciam lethaliū venenorum, perniciosarumq; ferarum facile æquent, hinc à digito pedis epilepsia, ab ore ventriculi totius corporis conuulsio, ab vtero strangulatus, & suffocatio, hinc & nōnunquam inopinati interitus, corruptio autē ista, siue substantiæ, & naturæ ipsorum mutatio ortum ducere potest, vel à causā externa, vel interna, externa quidem cum in aëre pernicioso, ac pestilenti vitam traducimus, vel cum alimētis vitiosæ substantiæ, & quæ corruptelam aliquam perceperunt, vtimur, vel cum cibariis incorruptis quidem vescimur, sed qui facillè, cum leui destituantur concoctione, labem istam concipiunt, aut cum cibaria nec ordine, nec tempore, nec mensura, nec præparatione conuenienti sumuntur; interna vero causā erit, cum membrum aliquod & potissimum ex principalibus labem aliquam conceperit, vel ex natua imbecillitate, vel ex insigni intemperie, vel ex immoderato coitu, vel malis animi accidentibus, vel motibus validis, ac inordinatis, & consimilibus, quæ innatum calorem dissipare, naturamque immutare possunt, qua labe concepta, proprium nutrimentū in alienam permutant naturam, atque corrumpunt. Vt igitur medicus discernere possit, cū quis grauissimis symptomatibus, ac morbo de repēte affligitur, vtrum ratione veneni exhibiti, vel ratione exitialis humoris intus geniti, animaduertenda sunt signa, quæ venena ipsa produunt; sed cum

venena sint in duplici differentia, alia enim à tota substantia, seu forma specifica tantum agunt, alia vero mediantibus qualitatibus manifestis, quibus tanquam organis vtuntur, primo notas venena in genere indicantes, mox alias in specie ostendentes, literis tradam. Signa communia erunt, vbi quis sanæ mentis, bene ac recte valens, recta, ac conuenienti victus ratione vtens, in cibo, vel potu, vel post cibum, vel potum præter opinionem, nulla præcedente causa, statim, ac de repente variis læscitur molestiis, & præter naturam affectibus, eum veneno infectum esse, existimandum est; effectus vero, ac symptomata sunt multa, ac diuersa, vt ventriculi æstuatio, seu anxietas, corporis iactatio, coloris faciei varia mutatio, nausea, vomitus foetidus, ac plenus, tussis, singultus, tremor, stupor, punctura, mordicatio ventriculi, rosiones intestinorum, cordis palpitatio, contractio, sanguinis retri per os reiectio, molestia, aut ægræ vrinæ excretio, dolor in alto nitens, feruor totius corporis, frigus eiusdem, sensus erosionis, eruptio papularum, ac macularum liuor, tumor, coarctatio, vertigo, hypotomia, syncopis, pulsus defectio, ac vitium, roborisque totius prostratio, lingua, & labia nigricantia, extrema corporis, præsertim ungues plumbeo colore liuescunt, sudor frigidus circa frontem, & tempora erumpit, vox cum murmure edirur, & oculi totæ moentur. Quod si venena fuerint ex numero eorum, qui à tota substantia, seu à proprietate sola interi-

interinunt, cognoscuntur ex Auicennæ sententia, eo quod statim virtus vitalis concidit, ac deficit, palpitationes fiant, & syncopis inuadit absque omni alio penè signo: si venena vero sint ex iis, quæ non solum proprietate, verum etiam manifesta qualitate agunt, si in caliditate excedant, fauces, ac internæ partes ardore, seu incendio quodam intolerabili statim afficiuntur, vniuersum corpus, & facies, oculique potissimum rabore insigni suffunduntur, loco stare nesciunt, & anguntur, ingentissima siti torquentur, & copioso sudore madent; quod si præter caliditatem erodendi facultate vigeant, præter relata signa, punctione, corrolione, ac vehementissimo dolore ventriculus, ac intestina afficiuntur, sanguisque excerni solet ore, aluo, ac vesica, quibus symptomatibus sæpe accedunt vomitus, fastidia, sudores modo frigidi, modo calidi, ac variæ coloris mutationes; Quod si venena frigida sint, sequuntur somnus profundus, à quo vix excitari possunt, totius corporis torpor, siue stupor, frigiditas, color faciei liuidus, & quoquo pacto terrificus, dementia quædam in aliquibus temulentia similis, ac sudores frigidi: At venena in siccitate præpollentia concomitantur, sitis inexplibilis, cum linguæ, ac faucium ariditate, alui astrictio, dysuria, seu vrinæ difficultas, totius corporis siccitas, ac vigiliæ; Si venena fuerint humida, ac putrefactoria, aderunt somnus, egestionis, sudores, & cætera excrementa valdè fortentia, neruorum resolutio,

*lib. 6. de
loc. aff.
cap. 5.* articulorum quandoq; laxatio, & extremæ partes plerunque putrescunt. Quod si ex venenq; clam exhibitio quis moriatur, corpus ex Galeno, aut liuens, aut nigricans, aut varium apparet, aut grauem odorem reddit putredinis.

*Venena dare vel vendere prohiberi, quæ
enumerantur.*

C A P. VII,

*l. qui venenum
ff. de Ver.
signif.* **Q**UONIAM lege ciuili cautum est, ne seplasiarius, vel quiuis alius venena dare, seu vendere possit, nisi habita à rectoribus venia, vel à medicis in suis schedulis sint imperata, si quis fuerit deprehensus dedisse, vel vendidisse venenum, deferunt legum latores ad medicos iudicium, an illud sit venenum malum, vel non: distinguunt enim venena in bona & mala; Vt autem medicus iudicium suum ferre possit, an res illa data, vel vendita, sit venenum, necne, venena cognoscere operæ pretium erit, quod vt facilius assequi possit, & nihil desit quod ad nostrum institutum pertineat, ipsa hoc loco recensere minimè inutile fore duxi: Venena igitur alia sunt naturalia, & nonnulla artificialia. naturalia desumuntur, vel à plantis, vel ab animalibus, aut à metallicis, sicut Dioscorides docet, quem imitati sunt posteriores græci Aetius, Paulus, & Actuarius, nec non inter Arabes, Auicēna, & Auerroes; si à plantis, vel sunt fructus, vel herbæ, vel radices, vel succi, vel semina. Inter fructus numerantur
poma

poma mandragoræ, herei, seu rhododaphne, aut pleandri dicti, fructus anacardiorum, nux vomica, nux metelle, colocynthis, & fructus taxi, seu smilacis; Inter semina connumerantur semina hyosciami, cicutæ, gith, seu melanthii, coriandi, papaveris nigri, ellebori, & staphisagriæ. Inter herbas venenosas adnumerant smilacem, taxum dictam, quam aliqui tithymalum appellant, solanum maniacum seu furiosum, vel dorycnium dictam, sardoniam herbam, papaver cornutū, seu corniculatum, pharicum, toxicum, quæ duo tamen quid sint, nõ constat apud auctores, rutam syluestrem, chamelæam, thymelæam, bryoniam, lathyrum, & ricinum, adhæc referunt etiam fungorum genera quædã: Inter radices, chamelæon nigrum ixia dictū, aconitum, thapsia, veratrum, agaricum nigrū, ephemerum, quem colchicum aliqui vocant, scylla venenosa, & cyclamen reponuntur; Ex succis sunt, meconium seu papaveris succus, opocarpson, thapsia, elaterium, mandragoras, euphorbium, ac scamonium; Inter animalia secundum totum venenata recensentur cantharides, buprestis, salamandra, pinorum erucæ, lepus marinus, rubeta seu rana palustris muta, quam bufonem vocant, ac deuorata hyrudiñes, inter exitiosa secundum partes, sunt viperæ caput, & cauda, pastinacæ marinæ summitas, caudæ, cerebrum felis, caudæ ceruorum, caudæ scorpio- num; ex venenatis verò penes excrementa sunt, fel pardis, fel viperæ, fel canis piscis, vrina muris, sudor quorundã quadrupedum, præsertim equi,

& muli, castoreum ex putredine nigtū, vel quod è ponto defertur; Secundum verò partes vtilis Venena sunt, vt saliuca canis rabidi, viperæ, sanguis tauri recens, sanguis menstruus, & oua aspidum; Inter metallica venenata numerantur gypsum, cerussa, calx, auripigmentum, arsenicum sublimatum, duo sandaracæ genera, spuma argenti, adarace, plumbi scobs, ærugo, argentum vinum hydrargiros appellatum, ferri scobs, squama, & recrementum, æris squama, & magnes; ex artificialibus venenis, id est, quæ arte aliqua componuntur, sunt cerussa, lazurium, seu azarum dictum, quod quidem ex lapide lazuli paratur ærugo, realgar, siue risagallum officinis appellatum, quod ex sulphure & plumbo fit, puluis adamantis medicatus arsenicum sublimatum seu crystallinum vocatum, argentum sublimatum, saponis lixiuium, vulgo *la maestra* dictum.

*Vtrum qualibet veneni quantitas hominens
iugulare possit.*

C A P. VIII.

QUæritur Iurisperiti de quantitate veneni, vtrum ex qualibet possit quis interire; ideo *lib. 2. cõs. 25.* Alexander ille insignis Iurisconsultus consuluit, quod licet aliquis confessus fuerit venenum alicui propinasse, ac veneni qualitatem, ac quantitatem exprimat, si medici, quorum iudicium est exquirendum, referant, eam veneni quantitatem **non**

non fuisse satis ad interimendum illum, cui exhibitum fuit venenum, confessionem vti erroneam illicò reuocandam esse, & veneficum multari non posse. Quid autem hac in re statuendum sit, difficillimum diffinire censeo: Galenum enim non satis sibi constare inuenio, nam videtur quandoque venenorum vim in qualitate, & nonnunquam in quantitate ponere, ita vt nisi quantitate conuenienti sint exhibita, in corpus nostrum agere minimè possint: ideo lib. 2. Aph. cap. 17. ait, neque illa medicamèta, quæ corpus nostrum possunt corrumpere, sicuti mandragora, papauer, cicuta, possunt sine quantitate nocere, & lib. 3. simpl. med. asserit, medicamenta, quæ frigore interimunt, non esse genere lethalia, sed sola quantitate, vt in erodentibus, patefacientibus, atque calefacientibus secus rem se habere; quæcunque verò frigiditate occidūt, ea exigua quantitate sumpta mortem non adferre, non magis quàm si copiosæ flammæ pauillum aquæ instilles, aut lignum iniicias humidum, ac viride, quemadmodum itaque nisi calorem habeant abundantem, qui tum comminuat, tum ad cor vsque perducatur, interficere non poterunt; sic si quod comminuit, ac deducit, multo valentius fuerit, prorsum deuincet, mutabitque, ac alimento, vt sibi sit medicamentum, efficiet, & capite superiori etiam dixit, sicuti si exiguum quiddam sumatur, mortem homini nequaquaquam cap. 21. inferet. Aliquando autem efficaciam venenorum qualitati tantum tribuere videtur, quod

sec. 3.
agr. 4.

cap. 19.

cap. 12.

laris aperte fateatur in lib. 3. epid. cum ait, itaque
 ut veneno epoto lethali quidem postridie, vel
 tertio die moriuntur, qualitate eius non copia
 mortem afferente, libro quoq; 3. de temperam,
 c. 4. scribit venena tota natura, & genere esse de-
 leteria, & lib. 5. simpl. med. at sunt quæ tota es-
 sentia nobis contraria sunt, proinde si vel mini-
 mum eorum assumptum fuerit, omnino lædat,
 necesse est, seu dryopteris, pytiocarupe, & tha-
 psia, & solanum maniacum, & hydrargiros, &
 fungorum nonnulli, saliva, & fel venenatorum
 animalium: nam talia omnia genere sunt delete-
 ria, non quantitate, quo loco constat aliqua cali-
 da, & pleraque frigida medicamenta recenseri, cū
 tamen omnia genere deleteria, non quantitate
 dicantur; eandem sententiam habuit in lib. 1. de
 semine, vbi docet, quod minima particula hu-
 moris lethalium venenorum in corpus animalis
 ingressa, totum id momento temporis immuta-
 re, sibi que simili affectione alterare potest; quam
 quidem opinionem confirmat Actuarius lib. 5.
 meth. med. cum scribit, medicamenta exitialia
 qualitate potius, purgantia vero quantitate of-
 fendere. In hac manifesta in dictis Galeni con-
 tradictione nonnulli eruditissimi viri diu labo-
 rarunt, ut ipsum minimè sibi dissentientem osten-
 derent, quorum responsionibus omissis, meam
 in medium afferam, venena nempe esse in dupli-
 ci discrimine, alia enim propria sui facultate, seu
 forma, & alia manifestis, & occultis simul faculta-
 tibus agunt, venena quæ ex natura, ac peculiari
 forma

forma vim suam produnt, in minima admodum quantitate intra corpus suscepta, ipsum nec alterare, nec perdere possunt, cum nullum sit naturale agens, quod ad agendum conuenientem nõ exigat quantitatem, quod si certa quadam quantitate exhibeantur, alterare, ac perdere, nequaquam verò nutrire possunt, sua enim vi, ac potētia, celetiter quam tangūt, partem immutant, & in naturam suam cōuertunt, & post hanc aliam; ita vt totum corpus immutent, ac perdant, & de his intellexit Galenus in 3. epid. ac de temperam. §. simpl. ac in 1. de semine; ista enim venena in minima etiam quantitate à calore euinci possunt, & ideo genere, & non quantitate deleteria esse dixit: venena vero, quæ præter secretam naturam magis manifestis qualitatibus agunt, nisi in comoda, ac conuenienti quantitate fuerint propinata, interimere haud possunt, sed à calore nativo adeo superantur, vt pro venenò alimentum fiant, ac de his verba fecit Galenus lib. 3. simpl. & 2. aphorismorum. Quare statuendum erit, medicamenta quæ genere deleteria sunt, & propriè venena appellati possunt, non esse quantitate expendenda, sed dumtaxat naturæ contrarietate; quæ vero secreta natura, ac manifestis magis qualitatibus naturæ nostræ inimica sunt, & venena impropriè dicuntur, quantitate esse consideranda; Ideo si dabitur occasio iudicandi de veneno, an quantitas oblata potuerit necem inferre, animaduertendum erit, quale nam fuerit venenum, si enim fuerit de genere illorum, quæ

propria sui facultate, seu forma tantum humanæ naturæ inimica, quamuis in pauca quâritate fuerit propinatum, hominem iugulare posse, est asserendum, ocius, vel tardius, pro ut varia est venenorum natura, ac proprietas; Aconitum enim, napellus, ac toxicum quasi horæ momento homines interficiunt: quam celeritatem, ac tarditatem adiuuare solet dispositio, ac proprietas corporum, veneni mensura, ac tempus, quo fuerit collectum, nec non modus componendi. Quod si venenum fuerit de numero illorû, quæ potius manifestis qualitatibus agunt, nisi in debita, ac commoda quantitate fuerit exhibitum, necem inferre minimè poterit, quæ quantitas nō potest esse omnium vnica, cum non omnium eadem sit natura, ac facultas.

De pubertate, ac signis pubertatis.

C A P. I X.

ANtiquiores pubertatis quâplures quæstiones ad medicos deferre consueuerunt, qui ad probandam in masculis pubertatem inspiciabant, nunquid circa pudenda lanuginem emisissent, ut asserit Port. in Inst. quæ tamen ratio probandi pubertatem honestatis causa fuit à Iustiano improbata in omnibus aliis dubitationibus, & statutum, masculos puberes esse exacto decimo quarto anno, præter quàm in quæstione matrimonii; cum enim adolefcntulorum aptitudo ad prolificam venerem ex annorum numero, haud

haud iudicari possit, videtur ipsis iuris peritis necessaria huiusmodi inspectio, non vnus enim omnium est pubertatis terminus, vt testatur Galenus lib. 3. aphor. quia tēperaturæ non sunt æquales: quī enim biliosiores, ac calidiores sunt, hī citius pubescunt, pituitosiores vero, ac frigidiores tardius, nullus, inquit Philoteus, reperitur, qui quinto decimo anno non pubuerit, & nullus ante duodecimum annum pubes est, totum hoc spatium à duodecimo anno vsque ad decimum quintum, secundum maiorem, & minorem caliditatem citius, ac tardius pubertatem implet, vt plurimum vero decimo quarto anno completo ephēbi efficiuntur, vt est Aristotelis, & Galeni sententia: ille enim ait, mas primum genitale semen magna ex parte incipit ferre anno peracto, bis septimo, simul etiā pubescere incipit eo tempore; & iste, pubescere incipiunt aliqui, vbi quatuordecimum annum expleuerunt, quidam vno post anno, aut etiam amplius. rationem pubertatis affert Hippocrates dicens: cum genitura prodit, etiam caro rarefcit, & cuticula, & venæ aperiuntur magis, quàm priori tempore, & pubes pilos emittit, rara enim cuticula reddita, simulque pilus moderatam humiditatem in alimento habet, & nō pauciorē. Qui incipiunt pubescere, auctore Galeno, paruos, ac imbecilles pilos exigunt, testes subito increscunt, vox mutatur, ex acuta enim veluti rauca efficitur, & perfecta puberrate grauior, quod prius fuit ab Arist. obseruatū, qui scribit, vox, vbi incipit pubescere mas

*com. 27.**lib. 7. de
hyst. ani-
mal.**lib. 6. de
san. tuen.
cap. 2.**lib. de
nat. puer.
sex. 17.**lib. 2. de
temp. c. 5.
& in 6.
epid. cō. 4
sex. 27.*

lib. 7. de
hisp. a-
nim. r. i.
Es lib. 4.
Bald.

mutatur in sonum asperiores, inæquabilioresque, quamquam nondum grauem; cum igitur impuberum semen generandi facultatem non habeat, sit infœcundum, & minimè prolificum, fit vt impuberes ad contrahendū matrimonium minimè apti sint; Animaduertendum tamen est, plura esse medicamenta à Galeno smegnata dicta, quæ impuberum puerorū testiculos ad multum tempus paruos conseruat, similiter & quæ pilorum exortum cohibent, ideò medicus diligenter perquirere debet, an talia apposita fuerint medicamenta, vt rectè iudicare possit.

*De iis, qui concumbere non possunt;
ac de causis.*

C A P. X.

4. dist. 34.
3. part. sit.
10. c. 22.

Iuris pontificii doctores de his, quæ matrimonium contrahendum impediunt, & iam contractū dirimunt, scribentes, inter potiora impedimenta, veneris moram recēsent, in toto titulo de frigidis, ac maleficiatis; vbi statuunt, quod si impeditio, siue naturalis, siue assititia ad copulam naturalem perfectam sit perpetua, connubium contrahendum impediatur, & contractum dirimat, etiam ex sententia diui Thomæ, nec non sancti Antonini: secus verò si intercessio sit temporanea; & quoniam ferre sententiam, vtrum impotentiam ad exercendam venerem recipiat curationem, vel sit insanabilis, an à natura contractum sit vitium, vel ex accidenti, ad medicos spectat,

spectat, debent sedulo huius vitii causas considerare, quas facile inuenient, si cognouerint quot, & quæ ad venerem exercendam requiratur; Tria autem sunt, quæ necessario ad perfectionem huius actus concurrunt, virtus & robur, instrumenta apta, & seminalis materia, ideò rerum venereatum ineptitudo erit, vel ex virtutis defectu, vel propter instrumentorum ineptitudinem, aut ob vitium seu defectum seminis, vel propter hæc omnia simul; virtutis imbecillitas, vel defectus contingit, vel propter intemperiem aliquam insignem, vel propter alium morbum, ideo conualescentes, & qui graui aliquo morbo laborant, minimè veneris officium complere possunt, vel vbi ex aliquo affectu iecur, aut ventriculus laborant, ita vt proba non fiat ciborum coctio, & chli sanguificatio, vel si cerebrum etiam ipsum malè afficiatur, seu grauiter ægroter, quibus auctores aliqui addunt, & renes, cum præsertim intemperie frigida laborant; virtutis etiã imbecillitas fit propter motum animi, vt cum spiritus ad alias partes retrahuntur, vt quando animus distrahitur, & occupatur ad alta negocia; sanguis & spiritus ad caput retrahuntur, vt ad genitalia membra nullam habeant propensionem, hinc verecundia, timor, amor, ira, & similia ita vires infringere sæpè solent, vt homines ad exercendam venerem inepti fiant, virtus etiam inualida euadit ex insigni aliqua euacuatione, vel sanguinis, aliorumue humorum, aut ex longa inedia, vel ex vigiliis, vel immodicis exercitationibus: Instrumenta vero

necessaria ad complexum venereum dupliciter sunt, alia enim deseruiunt seminis generationi, alia verò eius effusioni concubitus tempore. priori officio delegata sunt seminalia vasa, & testes, alteri vero veratrum, quando igitur seminalia vasa, & testes laborant insigni aliqua intemperie, vel simplici, vel composita sine materia, vel cum materia, & præsertim frigida, cuius ratione iureconsulti ineptos ad concubendum, frigidos nuncupant, vel cum obstruantur, vt seminiviam præcludatur, vel solutione continui aliqua laborant, tunc fit veneris impotentia: Quod si pudendum ipsum virile vitio aliquo afficiatur, vel intemperie aliqua, vel paralyti laboret, vel laxus est, aut longius, aut maius, quam par sit, fit ineptus, ac inutilis ad exercendam venerem; & quoniam erigitur colis ex multo spiritu cum semine commisto, quem non parum iuvat flatus, qui solet eo confluere, ideo si flatus deficiat, potest etiam veneri impedimentum afferre; flatus autem deficit, vel ex nimio calore uniuersi corporis, vel earum partium, quæ affinitatem, & connexionem cum genitalibus membris habent, vt renes, & venter inferior, præterea deficit ex frigore insigni, calor enim & frigus aduersaria sunt flatus generationi: Ex parte seminis præpeditur actus venereus, vel quia deficit ex toto, vel maiori ex parte, vel alio transmittitur, vel quoniam vitiosum est, cum autem seminis materia sit sanguis, cui multus spiritus intermixtus sit, & sanguis à iecore, & spiritus à corde

corde generentur, & à natura ad vasa seminalia, ac testes transmittantur, in quibus eorum peculiari facultate in semen conuertitur, si sanguis & spiritus deficient vitioso aliquo affectu horum viscerum, erit vel intemperies insignis, vel obstructio, vel quiuis alius similis, vel deficiet ratione ieiunii, vel cibatorum modicum sanguinem generantium, vel immoderatæ euacuationis, vel aliarum causarum, quas virtutem imbecillum reddere posse dictum est, sed si alio conuertatur sanguis, vt sufficiens copia ad genitalia membra non transmittatur, fit huiusmodi impotentia: hinc est, quod Aristoteles scripsit, obæsa corpora vèneri inepta esse, eo quod sanguinis portio, quæ demandari ad conficiendum semen deberet, tota in pinguedinem conuertatur; Tandem si semen sit frigidum, ac tenue, vel frigidû, & crassum, & expers somnis mordacitatis, solent ignauia reddi genitalia membra: His causis internis addamus externas, inter quas primus locus assignandus est incantationibus, ac veneficiis vulgo ligaturis appellatis, quibus maleficæ mulieres consueuerunt reddere homines ad coitum impotentes, modo ad omnes mulieres, modo ad vnâ tantum, qua de re satis fuse ego scripsi in tertio libro de Veneficiis; secundo loco accedit aër, vel nimis frigidus, vel nimis calidus, nam maior pars brutorum animalium neque summis frigoribus, neque ingenti calore concumbit; postremo motus corporis immodicus, & motus animi vehemens, vt pu-

*lib. 2. de
part. ani-
mal. c. 6.*

dor, timor, amor, hanc impotentiam inducere solent, balnea iterum, ieiunia, cibi refrigerantes & exiccantes, idem faciunt. Illa genitalium ignavia, quæ fit ex vitio contracto ab ipso ortu, nunquam, vel rarissimè curationem recipit, quæ etiam ex maleficio contrahitur, vt plurimum non curatur, vel maxima cum difficultate; ex his ergo animaduersis, neoterici medici ea seligere poterunt, quæ pro euentibus iudicandis erunt opportuna.

Virginem incorruptam esse, quibus possit deprehendi.

C A P. X I.

*cap. pro-
posuisti.
de proba-
tionibus.*

QUædam mulier, vt in iurè pontificio scriptū est, proponebat se virum minimè experitam esse, nec experiri potuisse, vir autem oppositum asserbat; res septem mulieribus iudicanda delata est, quæ per corporis inspectionem, ipsam incorruptam esse, sententiam tulerunt; & quamuis Iure consulti, vt plurimum obstetricibus hanc quæstionem extricandam tradere consueuerint, quæ tamen ex imperitia, sæpè ac sæpius errare possunt, virginitatem enim duobus potissimum signis arguere solèt, primo ex pellicula, seu membrana quadam carnea, quæ panniculum virginale, & hymen, vel eugion nuncupatur, & impedit, vt digiti in pudendum inserere possint, hanc ta-
men

men membranam in dissectione virginum non apparere multi rei anatomiae periti, vel in paucissimis adesse arbitrantur, praeterquam quod Galenus usquam de hac membrana meminerit, & nonnullae reperiantur adolescentulae ita lasciuientes, ut manibus, vel instrumento aliquo ipsam membranam conscindant, ac dilacerent: quare sequitur hanc coniecturam de virginitate esse fallacem, ac dubiam. secundo loco solent arguere virginitatem ex locorum angustia, & conniuentia, quod quidem signum non potest esse in omnibus, cum ex vno, vel paucioribus congressibus venereis collum pudendi multum aperiri, ac dilatari non possit, ita ut fieri possit, ut violata sit virgo, & tamen loca illa adhuc sint angusta, & quod etiam sint ex frequentioribus coniunctionibus dilatata, ac valde hiantia, arte tamen sint furrugata & astricta; quaedam enim callidae vetulae norunt certa medicamenta adstringentia vitiatis virginibus adhibere, ita ut incorruptae appareant; accedit quod istae locorum muliebrium conniuentia in nonnullis utero gerentibus, & maior aliquando reperitur, quam in virginibus, ut virum admittere, vel maxima cum difficultate possint. Ideo cum haec nota sint admodum fallaces, si res ad medicos erit delata, opus est alia animadvertere, ut pluribus adhibitis signis, tutius de virginitate, vel corruptione, sententia ferri possit; & primo inspicere debent urinae, quae ex cuiusdam peritissimi viri opinione tenuiores, ac clariores sunt in virginibus, in caeteris vero mulieribus ob

lib. 30. c. 48.
 vias latiores, ac patientiores, & vteri excrementa, quæ vrinis miscentur, turbidæ & crassæ cum multo sedimento excernantur; secundo de quibusdam periculum faciendum est, qua virginitatem deprehendere creditum est, nam si ex gagate lapide, auctore Plinio, vel ex lapato ex Alberto mulier pannis optimè recta, fumigetur, si erit incorrupta, non percipit exhalationem, vel vapores ad os, vel nares ascendentes, præterea si ex melanthio fumigia fiant, si mulier virum sit experta, extemplo mingit, quod si ex floribus lapati, si est incorrupta, statim pallefcit; tandem si qua gagatis frustula cum aqua biberit, si fuerit vitiosa; continuo vrinam emittet, neque ipsam cohibere poterit: Cōninentia vero, & adstrictio medicamentis facta poterit deprehendi, si cum quibusdam laxantibus, & calefacientibus muliebria loca foueantur.

Quibus signis mulier grauida dignoscatur.

C A P. XII.

Quoniam nonnulli sunt euentus, in quibus dubitari contingit, an mulier in vtero conceperit, vt si defuncto viro abque filiis substituti hæredes, adire hæreditatem velint, vel si mulier in quæstionem sit danda, cum signa conceptionis sint admodum fallacia, & similia eis, quæ mensibus deficientibus apparent, potioraque ex relatione mulierum habeantur, quæ vt suam occultent

cultent malitiam, plurima referre, vel tacere possunt, quorum ratione medicos errare contingat, ea propter medici hac in re solertia, ac prudentia vti debent, ne cum aliorum iactura, suo dedecore, ac salutis periculo decipiantur; signa, quæ sunt communia prægnantibus, & menstrua purgatione præter naturam carentibus, sunt ipsorum mensium defectus, qui ex præscripto naturæ, & præter intentum ipsius supprimi solent, inappetentiæ, ventriculi subuersiones, vomitus, maculæ quædam, seu lentiginès in facie efflorescentes; & lac in mamillis; peculiare vero & magis propriæ prægnantium notæ erunt, cum vteri osculum est molle & interius, & exterius ad eò conuiuet, vt ne specilli mucronem admittat, & pleniore, distentoque iam vtero, os interius quod oblongum est, breuius fit, ac retrahitur, sursumque remeat, vt vix immisso digito attingi possit, oculi videntur distracti, cauioreque, & candidum albedinis naturam non habet, sed liuidius apparet aliquibus, & præcipuè fœtu grandescente, quibusdam ad agendum torpor adest, & aspectus languidus, ac plenè effœminatus efficitur, & color ad albedinem, ac pallorem mutatur, venæ inter oculorum angulos, & nares sitæ conspicuæ magis apparent, prægresso plerunque rubore, si fœminæ viriliores fuerint, eum aliquantulum exercentur arteriæ, quæ perreptant, iugulum plus solito pulsant, ceruix calidior, dorsum vero frigidius, colli, venæ, arteriæque extenduntur, circa papillas fit circulus

quidam obscurior, liuidiorque, aut rubicundior, apparet; respiratio fit parua, ac frequens, pulsus celeriores, ac crebriores; foetu grandiori facto latera, lumbique expanduntur, ac dilatantur, venter citra manifestam grauitatem intumescit, cui si manus calidæ admoueantur, si sit in primis mensibus, percipitur, foetum leni, blando, ordinatoque impulsu, aut quasi muscæ volatu moueri; multa alia sunt signa, quæ mulierem concepisse indicant, quæ quoniam requirunt expertas, & veridicas mulieres, prætermittere cõsulto volui, nec non pericula quædam, quæ ad deprehendendam vteri gerentiam fieri cõsueuerunt, cum sint parum tuta, & multum fallacia,

Utrum medicus cognoscere possit, mulierem partum abegisse, ac de medicamentis abortiuis,

C A P. XIII.

Cum quis mulieri prægnanti medicamentum aliquod ad excutiendum conceptum dederit, aut ipsa mulier acceperit, vel ex industria foetum ipsum eiecerit, iuris periti, ac iudices medicis, hanc etiam quæstionem deferunt, vt sententiam suam dicant, an illud medicamentum, vel quid aliud peractum abortum facere aptum sit, quibus quidem satisfacere medici poterunt, si quidnam mulieres egerint, vel quale fuerit medicamentum propinatum, vel acceptum, nouerint; mulierem tamen vtero gerentem partum abegisse,

egisse, minimè cognoscere poterunt, cum id ex sola ipsarum mulierū relatione cognoscere possit, quæ ne puniantur, & de sua fama detrahatur, pertinaciter negare solēt se vterum gessisse, multoque minus conceptum corrupisse; Hippocrates enim & 5. lib. aphor. & lib. 1. de morb. mul. Aetius in Ser. 16. necnon Auicenna 21, 3, docuerunt signa futurum abortum indicantia, factum vero nequaquam. Quæ abortum prouocare, vel facere, quopiamue alio affectu perimere, vel aliquas membranarum eius corrumpere possint, docet Galenus lib. 3. de nat. fac. quæ medicamenta abortiua, & ex Hippocrate primo in sextum epid. ambrotica nuncupauit; Vt autem medici scire possint, an medicamēta exhibita sint de genere abortiuorum, inter alios auctores legant Aetium in sermone 16, partem priorem hærmoniz gynæciolorum, Nicolaum Rochzum libro de morbis mul. Montagnanū cons. 208. libellum de simplicium medicamētorum facultatibus, secundum locos ex Dioscoride, ac Matthioli commentariis conscriptum, penes quos sylvam horum medicamentorum reperire poterunt.

cap. 4.
rr. 2. c. 9.

cap. 12.
com. 2.

cap. 18.
cap. 6.
cap. 22.

*Vtrum mulier post decimum mensem parere possit,
& partus ille sit legitimus.*

C A P. XIII.

SI mulier post viri obitum decimo mēse transacto pariat, legum interpretes exploratum non habent, an partus ille sit legitimus marito

iam mortuo, & ad eius hæreditatem sit admit-
tendus, cum variæ fuerint de hac re sententiæ;
Ulpianus enim in l. intestato post decem men-
ses. ff. de suis, & leg. hæredi. post decem menses na-
tum ad legitimam hæreditatem non admittit, &
Iustinianus in quadam epistola, quæ in nouis cõ-
stitutionibus habetur, asserit in quaestione apud
eum proposita de decimestri partu, pronuncia-
se partum illum non fuisse legitimum; Adrianus
tamen, referente Aullo Gellio, in Romana qua-
dam in vndecimo mense facta, causa cognita de-
creuit in vndecimo mense partum edi posse, re-
quisitis veterum philosophorum, ac medicorum
sententiis, ideo rem vti ambiguum Iureconsulti
deferunt ad medicos, qui vt facilius, ac tutius in
casibus propositis suam dicere sententiam pos-
sint, indagare, ac disputare debemus, an partus
humanus ad vndecimum vsq;, vel duodecimum
mensẽ protrahi possit; non defunt enim pro v-
traq; parte auctoritates, & rationes; & primo pro
parte affirmante, nam cum nullum videatur cer-
tum statutum tempus pariendi mulieribus, nul-
lum etiam sequitur absurdum, mulieris partum
ad vndecimum, & duodecimum mensẽ proro-
gari posse; Aristoteles enim scriptũ reliquit, cæ-
tera animalia singulari, ac simplici modo partum
suum perficere, vnumque pariendi tempus statu-
tum omnibus, homini vero vni multiplex datũ
esse, nam & septimo mense, & octauo, & nono
mulieres parere possunt, atq; plurimum decimo,
nonnullæ etiam vndecimum tangunt, Plinius
quoque

*lib. 3. mor.
cap. 16.*

*lib. 7. de
hist. ani-
mal. c. 4.*

quoque vestigia Aristotelis sequutus memoriae prodidit, cæteris animantibus statutū, & pariendi, & tempus gerendi esse, hominem vero toto anno & incerto gigni spatio, alium septimo mense, aliū octavo, & vsq; ad initia decimi, & vndecimi; ad vndecimū mensem partum prorogari posse, Hippocratis auctoritate comprobari potest. in lib. enim de alimento, cum quattuor recensuerit ^{scilicet 4.} sententias de formatione, motu, & exitu conceptus, propriam exponens opinionem, ait, non est, fiunt autem in his, & plura, & pauciora, & totum, & secundum partem, non multo autē plura, aut pauciora; pauciora autem tot, & quęcunque alia his similia, hoc est esse, & non esse, id quod ab vnaquaque illarum opinione est definitum, & nō fieri statutis temporibus iam enarratis, sed in pluribus etiam, ac paucioribus; cum autem vna illarū sit ad perfectionē fœtus, ac partus requiri dies trecetos, si ex Hippoc. in pluribus etiam fiat perfectio, mulieres etiā in vndecimū mensem vsque vterum ferre poterūt, manifestius verò hoc ^{scilicet 2.} expressit libro de septimestri partu: porro, inquit, mulieribus de partibus fidē derogare non oportet, dicunt enim omnia, & semper dicunt, & semper proferunt, neque enim opere, aut sermone persuasæ sunt, sed ex eo quod cognouerunt accidisse in corporibus suis, quæ vero iudicio sunt præditæ, & victoriam de hac sententia pronunciant, semper dicunt, & testantur nasci septimestres, & octimestres, & nouimestres, & decimestres, & vndecimestres, ex quo postea

sec. 5.

in lib. de octimestri partu docuit decimestres, & undecimestres partus, ex septem quadragenariis eodem modo fieri, velut ex dimidio anno septimestres, & ex his omnibus necessarium esse ple-

sec. 6.

rasque mulieres circa plenilunium, & ultra concipere, vt ducenti & octuaginta dies sæpè vndecimum mensem apprehendere videantur, tot

enim dies septem quadragenarios constituunt;

ratio est, cum ultra plenilunium mulier concipit, necesse est eum conceptum vndecimum mensem attingere, & apprehendere, quo ad vltimum

sec. 3. s. 30.

circuitum perueniat, eandem etiam habuit sententiam lib. 2. epidem. Auicenna etiam lib. 9. de animal. asserit, naturalem partum decimo, aut

vndecimo mense sæpè fieri posse, Varro lib. 14. rerum diuinarum scriptum reliquit, hominem

vndecimo mense aliquando nasci posse. Plautus etiam in Cistellaria:

Tunc illa quam compresserat,

Decimo post mense exacto peperit filiam.

& idem tradidit Menander vetustior poeta hu-

manarum opinionum, vel peritissimus; Anllus

Gellius refert, Lucium Papyrium prætorem sen-

tentiam tulisse pro eo, qui terdecim mensibus

utero fuerat gestatus, ipsumque constituisse pa-

ternorum bonorum legitimum hæredem, atque

successorem, præterea se ipsum comperisse fæ-

minam bonis honestisque moribus, non ambi-

gua pudicitia, in vndecimo mense post mariti mor-

tem peperisse; Franciscus Mena in commentatio

libri de septimestri partu testatur, quamplurimas

ferogasse mulieres, quæ de partus gestatione, atque conceptione exactissimam rationem reddere videbatur, & cum iudicio haud quaquam vulgari, quæ omnes nouem menses verè supputabant, relicto illo, in cuius fine menstrua purgatio defecisse primum notabatur; Imò ex his aliquot non solum illum mensem fore relinquendum contendebat, sed alterius quindecim dies detrahendos esse calculo, qui cum quindecim aliis primi mensis, mensem constituerent; ex qua computatione decimestres exultare tales partus, ac nonnunquam vndecimi mensis principium attingere esse satis manifestum; Quam plures alii ex recentioribus medicis in eandem abierte sententiam, partum prorogari posse ad vndecimum mensem, Nicolaus Flotentinus, Antonius ab Altimari, Franciscus Valleriola, Antonius Franantianus, Victor Turicauius, Ludouicus Mercarus, ac Franciscus Vallesius; Rationibus etiam confirmare possumus, varios esse partus humani terminos, & potissimum ad vndecimum mensem prorogari posse, & primo, ratione formatricis facultatis, ac genitalis seminis: cum enim in diuersis illa minus, vel magis potens sit, & materia aptior, vel ineptior, sequitur in omnibus penitus idem tempus formationis, & gestationis esse non posse, quod manifestè patet exemplo relato à Phnio Vestiliæ, Herdisii Pomponii, ac postremo Orsisi cõiuge, quæ ex diuersis viris partus diuersis temporibus edidit, alium octauo, alium septimo, & alium vndecimo mense: secundo ratione sexus;

nam cum ex Aristotele 7. de hist. animal. & Galeno etiam fœmina tardius absoluat, ac tardius moueri incipiat, ex quo ceteris paribus etiam tardius fœmina in lucem sulcipitur quàm masculus, & ideo idem Arist. dixit, masculum in nono mense frequẽcius nasci; ad decimũ verò magis fœminam pertingere; Tertio ratione vteri, eius cotilidonium, alimenti, ac fœtus; cum enim vteri & conformatione, & habitu, ac temperatura non parum differant, ita vt alter altero maiorem, vel minorem distensionem admittat, & cotilidones in quibusdã fortiores, in aliis imbecilliores sint, fœminæ diuersis alimentis, & quantitate vtatur, ac infantes variè moueantur, fit, vt si vterus multum patiatur extẽsionem, cotilidones sint validi, prægnans multo abundet sanguine, & fœtus sit imbecillior, ac tardius moueatur, vt iste partus ad vndecimum mensem facillimè protrahi possit; Nec mirandum est, hominem tam diuersos partus terminos habere, cum teste Galeno, nullum animal negligentius se habeat æque dũ concipit, ac dum vterog gerit, nec quamplures, ac maiores committat errores, quæ & vteri, ac fœtus corpus transmutare possunt, quorum ratione nõ parum protrahi partus extra præscriptos à natura terminos potest. Itaque cum rationibus pateat, mulieris partum ad vndecimũ mensem prorogari posse, & id attestentur multi auctores cum philosophi, tum medici, historia, ac poætæ, & illi quidem omni exceptione maiores, & repertæ fuerint mulieres indubitatè probitatis, ac pudicitia, quæ fœ-

tum

11. de usu
part.

tum in vtero gesserint ad vndecimū mensem, & ultra, videtur sane tūta consciētia, si casus eueniat vndecimestris partus, si conditiones descriptæ conueniant, medicos pro tali sententiā ferre posse. Videtur tamen Hippocratem, Aristotelem, & Galenū vnā cum Varrone & Macrobio diuersam habuisse sententiam; Hippoc. enim lib. de natura ^{sec. 37.} pueri scribit, fœtus perfectionem, ac naturalem ^{38. 39.} partum decimo vteri gerentiæ tempore fieri: ait enim, quod autem non diutius, quàm decē mensibus contingat vterum gestare, ego demonstrabo: nam alimentum & augmentum, quod à matre descendit, non amplius sufficiens est puero, vbi decem menses præterierint, & fœtus acutus fuerit, & post pauca iterum ait, atque hæc, vt ^{sec. 41.} longissimè in decem mensibus fiunt, & quod quæ longius, quàm decem mensium tempus vterum gestare visæ sunt, deceptæ sint; præterea ^{par. 7. d.} in lib. 6. epid. videtur duo partus tempora statuere septimum, ac nonum mensem, cum ait, qui in septuaginta mouetur, is trinumero perficitur, qui vero nonaginta, is etiam triplicato numero absoluitur, nam qui septuaginta diebus mouentur, septimo mense in lucem prodeunt, qui vero nonaginta, nono, numerus enim septuagenarius triplicatus facit ducentos, ac decem dies, qui sunt mēses septem, & nonagesimus triplicatus facit ducētos, ac septuaginta dies, qui sunt nouem menses; eandem videtur cum Hip- ^{lib. 7. de} pocrate habuisse sententiā Aristoteles asserens, ^{hist. nat.} qui diurniores, quàm vndecimo nasci videtur, ^{mal.}

*lib. 3. de
nat. fac.
cap. 3.*

*2. de
symp.
cans. c. 3.*

*lib. 1. in
fontium
Scip. c. 6.*

latere putantur, latet enim mulieres conceptus initium, &c. Galenus fœtum nouem mensibus in utero perfici explicat, dicens, quippè nouem mensibus plerisque mulieribus perficitur in utero fœtus, quod fuit ab eo alibi confirmatum, sane eadem virtus, quæ sic de fœtu est sollicita, ut nouem mensium spatio eius sustineat pondus, atque, ut absolutus tuto emittatur, provideat, & paulo supra de uteris loquens ait, qui tum fœtus grauitatem, tum sui distensionem nouem mensibus pertulerunt, & absoluto in eis fœtu ad eius expulsionem se comparant; Varro etiam cum dixisset, vndecimo mense aliquando nasci hominem, addit, antiquos Romanos nõ recepisse huiusmodi quasi monstrosas raritates, sed non mense, aut decimo, neque præter hos alio partionem fieri secûdum naturam existimasse. Macrobius memoriæ prodidit, humano partui frequentiore usum nouem mensium, certo numerorum modulamine naturam constituisse; Aulus quoque Gellius testatur, multam opinionem esse, eamque iam pro vero receptam, gigni hominem septimo rarenter, nunquam octauo, sæpè nono, læpe numero decimo mense, eumque esse summum finem gignendi hominem decem menses non inceptos, sed exactos. Quidam nobilis, & eruditus scriptor, ut contradictionem, quam manifestam esse in dictis Hippocratis, satis superque notum est, tempus enim partus modo in nonum, vel decimum, modo in vndecimum mensem statuere videtur, asserit Hippocratem aliquando

Quādo computasse gestationis tempus per mensem ciuilem, qui dicitur à Galeno mensis coniunctionis lunæ cum solē, & constat ex diebus viginti nouem cum dimidio, & nōnunquam per mensem lunarem, qui est in duplici differentia, alius enim ex viginti septem diebus, & horis octo, & alter ex viginti sex diebus cum dimidio constituitur, & ideo ex diuersa etiam mensium computatione, varios ac diuersos constituisse terminos; sed an verum sit, quod à doctissimo illo viro asseritur, mihi dubitationem facit auctoritas ipsius Hippocratis, qui in libro de carnibus gestationis *lib. 22:* tempus per mensem solarem, qui ex eo triginta diebus constituitur, supputandum est, dum septimestrem puerum legitime, & natum, & vitalem esse affirmat, quod & rationem, & numerum habeat ad hebdomadas exactum, nempe tres decades hebdomadam complectentem, in vnaquaq; autem hebdomadam decade septuaginta dies inesse velit: sic etiam eodem loco nouem mensem, decemque dierum partum eadem ratione vitalem esse confirmat, quod quattuor hebdomadam decades, seu dies ducentos, & octaginta contineat; ita quod si septimestris partus ducentos, ac decem dies, seu tres hebdomadam contineat, sit, vè si eos dies per septenarium diuiserimus, triginta in singulos menses cōsurgant dies; *fen. 21. 3. 0* quam supputandi rationem secutus fuisse Auicenna videtur, qui septimestrem partum ducentis, ac decem diebus perfici, atque in lucem edi, nouimestrem verò ducentis septuaginta astruxit, &

ex quo fateri necesse est solaribus mensibus, non lunæ motu actis gestationē in vtero matris metiri debere, vt singulis mensibus triginta dies more græcorum respondeant tam in septimestri, quam in nouimestri partu, cum hic ducentis, ac septuaginta diebus, ille ducentis, ac decem nascatur; hos enim ducentos dies, ac decem si septenario numero partiaris, triginta arithmetica supputatione constabant, vel si triginta dies septenario ducas, ducentos, ac decem dies conficies, septies enim triginta hunc numerum dierum cōficiunt, vti nouies triginta ducentos, ac septuaginta. Quare pro hac enucleanda difficultate, dicere possumus, quod cum res naturales, eo quod consistant ex materia, quæ semper transmutationi est obnoxia, & à qualitatibus contrariis agitata, nullam ferè necessitatem habeant, sed variationi, ac mutationi subiectæ sint, adeo vt quamuis multa de illis in vniuersum, & generali ratione pronuncientur, ea tamen non ita perpetua esse, vt mutari interdum non possint, præterquam si qua sint, quæ illarum propriam constituunt essentiam, aut illam intimius sequantur, idè philosophorum præsertim naturalium, ac medicorum enunciata, seu regulæ veræ, vt in pluribus sunt, & maiori ex parte, non autem omnino, ac semper, ita vt in rebus naturalibus vix quippiam reperiat, quod omnino impossibile, aut necessarium sit iudicandum, ideo quando Hippocrates, & cum ipso alii asserunt naturalem pariendi terminum esse nonum, aut deci-

mum

num mensem, intelligendum est quod frequentius, & maiori ex parte fit, non autem quin & secus interdum fieri non possit, quod quidem manifestum est ex Aristotele asserente, mulieres, vt plurimum decimo mense parere posse, nonnullas etiam vndecimum attingere; ex quibus etiam statuunt eruditissimi nonnulli viri, iustum, ac maximè secundum naturam gravidationis limitem, decimum mensem exactum esse, nec vltra illud tempus ob alimenti inopiam, & loci angustiam consistere fœtus in vtero posse, nisi fortè ad duos vel tres dies vltra decimum mensem partus se extendant, totos enim vndecim menses consistere fœtum in vtero nature rationem non admittere, & hoc esse quod intelligunt Hippocrates, & Aristoteles, quædam mulieres vndecimum, hoc est vndecimi mensis paucos dies attingere, idque esse quàm rarissimum.

Nonimestris partus mulieris, qua viro defuncto post paucos dies alii nupserit, cuius sit censendus.

C A P. X V.

SI mulier post mortem mariti infra paucos dies denuo in matrimoniū coniungatur, filiumque in nono mense pariat, ita quod partus possit esse vtriusque viri, cuius iudicandus sit, medicorum iudicium expostulatur, qui vt veritatem quantum fieri potest assequantur, quibusdam coniecturis inniti debent, & posito quod ambo fue-

rint foecundi, nam si manifestum esset, alterum ex illis sterilem esse, vel fuisse, omnis ablata esset difficultas, primò considerandum est, si mortuus vir diuturno morbo laborauerit, vt ad viginti, vel viginquinque dies, aut mensem morbus peruenit, aliis accedentibus indiciis, partum potius esse secundi, quam primi viti erit iudicandum, quod si mors in decima quarta, vel citius fuerit secuta, si partus extendatur in fine noui mensis, secundi; si vero in principio, primi poterit esse natu, praeterea si illi duo viri alios procreant liberos; & alter masculos; alius verò foeminas generare consueuerit, natum huius, vel alterius esse coniectura hac, quamuis satis dubia, consequi poterimus: Insuper aspectus & facies, partes corporis, & totum corpus nati erit inspiciendum, cui nam magis, vel eorum auis magis sit similis; nam si primus maritus habebat, vt res exemplo magis manifesta appareat, caput insigne, oculos magnos, carne erat fusca; & toto corpore praegrandi, si eadem soboles habuerit, huius esse filium satis efficaci coniectura asserere poterimus; Adde quod si vteri gestatio fuerit diuersa ab aliis, secundi esse sobolem, non leue erit indicium: si enixa conceptus perita sit, & cognouerit, quando genitura non exciderit, sed intus manserit, sic & qua die intra ipsam, & ex quo viro conceperit, quae etiam si obseruauerit in aliquo congressu venereo, vel post ipsum eadem die, leuiter inhoruisse; aut titillatu quodam ventrem contrastrim esse, & postea illis primis diebus vterum non ori, vel vt alii dicunt,

dicūt, imum ventrem leuiter dolere, perceperit, tunc concepisse erit coniciendum; Insuper cum veneris appetētia languet, vel abominabilis euadit, menses retinentur, aut multum imminuuntur, vini vel ciborum auersio sequatur, manifesta erunt conceptionis signa, de quibus & aliis relictis in capite duodecimo puerpera est interroganda; facta enim temporis computatione prudens medicus poterit cōiecturis his assequi, cuiusnam viri sit ortus infans, & muneri suo satisfacere.

*Quasdam mulieres quinquagesimum annum a-
gentes, concipere posse, probatur.*

C A P. XVI.

FOeminam, quę quinquagesimum annum ex-
cesserit, non esse ad concipiendum idoneam,
& si concipiat, esse rarum ac admirandum, arbi-
trantur Iurecōsulti, vt Iason, Socinus, Fulgosius,
& quam plures alii citati à Roládo à Valle cons.
96. n. 33, vol. 3, & ideo ad probandum 'natum' esse
ex quinquagenaria, euidētiores probationes re-
quiri, quod si medicorum in hoc argumento per-
quiratur opinio, vt ex ipsorum, ac philosopho-
rum fundamentis responderi possit, ignoran-
dum non est, quod cum conceptus ex sanguine
vteri nutriri debeat, vt auctor est Galenus, si mu-
lieri menstrua deficient, necessarium est, vt & cō-
ceptu careat, seu vt gignere non possit, cum enim

*l. si maior
C. de le-
git. hare.
l. si steri-
lis. ff. de
act. emp.
& vend.*

*de Vena
sect. ad
Erasist.
cap. 5.*

occlusis vasibus leui & lubrica relicta utero, semen
 ei aculatum à viro adhærere ipsi, atque vni non
 possit, nutrimentoq; careat, defluit, nec ex eo cõ-
 ceptus fieri potest, principium enim & finis mu-
 lieribus prolis recipiendæ, vt testatur Aristot. est
 menstruorũ emissio, ided tamdiu menstrua mu-
 lieribus copiosè, & ex naturæ præscripto fluunt,
 quamdiu etiã concipere possunt; secũdo loco est
 considerandũ tempus persistentiæ mēsum, Ari-
 stoteles arbitratus est, mēstrua plurimis desinere
 circa 40. annum, quod tempus cū excesserint, iis
 ad sexagesimum seruari, & nõnullas eo tempore
 parere; Aetius, & Paulus dixerunt, aliquas desi-
 nere purgari circa quinquagesimum, & paucas
 vsque ad sexagesimum purgari, & quibusdam à
 trigesimo quinto anno, & maxime pinguibus
 mensium defectus inchoari, vt plurimum tamen
 50. anno mēstrua deficere, & eiusdem opinionis
 sunt omnes ferè medici, quos Solinus imitatus
 scripsit, mulierum fœcunditatem post 50. annum
 conuiescere, quamuis aliqui sexagesimum sta-
 tuant, eandem etiam videtur habuisse sententiã.
 D. Augustinũ in lib. 1. de mirabilibus Sacræ scri-
 pturæ, si tamen illius sit liber, vbi scribit Sara ste-
 rilis filium Maac nomine iam nonagenaria pepe-
 rit, tum illam vsque per totum vitæ suæ spatium
 sterilis fuit, sed hoc valde conueniebat, vt quoniã
 filius, quem parturiebat, ipsam figuram Christi,
 qui ex sola Virgine sine aliqua humanæ volupta-
 tis cupiditate nasceretur, pertulit, illum non æta-
 te qua solent feminæ parere, id est à duodecimo
 vsque

ser. 10. c. 4
 li. 3. c. 60.

cap. 10.

vsque ad quadragesimum nonum, sed contra illius consuetudinis metas parturiret, ut scilicet ille infans, non solum ultra 50. annum, desinere, scilicet partus officio, sed etiã 90. anno nasceretur, desinente voluptatis desiderio; lib. etiã 16. de Civitate Dei ait, loquens in personam Abraham, si mihi centum annorũ habenti nasceretur filius, & si Sara 90. annorũ pariet? Mensurã verò defectus causam in caloris diminutionẽ referri potest, ratione cuius nec copiosus sanguis generatur, vel pituitosus gignitur nutritioni non idoneus, vel in caloris imbecillitatẽ ob quam vix expultrix valde segnis, ac debilis facta nõ sufficiat per longinquas partes, angustioresque venas expellere hunc sanguinem, venarumque ora adaperire: Aliquas tamẽ ultra quinquagesimum peperisse ex Hippoc. aliisque satis patet, Hippocrates enim 2. lib. Epid. refert, uxorem cuiusdam coriarii, quæ cum multos annos haberet, filium cõcepisse, ac peperisse, præterea Corneliam è Scipionum genere Volusium Saturninum post 62. annũ genuisse, ex veterum monumentis constat, Valescus à Taranta *li. 6. c. 12.* medicus non ignobilis testatur, se vidisse puerperam, quæ sexagesimo septimo suæ ætatis anno pepererat, cũ alios sexagesimo, & sexagesimo primo anno peperisset; Victor Irinca, Vellius etiam *lib. 10. de cur. rat. cap. 3.* refert, vnam yllificam se novisse, quæ robustissima habitu, figuraq; corporis simillima viro erat, & nunquam per menses purgabatur, ac semel tantum, cum tamen vsque ad senectutem cum viro vixisset, in utero habuisse, cum reliquo tem-

pore fuisset infœcunda. Cum igitur, & ratione, & experimentis compertum sit, aliquas mulieres in sexagesimo anno, & vltra etiam concipere, & concepisse, aliquam mulierem in quinquagesimo anno parere non erit ita rarum, ac mirandum, vtasserunt legum interpretes. Hac autem in re satis dubia, aliquid certi statuere debemus, ad cuius præscriptum de euentibus iudicare possimus; illud autem erit, quod cum nulla stata ratio, nullus præfixus finis sit mulieribus concipiendi, cum aliæ aliis temporibus, aut tardius generandi tempora finiãt, aut proferant, si casu fiat, vt quinquagenaria, vel vltioris ætatis pariat, & dubium oriatur, an verè genuerit, animaduertenda sunt ipsius mulieris temperamentum, habitudo, victus ratio, locus, & aliæ huiusmodi, nec fluentes menses dumtaxat attendendi sunt, cum ipsi ac fœmen, vt testatur Aristoteles, cum incipiunt, atq; desinunt, sint pauciora, ac infirmiora, ac proinde non proficua, nam si fuerit temperamenti calidi & humidi apti ad multi sanguinis generationem, virium roboris plurimum habeat, & victus ratione vberiori, & nutriente vsa fuerit, clementique solo educata, hæc tuto concepisse decernendum erit; mulieres enim, quæ habitum frigidum, & humidum, vel frigidum & siccum, viresque imbecilles habent, cum ad quinquagesimum annum peruenerint, vt generent, rarissimè euenire potest.

*lib. 7. de
hist. ani-
mal.*

Dissemi-

Dissimilitudo nati ad parentes, an sit sufficiens argumentum adulterii, ex quo de causis similitudinis, ac dissimilitudinis filiorum cum genitoribus agitur.

C A P. XVII.

SI mulier edat parvum egregia forma præstantem, seu deformem, ac monstruosum patri suo, ac toti prosapia dissimilem, Iureconsulti, & potissimū Iason in l. Gallus. ff. de liber. & posth. dubitant, vtrum dissimilitudo sit sufficiens causa suspicandi de adulterio in mulierem, & de adulterio punienda; In qua controuersia, vt quid sentiendum sit, constet, operæ præcium est causas similitudinis, ac dissimilitudinis indagare, quibus inuentis erit facile disceptationem hanc dirimere; Hippocrates in lib. de genitura, causam similitudinis, ac dissimilitudinis in multitudinem seu copiam, & in paucitatem, ac inopiam vtriusque parentis genituræ refert, ita vt si viri semen sit semine mulieris, vberius, natus patri assimiletur, & è contra si exuberet genitura mulieris, foetus ipsi etiam similis nascatur, vbi vnum etiam asserit, quod sensui repugnare videtur, esse nempe impossibile, vt natus per omnia sit similis vni, & alteri nihil, sed opus esse, vt vtrisque in aliquo sit similis, eiusdem etiam sententiæ patet fuisse Galenum in lib. 2. de semine, vbi natorum similitudinem ad parentes ex membrorum formatione existere docet, nõ ex iis quæ speciem constituunt,

sed ex differentiis quæ speciebus, seu magis singularibus accedunt, quod hic albus, niger alter, hic adunco, ille simo nalo, ex iis inquam differentiis similitudines natorum desumi, eam verò similitudinē à materia, hoc est à menstruo procedere non posse probat, quoniam natos omnes similes matri esse oporteret, & patri neminem, cū tamen alterutris similes nasci videamus, non à femine tantum maris, quem solum ab ipso, non autem à femina effundi voluit Aristoteles, quia nunquā similes matri nascerentur, cum autē partus similes vtrisque nascantur, ex communi, quæ vtriusque inest causa, similes reddi necesse est, ex femine, nempe qui ab vtrisque emanat, idē partum ei similem reddi, cuius vix formatrix in femine prævaluerit; Galenus quamvis in hoc argumento multa exactè, quæ ego consulto omisi, tradiderit, non omnia tamen sicut nec Hippocrates examinavit, nec omnium rationem reddidit, cum nec causam, cur nonnunquam, neque patri, neque matri similes, sed maioribus suis natevadant, attulerit, nec cur interdum, nec parentibus, nec maioribus similes nascantur, sed alienis & exteris, vt in proposita quæstione nos querimus, & optamus inuenire ad tutandam mulierum pudicitiam, quæ de adulterio arguendæ essent, si verà esset Hippocratis, ac Galeni opinio, vt natos alicui ex parentibus similes nasci oporteat, hanc Hippocratis sententiam Aristoteles confutavit in lib. 4. de gener. animal. & potissimum, quod ex eius relata causa, non possit fa-

fit facillè explicari, cur fœmina quandoque fit patri, & mas matri similis, si enim eo quod patris semen superauit, mas gignitur, cur modo ipse masculus matri assimulatur, nec reddi ratio potest, cur nati maioribus similes sint, cum nihil feminis ab eis secesserit, duo tamè supponit Hippocrates, semen nempe fœminæ confluere ad generationem actiuè, & ipsum decidere ab vniuerso corpore, omnibusque totius particulis, quæ Aristoteles non admittit, qui in eam abiit sententiam, nonnunquam edi partus omnino & parentibus, ac profapiæ dissimiles, cuius dissimilitudinis causam reiicit in quosdam generantium motus, qui cum nō soluuntur, siue nō impediuntur, similes partus procreantur ipsis generantibus, & eo perueniunt, quo à natura ordinati sunt, cum verò impediuntur, & eò non perueniunt, quo à natura constitutum est, dissimiles partus fieri; & vt Aristotelis dicta planius intelligantur, primo *lib. 4. de gen. animal. c. 3.* animaduertendū est, ipsum arbitrari, natorū alios quos generari parentibus similes, alios dissimiles, nōnullos patri, & alios matri cum toto corpore, tum verò partibus singulis, & parentibus magis quàm maioribus suis, & iis potius quàm quibuslibet, & mares potius patri, fœminę matri, alii nulli consanguineo similes, sed homini tantū, alii nequidē homini, sed iam mōstro: Quo igitur ad similitudinē, ac dissimilitudinē natorum ad parentes, vt causa ex Aristotele inueniatur, huius rei initia indagare debemus, sunt autem præcipuè id quod generat, non solum marem esse oportere,

sed hunc quoque marem nempe Socratem, aut Coriscum, hoc est marem ea forma, magnitudine, membrorum lineatura, habitu, quæ Socrati, Coriscone insūt; Hinc profecto similitudinis initia ducuntur, nam cum facultatem habeat, quod generat tale quod generabit, quale ipsum est, quamobrem cum & generans homo sit, hominem certè procreabit, nec hominem solum, sed talem qualis erat qui genuit, nempe marem, nec solum marem, sed talem qualis erat qui genuit, nempe simo naso, cæsis oculis, & similibus, ita ut homo tria proponat generare, primo idem in specie, secundo idem in sexu, tertio idem in numero; cum igitur non soluuntur generantium motus, id quod gignitur, generanti simile euadit semper, mari mas, fœminæ fœmina, sed cum soluuntur, tunc dissimilitudo sequitur, sic Aristoteles, sed naturæ & generantium motus solui quid sit, minimè explicat; ego vero id esse censeo, ut tum solui dicantur generantium motus, cum in id cuius gratia ordinati sunt à natura, impedimento aliquo ferri non possunt, nec eo peruenire, hoc est generationis perfectum finem, quo generantium motus properant, attingere non posse; cur autem sic sæpè naturæ motus soluantur in causa est, quod omne agens à patiente in agendo repetitur, & ideo necessum quidem sit tanto agentis retrundi motum, quanta videlicet vis fuerit patientis in agentem, interdum enim id vsu venit, ut quod agit, magis pariat, quam agat, cū agentis vis imbecilla, eius verò in quod agit, vali-

da & fortis fuerit, ita quod dicit Aristoteles, si motus eius, qui generat, solvatur in superiorum, atque maiorum à quibus prognati sumus, transitum fieri, hoc est aui, ab aui, & atavi, maiorum enim propria, hoc est quæ in ipsis peculiare nota sunt, ac delineationes in nepotum semine potentia insunt, in eo inquam semine; vnde geniti sunt nepotes, ea causa est, cùm interdum nepotes aui, non autem parentibus, qui eos generarunt, similes nascantur, quod parentis motus solutus sit, degeneravit autem in eum, qui aui est; est enim avus patri proximus; qui nepotem genuit, à quo non nihil in generantis semine proprium, ac peculiare deductum est; & in nepotis formam, ac substantiam translatum; Cùm autem mares interdum similes sint matri, hanc vult Aristoteles esse causam, quod motus qui à mare est, superavit, & propterea genitus est mas, sed ob id matri non patri similis, quod motus qui à tali mare est, nempe Soerate, vel Christo, non superarit, vel quod motus patris tanquam singularis in foetu defuerit; vicerit autem motus matris, qua talis est; eadem ratione foeminae aliquando patrem referunt, quod motus qui à patre est, non ut mas est, sed ut talis mas superavit, & propterea foemella quidem genita est, quod motus is, qui à mare erat, superare non potuerit, similis autem patri effecta est filia; quod motus à tali parente pro membrorum, & corporis habitu superstes in conceptu fuerit. Ut autem similitudinum omnis exactè ratio teneatur, Aristoteles nonnulla proponit animaduer-

tenda, primum motus inesse alios potentia, alios actu; potentia quidem, vt in nepotibus maiorum vis, actu, vt in generante: Alterum quoties generationis motus soluuntur, degenerare in oppositum, quod superatur, quæ caussa est, vt fœmina generetur; Tertium est, id quod soluitur transire in motum proximum, & si modicè soluatur motus, in propinquum, si magis in remotiorem fieri discessum, demum ita confundi, vt nemini quidẽ suorum similes nati fiant, sed commune tantum relinquatur, vt homo sit, nec tamen suorum quẽpiam formã referat; cum igitur appareat ex relata hac ab Aristot. abditissima caussa dissimiles parẽtibus posse progigni filios, sequitur dissimilitudinem natorum haud posse mulierem de adulterio arguere, qui tamen Arist. duas alias dissimilitudinis natorũ ad parẽres caussas cõmemorare videtur in sect. 10. Probl. variã sc. hominis in coitu apprehensionẽ & imaginationẽ, cuius ratione variantur, & semina diuersas recipiendo impressiones, & coitum imperfectũ, qui fit, & ratione frequentię, & ratione modi, quia homo, vt plurimũ ad coitum se precipitat, ac furiosè accedit, nõ obseruãdo ea, quæ obseruare deberet, quærit ergo, cur proles cæterorũ animalium magis quàm hominis suis parentibus similẽ gerat naturã, respõdet, quod homo vago varioq; plurimum animo in coitu est, prout autẽ pater, materq; in cõceptu fuerunt, ita partus euariant, cætera verò animantia, aut certè plurima rei tantum ipsi intendunt, totaq; sese veneri dedunt; addit etiã quod ob eam

audi-

probl. 12.

auditatē minimè repleti magna ex parte patiuntur, eandem prorsus, & Plin. habuit sententiam, *li. 7. c. 12.* hausta enim imago, inquit, sub ipso conceptu similitudinum reputatio est; cogitatio enim vtriuslibet parentis animo subito transuolans effingere similitudinem existimatur, ideo plures in homine quàm in cæteris animantibus differentiarum, quoniam velocitas cogitationum, animiq; celeritas, & ingenii varietas multiformes formas imprimit, cum in cæteris animantibus immobiles sint animi, & similes omnibus, singulisque in suo cuique genere. Quique ferè doctissimi viri & præsertim Quintilianus, Plutarchus, D. Augustinus, D. Hieronym. Cõciliator, ac Fernelius causam dissimilitudinis natorum ad parentes ascribunt ipsi vehementi, ac variaz imaginationi inter concipiendum, vel in toto formationis tempore, quæ dominatur formatrici naturali seminis, imperatque ei eo modo, quo inferiores potètiæ parent superioribus, & sic imprimitur potius idolum, seu effigies imagine vehementer cõprehensa, quàm paternũ idolum in semine adseruatum, imaginatio enim est tãtæ efficaciz, vt ad speciem imaginatam mutetur spiritus corporeus, qui ad testes fœminæ, ac vterum perueniens, sit veluti facultatis formatricis fundamentum & subiectum, qui postmodum iuxta imaginem imaginationis impressam, fœtum efformare habet, eo quod sit maioris efficaciz, quàm genitiuus spiritus, q̄ in semine paterno præfuerat, mouet enim potètiæ superiores infimas, & aliquando earum

actus potentius perficiunt, quàm ipsemet natura-
 rales, vt est videre in ira, timore, tristitia, ac cæte-
 ris animæ passionibus, quæ potentius, & effica-
 cius vniuersum corpus turbare habent, & humo-
 res vndiq; mouere, quàm ipsæ naturales; ex quo
 constat spiritum illum ab imaginatiua potentia
 prædicto modo motum efficacius suas exercere
 vires, & formatricis effigiem delineate, quàm ipsa
 formatiua, quæ ex parentis membrorum condi-
 tione prodierat, & in semine præfuerat, quod
 quidem exemplo mulieris albæ, quæ prolem ni-
 gram genuit, eo quod fixis oculis, intèroquæ ani-
 mo diu æthiopis imaginem comprehenderit, ex

*in quæst.
 in Genes.
 lib. 5. de
 plac. phil.
 c. 11. & 12.
 lib. 1.
 quæst.
 sup. Ge-
 nes. c. 23.*

Quintiliano S. Hieron. probat, quâuis hoc Plu-
 tarcho ascribant aliqui, apud quem mihi non li-
 cuit legere, præsertim vbi de causis dissimilitudi-
 nis verba facit, qui sanctus Hieron. vnâ cum diuo
 Augustino; idem magis roborant ex historia re-
 lata ab Hippocrate (quâuis isti libris Hippocra-
 tis hodie non repèriatur) cuiusdam mulieris, quæ
 cum suspitione adulterii esset puniènda; quod
 puerum summè decorum vtriq; parenti, gene-
 ricque dissimilem, peperisset, adiuuenta monitù
 Hippocratis in cubiculo imagine, à suspitione
 eius sententia liberata est: Hinc Iacob gregem
 suum augere didicit, vt sacra testantur litera;
 virgas amygdalinas variis coloribus incisas apud
 canales disponens, ad quos bibendi causa oues
 appellebant, vbi cœuntes illas conspicerent, &
 fœtus variorum colorum cœciperent, ex quibus,
 multisque aliis relatis historiis satis superque pa-

ter vim formæ, seu effigiei effectricem à cogitatione seu imaginatione gubernari, & duci frequenter, cuius ratione nati valde dissimiles parètibus, & toti generi procreari, & mulieres à calumniâ impudicitæ vindicari possunt.

Quamplures alias quæstiones Iureconfulti agitant, & ad medicos deferunt, vt de caussariis, seu valetudinariis militibus, qui à laboribus militiae, ac de aliis qui à muneribus publicis, vel itineribus faciendis soluuntur, de aëris corruptione, de morbis contagiosis, ac de testatium desipientia, quas quidem ex Hippocratis, ac Galeni, aliorumque medicorum doctrina, nec non ex sequentibus formulis quisque Neotericus medicus extricare nouerit.

FORMVLÆ QVÆDAM
TESTIMONIORVM.

Adsit mihi Spiritus sancti virtus.

Iam pridem Dominus H. F. pharmacopola exadnata in ceruice vesicæ caruncula; laborat quadam vrinæ suppressione, ac difficultate, cui affectioni cum opportuna auxilia non sint adhibita, in dies singulos augmentum suscipit, ita vt vrina nunc nisi maximis conatibus, laboribus, & angustiis, & nonnunquam mixta cruore excernatur: Quem morbum non solum atrocem, ac difficilem curatu, verum & periculosum esse arbitror, cum minetur perfectam, absolutamque

vrinæ retentionem, cuius ratione paruo cum negotio egri interitus subsequi potest: Quapropter opus est, vt quamprimum carnificem hunc morbum expellere, & profligare ipse studeat, quod tamen cū in carcere sit coniectus, ac detentus, præstare (vt opinor) minimè potest; & hæc quoniam vera sunt, requisitus, scriptis tradidi, & iudicio peritiorum medicorum subiicienda esse volui. Imole die Martis.

*Ita sentio ego Baptista Codronchini
Medicus Imolen.*

Adiuuet me Deus.

*lib. de su-
perfat. &
lib. 7. de
morb.
mal.*

MVlieres in violenta, & immatura fœtus emissionem magis periclitari, & maiora incommoda, ac mala subire, quàm in recto, ac naturali partu, Hippocrates, & experiëntia nos docuere, & propterea de abortientibus maiorem, quàm de parturientibus suscipiendam esse custodiam; cum autem D. M. quã ego in carceribus visitaui, quindécim ab hinc diebus, vt mihi retulit, trimestrem fœtum excreuerit, & propterea improsperè, ac immodicè purgetur, quibusdam vterinis cruciatibus per intervalla angatur, nigræ quædam maculæ in vniuersa cute exierint, & postea delituerint, & nonnunquam nõ leuiter febre laborare, ipsa fateatur, manifestum est, quod si in custodia detineatur, rectam & conuenientem non posse horum symptomatum suscipere curationem, & discrimen impendere, ne in deteriores incidat, quæ cum ex arte veritati innitantur, requisitus

scriptis

scriptis tradidi, ac subscripsi, iudicioque peritiorum subiicienda esse volui. Imolæ die, &c.

Ego Baptista Codronch.

*Spiritus sancti gratia illuminet sensus,
& corda nostra,*

DVodecima dies est, ex qua Illustris D. Eques B. F. cœpit laborare febre petilenti, sub forma, ac typo duplicis tertianæ, cui etsi opportuna fuerint adhibita remedia, nihilominus ob sæuitiam morbi, ita omni spe recuperandæ pristinæ valetudinis destitutus est, vt breui ipsum interiturum esse existimem; Cum autem Illustris D. I. ægroti frater Imolam petierit, vt fratri pro amore quo ipsum prosequitur, in rebus cum spiritualibus, tum tēporaneis opem ferret, ex aëris, ac solis excellenti calore, nec nō ex equitatione, in oculorum inflātionem, ophthalmiam dictam, in quandamque totius spontaneam lassitudinem incidit, ita vt ni ab omni labore, itinere, atq; praua victus ratione prorsus se absteineat, dubitandū sit, & cum ratione, ne & ipse aliquo graui morbo corripatur. Hæc quoniam, &c.

Ego Baptista Codronch.

Deo Optimo Maximo fauente.

CVm multis ab hinc mēsis Dominus G. O. Cachexia, morbo comitiali, nec non graui, molestoque somno sit correptus, ita vt maiorem temporis partem in lectulo conterat, nunc ad eò aucta sunt ista symptomata, vt facultates animales, memoratiua nempe, & imaginatiua etiā læ-

dantur, & cōtinuo in cubili esse cogatur, nec aliqua ratione dōmo exire valeat. Quæ quoniã, &c.

Ego B. Cadronch.

Adsit mihi virtus Spiritus sancti.

CUm his diebus fuerim accersitus ad curatiōnē Domini G. B. qui laborabat febre, dolore intenso capitis, atq; catharro, quas affectiones, vt pro vitili profligarē medicamento lenienti aluo lenita, sanguinem è vena interna dextri cubiti extrahere iussi, interim intentus humorum præparatiōni, symptomatumq; remissioni, quæ quãuis aliqua ex parte ablata sint, & ad declinatiōnē tendant, cum tamen non sint ex toto profligata, nec humores adeò parati, vt pharmaco possint educi, opus est, vt in curatiōne progrediar, & egrotus ipse in quiete domi, & in recta victus ratione perseveret, alioqui de vita periclitari posset. Hæc quoniam vera, &c.

Ita sentio Ego B. Cadronob. &c.

Benedictus Deus.

Requiriti à Reuerēdis. D. Antistite, nū iudicaremus Reuerendissimã dominationē suã posse munia Episcopalis officii prosequi absque manifesto suæ salutis periculo, & pro conscientia sentētiã nostram diceremus, volentes petitiōni suæ (vt debemus) satisfacere, multis prius animaduertis, nempe dispositione præsentis mēbrorum principaliū, ac ætate illius, nec non antea actis affectionibus, quibus per aliquot annos præfuissemus in cura, & nūc existentibus, asserimus quod
stante

stante mala intemperie dictarum partium ætate iam 63. anni, & quod frequentibus, ac grauibus ægritudinibus detineri solitus sit, ob assiduã animarum sollicitudinẽ, quodq; in præsens patiatur, vt etiam multis ab hinc annis, passionem hypochondriacam nunc in ipso cõfirmatam, & vertiginem, quę per interualla ipsum inuadit, & cõtina destillatione à capite detineatur, asserimus inquã Reuerendissimam dominationẽ suam, non solũ novos & maiores, sed & cõsuetos episcopales subeundo labores non posse absq; euidenti discrimine vitæ suæ munus episcopatus exercere, & hæc pro veris medica assertione nos subsidiari affirmamus, Deum solũ, ac veritatem præ oculis habentes, saluo nihilominus saniori iudicio. Im. &c.

Ita sentio ego H. S. &c.

Ita quoq; ego B. C. &c.

Deus illuminatio mea, & salus mea.

SImagnæ, ac repentinz mutationes, præsertim Sæcris in quo versamur, sanitatis amittendæ omnibus periculum afferūt, vt cū Hipp. & Galeno experientia docet, si continua longaq; equitatio vniuersum corpus laboriosè concutiat, dolores excitat, caput vehemèter offendit, aliaq; mala facere potest, cū Reuerendis. Pater A. C. cœnobita dominicanus iure hereditario cor, & ventriculum imbecilles, cutisque meatus satis apertos habeat, frequenter dolore capitis afficiatur, nec nõ ex breui etiam itinere, ac equitatione febre corripitur (vt mihi relatum est) si longum iter conficeret, præsertim equis illis succussantibus meri-

li. 6. epid.

com. 3.

sex. 27.

toriiis, & ex hoc nostro salubri aëre, statim ad germanicum rigidum, ac asperum transitum faceret, inibiq; commorari cogeretur, ipsum facillimè ægrotaturū esse, discrimenq; vitæ manifestū subire, nec in regione illa pristina sanitate frui, cōsuetaq; munera obire posse censeo, & quoniam requisitus fui, vt pro conscientia sententiam meam dicerem, hæc libenter scriptis tradidi, & pro maiori robore sigillum meum apposui. Imolæ, &c.

Ego B. Codronch. Medicorum, ac Philosophorum Imolensium minimus.

Benedictus Deus, &c.

MVieres in violenta, ac immatura fœtus emissionem magis periclitari, & maiora incommoda, ac mala subire, quàm in recto, ac naturali partu, Hipp. & experientia nos docuere, & propterea de abortiētibus maiorem, quàm de parturiētibus suscipiendā esse custodiam; cū autem D. Dominica H. quam ego in carceribus vidi, quindecim ab hinc diebus (vt mihi retulit) trimestrem fœtū excreuerit, improspere, ac immodice purgetur, quibusdam vterinis cruciatibus per interualla angatur, nigræ quædā maculæ in vniuersa cute exierint, & postea delituerint, & nonnunquā nõ leuiter febre corripiatur, manifestū est, quod si in custodia detineatur, rectā & conuenientē minime posse horū symptomatū suscipere curationē, & discrimen impendere, ne in deteriora incidat. Quæ cum arte veritati innitantur, requisitus scriptis tradidi, ac subscripsi. Imolæ Die, &c.

Ita ego sentio B. Codronch.

Deus

*lib. de su-
perferat.
& lib. r.
de mor.
mal.*

Deus illuminatio mea, &c.

Superioribus proximis mēſibus viſitavi I. de S. vnā ex puellis exorbatis in lectulo ægrotantē, quā aliæ Virgines morbo comitiali laborare exiſtimabant, motibus enim quibuſdā conuulſiuis, & præſertim brachiorū per interualla corripiebatur; quoniā vero deerant notæ, quæ morbum ſacrū ab antiquioribus vocatū, perpetuo cōcomitari cōſueuerunt, arbitratus ſum non leuibꝯ argumentis, ipſam vterina præſocatione moleſtari, ratione ſeminis putredine correpti, quæ affectio multis per me adhibitis remediis, tunc deſiit. An verò huiuſmodi malū ortum ducat à ſolis cauſis præter naturā vocatis (audio enim puellā nūc ſatis frequenter ab eiſdē ſymptomatibꝯ torqueri) vel à cauſis vi dæmonū excitatis, aut illatis mediāte aliquo veneficio, tunc nō obſeruauī, nullumq; de eo morbo periculum feci, vi ipſam virginem ſuapte natura ad huiuſmodi malum ſatis pronam, cognouerim. & hæc quoniam vera ſunt, &c.

Ita ego ſentio B. Codronchi.

Spiritus ſancti gratia, &c.

Circā initium octobris prætetiti ad curā P. C. vocatus, cū valida è capite deſtillatione vna cum frequenti expuſione, nec non moroſa tuffi, raucedine, & febricula quadā moleſtari reperio, & bis hoc anno grauiter ægrotaſſe audio, propterea muneri meo ſatiſfacere optās, & ipſum à tot malis vindicare, & ab imminentibus maioris periculi à ſputo, nempe ſanguinis, ab empiemate, à phthiſi, & conſimilibus præſeruare, longiori cura-

rioni, & optimis auxiliis ipsum subiiciendum esse iudicauī, ex quo vniuersali totius corporis purgatione, cum per medicamenta, tum per sanguinis missionē à venis sedis, nec non particulari affecti capitis peracta, ad vlcus in brachio excitandum, & diu seruandū, nec nō ad potum sarzæ periliæ cum rebus caput affectū, ac symptomata respiciētibus deuentū est, in qua potatione seruata tenui, & extenuanti victus ratione (vt moris est) quā plurib⁹ diebus perseuerauit. Modo à me quæritur, nū curatus æger equitare, vel aliquod iter agere absq; vitæ discrimine, nūc tēporis possit? cui interrogationi p parte negatiua respōdendū esse cēseo, nā cū vires ex morbis antea actis, ex tot adhibitis remediis, nec nō ex tenui iniūcta illi victus ratione imbecilles admodū sint redditę, cū caput nōdum ex toto sit exsiccātū, & ad pristinū rōbur redactū, ipsum à leui causa faciliter lēdi, & denuo ægrota-re, iudicandū est, nec vllō pacto durā, vel longam equitationē absq; insigni ipsius sanitatis periculo sustinere posse, & cum ex potu decoctionis sarzę porri, & meatus totius corporis ita patefacti sint, ex præsenti aëris inclemētia debere quā plurimū offendi, dubitandū esse minimè arbitror; Attamē si lecticæ, vel carpenti copiā haberet, in quorum vno vel altero perbelle clauso, blādē, & breui itinere vehi posset, ipsum aliqua noxa effatu digna affici haud posse existimarē. & hæc sunt, quæ mihi in hac re veritati cōsona censentur, omnia censurę doctiorū virorū libēter subiiciēs, Imoleę, &c.

Ita sentio ego B. Codronch.

F I N I S.